

443

403.03/17.22.

T. B. L. Arşivi

MİMAR SİNAN

YIL : 1981

SAYI : 41

MİMAR SİNAN

**Gevşemeyin, endişe etmeyin. İnancınız
sağlamsa, mutlaka başaracaksınız.**

— **Şanı Yüce Kur'an, S. III. 139**

MİMAR SİNAN

Kapak kompozisyonu : ŞİNASİ BARUTÇU

YENİLİK BASIMEVİ — TIPO — OFSET

Tel : 43 55 72 * İSTANBUL — 1981

MİMAR SİNAN

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locasının
tarihi, çağdaş ve gerçekçi açıdan
araştırma ve yayın organıdır.

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası adına
İmtiyaz sahibi : Şekür OKTEN

Yazı işlerini fiilen idare eden : T. Zihni TARHAN

DERGİDE ÇIKAN YAZILARIN SORUMLULUĞU YAZARLARINA AİTTİR.
ÜÇ AYDA BİR ÇIKARILIR, ÜYELERE MAHSUSTUR. PARA İLE SATILMAZ.

Nuruziya Sokağı 25, Beyoğlu, Tel : 49 24 51

İÇİNDEKİLER

4. B.Ü. Mesağı	Şekür OKTEN
7. Atatürk'ün Eylem ve Devrimleri İçinde Uygurluk ve Kültür Kavramı	Fikret ÇELTİKÇİ
35. Atatürk'ün Dünya Görüşünde Sevginin Yeri	Cevad Memduh ALTAR
53. Atatürk ve Millî Eğitim	M. Emin HEKİMGİL
66. Atatürk'ün Milletlerarası İlişkilerdeki Görüşü	Vasıl KALOYANİDİS
71. Atatürk'ün Eğitim Görüşü ve Direktifleri	Halim ERKER
85. Atatürk'ün Ekonomi Görüşü	Cumhur FERMAN
87. İnsan Atatürk	Reşat D. TESAL
90. Atatürk ve Vezceleri	Nesim GÜVENİŞ
96. Atatürk'ün Türk Masonlarına Gösterdiği İlgî, Teveccüh ve İtimat	Behzat MİNES
100. Atatürk'ün Askerî, Sıyasî ve Devrimci Kişiliği	Pars TUĞLACI
105. Atatürkçülük İlkeleri Işığında Ekonomik Kalkınma	Orhan BULDAC
111. Atatürkçü Görüş Işığında Eğitim Sorunu	Selâmi CÖMERTOĞLU
118. Atatürkçülük, Laiklik ve Masonluk Üzerine	Ünlü YUKARUÇ
126. Atatürk'ün Kardeşlik, Eşitlik, Özgürlük Anlayışı Üzerine	Yaşar İLKSAVAŞ
142. Atatürk'ün «Kültür ve Sanat» Anlayışı	Salim Rıza KIRKPINAR

MİMAR SİNAN

1919 - 1920 Yılları Arasında İstanbul'da Yaşadığı Zamanlar
Hakkında Birkaç Soru ve Cevap
Yazar: Mustafa Kemal Atatürk
Yayıncı: Mimar Sinan Vakfı

BÜYÜK ÜSTAT MESAJI

Atatürk'ün doğumunun yüzüncü yıl dönümünde, hatırasına armağan ettiğimiz bu dergide, uzun münakaşalara yol açmış olan bir suali tekrarlıyoruz.

«Atatürk tekris edilmiş mi idi?»

Atatürk'ün gençlik senelerine bakılacak olursa, tekris edilmemiş olduğuna inanmak zordur. En yakın arkadaşları Mason Localarına kayıtlı olduktan başka, politik hayata karışan herkes, Fransız ihtilâlinin tesiri altında, masonik prensiplerle yoğrulmakta idi. O sıralarda bilhassa Selânik, Türk Masonluğunun en çok geliştiği yerdii. Zaten bir çok yazarlar da kendisinin Mason olduğunu ileri sürerler.

Fakat, hakikat olması ihtimalii çok kuvvetli olan bu iddianın mesnedi yoktur.

Biz, Atatürk'ün şeklen Mason olduğunu ileri süremiyoruz, çünkü arşivlerimizde, hiç değilse şimdi, ne tekrisine, ne terfiine, ne de bir Locaya devam ettiğine, ne de her hangi bir masonik faaliyetine taallük eden, yazılı bir vesika yoktur. Tahminler karineler ve dış ülkelerdeki bu husustaki bazı neşriyat, Mason olduğunu ileri sürmeğe ne kadar elverişli olursa olsun, müsbet bir belgeye sahip olmadan, O'nun şeklen bir «Birader» olduğunu söylemek imkânına sahip değiliz.

Ancak biz, buna ehemmiyet vermiyoruz; çünkü bizim için mühim olan, Atatürk'ün «tekris» merasiminden geçip, «önlük» takmış olması değil, O'nun ruh ve fikir yapısıdır. Ve bunlara baktığımız vakit, O'nda, «ideal Mason» tipine yakın bir şahsiyet görüyoruz. Nitekim, O'nun «yurtta sulh, cihanda sulh» prensibi de bunu teyid etmektedir.

Evvelâ, hakkında söylenenler ne olursa olsun, kendi sözlerini aksettiren bütün vesika ve yazılar, «Allah'a inanmış» bir kimse olduğunu göstermektedir. Dedikodu vasfını aşmayan bir takım söylentilerin dışında, bunun aksini hissettilereceği hiç bir emareye rastlanmaz.

Din konusundaki «müsamahası» ise, laikliğe olan, düşkünlüğe yakın, bağlılığında âşikârdır.

Bunun dışında, Masonluğun bütün ana prensipleri, evvelâ şahsiyetinde ve sonra, bu şahsiyete uygun düşen eserlerinde mevcuttur:

Hayatı, Türk milletine «hürriyet»'ini kazandırmak ve «demokratik prensipleri» aşılamağa gayreti içinde geçti. Milleti kültürünü, ırfanını, rahatını ve refahını arttırmak için, insan gücünü çok aşan bir faaliyet gösterdi.

«Sınıfsız bir cemiyet»'i kendisine gaye edinmek suretiyle, insanlar arasında «eşitlik» aradı. Yalnız

kendi milletinin değil, düşmanları da dahil olmak üzere, bütün dünya insanların «kardeşçe bir sevgi» ile birbirlerine bağlanma isteğini, meşhur beyanları ile, bütün dünyaya ilân etti.

Sanki, Masonluk diye bir şey dünyada olmasa idi, Atatürk, sözleri ve hareketleri ile onu kurabilecekti.

Mason olarak Atatürk'e bağlılığımız, böyle naçiz bir dergi sayısı ile ifade edilebilecek şeylerden değildir. Biz O'nu her gün kutluyoruz, çünkü Ma-betlerimizde her gün tekrarladığımız sözler, O'nun ağzından çıkmış gibidir.

Büyük Ustat Şekûr OKTEN

Evvelâ, hatırlarda söylenmiştir ne olmuş olsun, kendi sözlerini özetlerin bütün vesile ve yollarla «Atatürk'ün inancı» bir kimsenin olduğunu göstermektedir. Dedikodu yapmakla ilgili bir takım söylentilerin dışında bunun ötekini hissettirmek için bir emareye rastlanmaz.

Din konusundaki «müesseseler» her şekilde olan, düşünülmesi gereken, bağlılığında açıklardır.

Bunun dışında, Masonluğun bütün ana prensipleri evvelâ gayriyettinde ve sonra, bu prensipler uyarınca, günümüz eserlerinde mevcuttur.

Kıyaset, Türk milletine «kürşet» için kararlılık ve «demokratik prensipler» uygulamak gayreti için, «Milletin kültürünü, İhtisarı, İhtisarı ve İhtisarı» sağlamak için, İhtisarı çok olan bir faaliyet gösterdi.

«İhtisarı bir cemiyet» i kendisine göre adanmış su-
retleri, İhtisarı konusunda «aşkı» aradı. Yalnız

Bu rönesans yolunu açan emsalsiz kişiliğiyle Atatürk yeni Türkiyeyi aynı zamanda batı uygarlığı ve kültürü içine büyük bir maharetle sokmasını bilmiştir.

I — Uygarlık ve Kültür.

Uygarlık, «insanların toplu olarak daha iyi bir halde yaşamaları ve tabiata daha iyi bir şekilde hükmedebilmeleri için gösterilen gayretlerden çıkan sonuçların toplamı olup, bilim ve kültür halinde belirir.» Kültür ise, lügat anlamıyla «bir toplumun ruhi (sprituel) ve manevi özelliğini, duygu ve fikir birliğini meydana getiren, gelenek halindeki her türlü yaşayış, düşünce ve san'at varlıklarının toplamı» demektir. Bu iki basit tanımlama ile anlıyoruz ki, uygarlık ve kültür bir birinden bağımsız değildir. Birinin gelişmesi hangi yönde olursa —veya olmuşsa—, öbürü de aynı yönde gelişme göstermektedir. Hatta bir ölçüde bu iki kavram bir birini tamamlayıcı kudrettedir. Bu nedenle uygarlık üzerinde aşağıdaki açıklamalarımız ile her iki kavramı da anlatmış olacağımızı kabul etmekteyiz. Şöyle ki:

Uygarlık, batı dillerindeki «civilisation»un karşılığı olarak dilimize geçmiştir. Bu sözcük, esas olarak «civil» sözcüğünden üretilmiştir. Aslında 18. yüzyılın bir icadı olan «civilisation» şehirleşme, barbarlık halinden çıkmak, ahlakî fikri ve sınaî alanlarda hayat seviyesini yükseltmek demektir. Bu sözcük aynı zamanda, çalışma tarzlarıyla âdetlerin, hal ve hareketlerin ahenkleştirilmesi, cilalanması, cemiyete uygun kılınması, ince ve nazik olunması, her kesin fikrine saygı gösterilmesi ve bu fikirlerin hoş görü ile karşılanması ve dinlenmesi anlamına gelmektedir.

Medenîleşme —civilisé olma— aynı zamanda polis-politika sözleri ile de ilgilidir. Yani bu anlamda toplum içinde politik davranış da söz konusudur. Böylece cemiyet içinde yasalara ve âdetlere göre belirli bir disiplin ön görülmektedir.

Görülüyorki, uygarlık sözcüğü toplum içinde yaşayan insanın sahip olduğu fikirlerle, edindiği âdetlerle ilgili olarak, çok geniş ve karışık bir kavramı içermektedir. Bu kavrama göre, cemiyet içinde yaşayan insanın edindiği genel fikirlerle ve sahip olduğu geleneksel âdetleriyle ilgili olduğu anlaşılan uygarlık, hayat seviyesinin yükselmesini hedef almaktadır. Aynı zamana, herkesçe önceden kabul edilen bir sosyal disipline tâbi olma anlamı bahis konusudur.

Diğer bir gözleme göre, birbirleriyle az çok durulmuş ilişkilerde bulunan fertlerin bulunduğu her ortamda belirli bir uygarlık vardır, ve düzen içinde yaşayan ne kadar topluluk varsa, o kadar da uygarlık çeşidi mevcuttur. Bir başka anlamda, medeniyetin menşe'i veya mebdai insan topluluğunun mebdainin bizzat kendisidir. Bundan başka toplum içinde gelişen medeniyet geri gelmez, daima ileriye yöneliktir. Toplumların uygarlık düzeyinin ölçüsü de onun kurmuş olduğu siyasî ve idarî müesseseleri, genel bir ortak servet, edebî, artistik, bilimsel bir kültür, toplumun ve fertlerin birbirlerine karşı bağımsızlık durumu, sürekli bir gelişme ve nihayet iktisadî, fikrî ve moral düzen içinde ileriye doğru yürüyüş halleridir. Özellikle terakki fikri uygarlık fikrinden ayrılamaz. Uygur insan yarına dönüktür, barbar ise daima geçmişe dönük kalır.

İnsan, tabiatın etkisindedir. Ancak uygarlık geliştikçe, tabiatın etkisine tâbi olmaya devam etmekle beraber o'na hâkim olmaya girişir ve o'nu tanıdıkça, o'na daha çok hâkim olmayı başarır. İnsanın san'atı geliştikçe, tabiatı daha yararlı bir şekilde kullanması da mümkün olur.

Bazılarına göre bu başarıda en fazla toplumların kendilerine özgü nitelikleri rol oynar. Bu rolde, kimine göre, irken kendi karakteri önemlidir, kimine göre de dinî eğitim veya beslenme nev'i ve cinsinin önemi vardır. Bu bakımdan etli-azotlu besin maddelerini tercih eden insan topluluklarının, diğer besin maddeleri ile beslenenlere kıyasla uygarlık düzeyi çok farklıdır.

Bütün bunlar, medeniyeti terkîp eden unsurların birbirlerine bağıllığı o kadar tabii ve kuvvetlidir ki, bunların hangisinin tek başına uygarlığı geliştirdiği ileri sürülemez.

Konumuzu oluşturan Atatürk'ün uygarlık ve kültür anlayışını inceleyenler buraya kadar belirtmeğe çalıştığımız tanımlama ve açıklamaların çoğunu Atatürk'ün eylemlerinden ve devrim hareketlerinde görmekteyiz. Bu itibarla Atatürk'ün uygarlık ve kültür anlayışını kavrayabilmek için yalnız ve soyut olarak uygarlık ve kültür kavramları üzerinde fikir beyan etmek yeterli olmayabilir. Konunun gerçekçi açıdan tam bir berraklığa kavuşturulması önce Atatürk'ün ele aldığı bütün eylemlerini ve bunlara neden olan olayların tümü üzerinde, kısa da olsa, mutlaka bilgi edinmiş olmak gerekir. Bu maksatla hepimizin az çok bildiği bu olayları özetlemek suretiyle Atatürk'ün

devrim hareketlerini ve bunlara ilişik olayları kısaca ve mümkün olduğu kadar kronolojik bir sırada gözden geçirmek zorunlu ve yararlıdır.

Atatürk'ün devrimlerinin gerçek anlamını kavramak ve böylece o'nun uygarlık ve kültür anlayışını belirtmek için bir de 1919 dan önceki Türk toplumunun ne olduğunu, bütün açıklığı ile bilmek zorunludur. Bugünkü Türk topluluğu 1919 dan önceki yıllara kıyasla, tamamiyle başka bir kültür platformunda bulunmaktadır. Bu itibarla, bu günkü uygarlık düzeyine hangi aşamalardan geçtikten sonra ulaşılmış olduğunu kavramak daha kolay olacaktır. Sözü geçen 1919 tarihinden önceki Türk toplumunun hali unutulursa yeterli bir açıklamaya gitmek kolay olmaz.

Osmanlılar döneminde, yaklaşık olarak iki yüzyıldan bu yana sürekli şekilde yenilenme, değişme ve batı uygarlığına uyma çarelerini aramış olan Türk toplumu, bir taraftan maddî çıkarlarından başka bir şey düşünmeyenlerin, diğer taraftan tutucu medrese mensubu grupların muhalefeti, ve bu arada Osmanlı İmparatorluğunu parçalamak için hiç bir fırsatı kaçırmak istemiyen emperyalist batılı güçlerin ve onların gölgesine sığınan, fakat aslında Osmanlı camiasının birer etnik unsuru olan grupların sinsi veya açık ihanetleri yüzünden, çağdaş medeniyet seviyesine bir türlü ulaşamamıştır ve hatta gerilemeye benzer bir duraklama halindedir. Böylece Osmanlı devletinin adım adım çöküşü mukadder bir akıbet gibi gözükmeye başlamıştır.

Dikkata şayandırki, Osmanlı İmparatorluğunun bu çöküş döneminde bile batı uygarlığına mükemmelen intibak etmiş pek çok Türk aydınının varlığı bilinmektedir. Bunların çeşitli örgütler kurarak girişmiş oldukları batılılaşma çabaları maalesef hiç bir sonuç verememiştir. Ne yazık ki, Osmanlı topluluğunun öbür tutucu bölümü çoğunluk halindedir ve batı uygarlığından haberi bile yok gibidir.

Birinci Dünya Savaşını izleyen günlerde, artık Osmanlı İmparatorluğu son demlerini yaşayan, aciz, perişan, kadere boyun eğmiş idarecilerin elinde çoktan bütün dinamizmini kaybetmiş gözükken bir toplum halindedir. Atatürk bu durumu, 1927 yılı Ekim ayının 15-20 tarihleri arasındaki hafta içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde - Cumhuriyet Halk Partisinin kuruluş yıl dönemi dolayısıyla - okuduğu ünlü Nutkunda şu kısa başlangıç sözleriyle çok veciz bir ifade ile anlatmıştır :

«1335 (1919) senesi Mayısının 19 uncu günü Samsuna çıktım. Vaziyet ve manzarayı umumiye :

«Osmanlı devletinin dahil bulunduğu grup, harbi umumide mağlup olmuş, Osmanlı ordusu her tarafta zedelenmiş, şeraiti ağır bir mütareke imzalamış. Büyük harbin uzun seneleri zarfında, millet yorğun ve fakir halde, millet ve memleketi harbi umumiye sevkedenler, kendi hayat endişesine düşerek, memleketten firar etmişler. Saltanat ve hilafet mevkiini işgal eden Vahidettin müterreddi, şahsı ve yalnız tahtını temin edebileceğini tahayyül ettiği deni tedbirler araştırmakta. Damat Ferit Paşanın riyasetindeki kabine, âciz, hay-siyetsiz, cebin, yalnız padişahın iradesine tâbi ve onunla beraber şahıslarını vikaye edebilecek her hangi bir vaziyete razı.

«Ordunun elinden esliha ve cephanesi alınmış ve alınmakta...

«İtilaf devletleri, mütareke ahkâmına riayete lüzum görmüyorlar. Birer vesile ile, itilaf donanmaları İstanbulda, Adana vilâyeti, Fransızlar; Urfa, Maraş, Ayıntap, İngilizler tarafından işgal edilmiş. Antalya ve Konya da, İtalyan kıt'atı askeriyesi; Merzifon ve Samsun da İngiliz askerleri bulunuyor. Her tarafta, ecnebi zabıt ve memurları ve hususî adamları faaliyette. Nihayet, mebdei kelâm kabul ettiğimiz tarihten dört gün evvel, 15 Mayıs 1335 (1919) da İtilaf devletlerinin muvafakatiyle Yunan ordusu İzmirle ihraç ediliyor.

«Bundan başka, memleketin her tarafında, anasırı hıristiyanıya hafî, celî, hususî emel ve maksatlarının temini istihsaline, devletin bir an evvel çökmesine sarfı mesai ediyorlar.

«Bilahara elde edilen mevsuk malumat ve vesâik ile teeyüt etti ki, İstanbul Rum Patrikhanesinde teşekkül eden «Mavri Mira» hey'eti, vilayetler dahilinde çeteler teşkil ve idare etmek, mitingler ve propagandalar yaptırmakla meşgul. Yunan Salibi Ahmeri, resmî muacirin komisyonu, «Mavri Mira» hey'etinin teshili mesaisine hâdim. «Mavri Mira» hey'eti tarafından idare olunan Rum mekteplilerinin izci teşkilâtları yirmi yaşını mütecaviz gençler de dahil olmak üzere her yerde ikmal olunuyor.

«Ermeni Patriği (Zaven) efendi de, Mavri Mira hey'etiyle hem fikir olarak çalışıyor. Ermeni hazırlığı da tamamen Rum hazırlığı gibi ilerliyor.

«Trabzon, Samsun ve bütün Karadeniz sahillerinde teşekkül etmiş

ve İstanbul'daki merkeze merbut «Pontus Cemiyeti» suhuletle ve muvaffakiyetle çalışıyor.»

Bu kısa tablo Osmanlı İmparatorluğunun ne hale gelmiş olduğunu çok açık bir şekilde anlatmaktadır. Bir zamanlar üç kıta üzerine yayılmış, Hindistan sınırlarından batı Afrika kıyılarına kadar uzanmış, Avrupanın ortalarına kadar ilerlemiş ve yayıldığı bölgelerde yüzyıllar boyu adalet üzere hükümlan olmuş olan bu muazzam İmparatorluk, zaman ile duraklamış, gerilemeğe başlamış ve sonunda bütün kudret ve azametini kaybetmiş, ve birinci dünya harbinden sonra sanki birdenbire hayatının sonuna ulaşmış gibidir.

Gerileme döneminde, III. Selim'in gayretlerine, Sultan II. Mahmudun kısmî başarılarına ve tanzimat fermanının ön gördüğü islahat hareketlerine rağmen, Osmanlı İmparatorluğu çöküşten kendini kurtaramamıştır. Büyüklüğü ile, kudret ve kuvvetiyle kendine özgü uygarlığıyla uzun yüzyıllar bütün Avrupayı ürkütmüş olan, dinamik bir varlık gösterdikten sonra, sıra ile, aşama aşama gerileme sürecine girmiş ve sonunda, yukarıda belirttiğimiz gibi, bütün hayatiniyi yitirmiştir.

93 muharebeleri Osmanlı İmparatorluğunun artık çökmekte olduğunu belki de en kesin habercisidir. Ondan sonra İmparatorluk Trablus Garp ve Balkan harplerinin arkasından, bir talihsizlik eseri, İtilaf devletlerinin karşısında, Almanlarla birlikte Birinci Dünya Harbine katılarak son nefesini verme durumuna düşmüştür. O kadarki, İmparatorluğun karışık etnik yapısına mukabil Türk unsurunun büyük çoğunlukta olduğu ve bu itibarla mütecanis bir yapıya sahip Anadolu topraklarının da elinden alınmasına kadar giden bir yeniliğe duçar olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu, bu günkü nesiller için kavranması güç bir milletler mozayığı halinde bulunuyordu. Osmanlı adıyla anılan bu topluluğu teşkil eden etnik gruplar, bu günkü Amerika Birleşik Devletlerinde olduğu gibi, bir potada eritilmek suretiyle, homojen bir Osmanlı milleti oluşturulmamıştır. Hemen her etnik grup, kendi millî karakterini koruyarak, ilk fırsatta bağımsız bir devlet örgütü sağlamak hayalini gütmektedir. Bu topluluğun bütün diğer grupları sanki Türk unsurunu hor görmekte ve onun batı uygarlığına intibak etmekten âciz ve yarı barbar bir topluluk olduğunu ilân edici bir tutumdadır. Halbuki bu topraklarda yüzyıllardan beri büyük bir can-

lılık göstermiş olan Türk milletinin çok köklü bir gelenek ve düzene dayanan bir yaşantısı olmuştur ki bunun hor görülmesi gerçekten yanlış bir teşhisin sonucudur. Nitekim, kısa bir süre sonra bu unsurun nasıl bir canlılık göstereceğini bütün dünya görecektir. Şu kadar var ki Türk unsurunun hâlâ içinde yaşamaya çalıştığı doğu fikriyatına bağlı kalmış olan uygarlık artık çağın şartlarına ters düşmektedir. Osmanlı İmparatorluğunun Türk olmayan unsurlarının hemen hepsi, çağın icabına uyarak, batı uygarlığı ve kültürüne yönelirken Türkler doğu uygarlık ve kültürüne bağlı kalmaya devam etmekte ve bunun tabii bir sonucu olarak diğer unsurlar batı uygarlık ve kültürüne yaklaştıkça san'at ve iş hayatında üstün bir düzeye ulaşmayı başarmışlardır. Bu gelişmeleri, önceleri basit bir ticaret anlaşması gibi başlayan kapitülasyonlar, son derecede kolaylaştırmıştır. Asıl Türk unsuru için gerçek bir belâ olan kapitülasyonlar sayesinde, sanki başka bir ülkenin vatandaşı imiş gibi yaşayan diğer etnik gruplar ve tabiatıyla gerçekten yabancı uyruğunda bulunanlar, bu yapay topluluk içinde bağımsız ve imtiyazlı birer sınıf gibi yaşamaktadırlar. Asıl Türk vatandaşı ile başka bir etnik grup mensubu ve özellikle yabancı uyruklular arasında vukuu muhtemel anlaşmazlıklarda Türk mahkemeleri karar vermekte yetkisiz kabul edilmiş ve dolayısıyla Türkün hakkı genellikle çiğnenebilmiştir.

Birinci Dünya Savaşına girerken Türkiyenin durumu bu merkezdedir. Birinci Dünya Savaşından yenik çıkan Osmanlı devleti, İmparatorluğun yalnız son parçalarını değil, aynı zamanda, zaten çok eksilmiş olan canlılığını bütünüyle kaybetmiş ve sonunda kendisini İttifak devletlerinin insafına terk ve teslim etmiştir.

İşte hal böyle iken Atatürk ortaya çıkmıştır. Ve her şey birden bire değişmeye başlamıştır. Artık tamamiyle kaybolduğu sanılan pek çok şey, Atatürk ile yeniden kazanılmaya başlamış ve önce Türk milleti büyük bir ümit ile ataletten sıyrılmasını bilmiş, azimli bir yürüyüş halinde adım adım uygarlık ve kültür gelişmelerinde bu günkü aşamaya ulaşmıştır.

Atatürk hakikî bir aksiyon-eylem-adamıdır. O'nun zihninde belirmiş ve olayların akışına göre gelişmiş ve kuvvetlenmiş olan uygarlık ve kültür aşamaları 1919 Mayısının 19 undan itibaren, günün şartlarına göre oluşmuş ve büyümüştür.

Bu oluş ve gelişmeleri çeşitli yöntemlerle izah etmek akla gelebi-

lır. Kişisel görüşümüze göre bunun bir yolu da Atatürk'ün sözü g
çen eylem ve devrimlerini izlemektir. Bu eylem ve devrimlerin bazı
ları uygarlık ve kültür kavramlarıyla ilgili görülmeyebilir. Ancak doğ
rudan doğruya ilgili olanlar diğerlerinden soyutlanamaz. Bunlar da
Atatürk'ün zihninde beliren fikirlerin gerçekleşmesi için zemini ha
zırlamışlardır. Bu itibarla bütün eylemleri ve devrim hareketlerini kro
nolojik bir sırada gözden geçirmeyi yerinde görmekteyiz. Bu suretle
Atatürk'ün eylemleri ve devrimleri ile ilgili olarak o'nun uygarlık ve
kültür kavramları üzerindeki görüşlerini daha kolaylıkla kavramış
olabileceğiz.

Önce şunu belirtmek gerekir : Atatürk, ilk kez ismini «Hareket Or
dusu» olayı ile tanıtmış bir kimsedir. Fakat Türk Milleti o'nu asıl
Çanakkale Savaşlarında tanımıştır. Büyük bir kumandan ve büyük
bir önder olduğunu burada kesin şekilde belli etmiştir. Ondan sonra
bütün eylem ve devrim hareketlerinde üstün zekâ ve kabiliyeti ile
bütün Türkiye'nin mukadderatına hâkim olmuş bir liderdir.

Ele aldığımız olaylar kuşkusuz Atatürk'ün işlerinin tümünü yansıtmış
değildir. Özellikle dış ilişkilerdeki başarıları üzerinde durmuş
değildir. Bunlar ayrı bir konu teşkil edebilir. Böyle olmakla beraber
burada sıraladığımız olaylar konumuzun aydınlanmasına yeterlidir.

II — Eylemler, Olaylar, Devrimler.

1 — Mondros Mütarekesi.

30 Ekim 1918 de imzalanan Mondros Mütarekesi, dört yıl süren Bi
rinci Dünya Savaşından yenik çıkan Osmanlı İmparatorluğunun so
nu ve bağımsız, mütecanis bir Türkiye'nin kuruluşuna giden yolun
başlangıcı sayılabilir.

Mütareke müzakereleri Limni Adası kıyılarında demirlemiş olan İn
giliz zırhlısı Agamemnon'da yapılmıştır. İngiliz, Fransız ve İtalyanla
rı, tam yetki ile İngiliz Amiralî Calthrope temsil etmiştir. Padişah
Türk hey'etine başkanlık etmek üzere Ferit Paşayı tâyin etmek iste
mişse de Sadriazam ve hükümeti bu tâyine karşı çıkmıştır. Bunun
üzerine Türk mütareke hey'etini Rauf beyin başkanlığında-Bahriye
Nazırı sıfatıyla -, Hariciye Vekâleti müsteşarı Reşat Hikmet ve Er
kânîharp Kaymakamı Sadullah beyler oluşturmuştur.

24 Ekim 1918 de müzakerelere katılmak üzere hareket eden bu hey'et bir çok güçlüklerle karşılaştı ve müttefiklerin zoru altında dört gün süren müzakereler sonunda, 30 Ekim 1918 günü mütarekeyi imzaladı.

Ağır şartları ihtiva eden bu mütareke ile Osmanlı İmparatorluğu artık ortadan kalkmış bulunuyordu. Boğazlar açılıyor, istihkâmlar müttefiklere teslim olunuyor, bütün mayınlar ve engeller kaldırılıyor, esirler iade olunuyor, taraflarca kararlaştırılacak sayıda askerî kuvvetten fazlası yasaklanıyor, küçük tekneler dışında bütün deniz kuvvetleri yasaklanıyor, limanların hepsi müttefiklerin yararlanmasına açılıyor, İtilaf devletleri güvenliklerini tehlikede gördüğü herhangi stratejik bir bölgeye asker çıkarma yetkisini alıyor, Toroslardaki tüneller müttefiklerin kontrolu altına veriliyor, Kafkasya ve İran sınırlarındaki Türk kuvvetlerinin savaştan önceki yerlerine çekilmeleri öngörülüyor (bu bölgede bir Ermeni devletinin kurulması ileri sürülüyor), bütün haberleşme sistemi müttefiklerin kontroluna tâbi tutuluyor, bütün demiryolları müttefiklerin memurlarının denetlemesine bağlı bulunduruluyor. Suriye, Irak, Hicaz, Yemen, Trablus ve Bingazi'deki Türk kuvvetleri en yakın İtilaf kumandanına teslim ediliyor, Mısırdakiler dahil, işgal edilmiş bütün limanlar Müttefiklere bırakılıyor, Osmanlı devleti bölgelerdeki hükümetlerle bütün ilişkilerini kesiyor, Erzurum, Sivas, Diyarbakır, Alaziz, Van, Bitlis gibi vilayetlerde herhangi bir karışıklık çıkacak olursa İtilaf devletleri bu bölgelerde önemli görecekları yerleri işgal etme hakkını alıyor.

İmparatorluk böylece tasfiye edilmiştir. Ana vatan da büyük ölçüde işgal edilmiştir. Bu durumda iken kısa bir süre sonra Atatürk Samsun'a çıkacak ve Türkiye'nin kurtuluşu sağlanacaktır. Mondros Mütarekesi bu işin başlangıcıdır, denilebilir.

2 — Yunanlıların İzmirli işgali.

Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye'nin sınırları üzerinde tartışmalar sürerken, Müttefiklerin, özellikle İngilizlerin izniyle, Yunanlılar 15 Mayıs 1919 da İzmirli askerî kuvvet çıkarmışlardır.

Mondros Mütarekesi hükümlerine de aykırı düşen bu hareket, dört sene süren Birinci Dünya Savaşından yorgun çıkan Türkiye, bundan sonra daha üç yıldan fazla uğraşacak, pek çok sıkıntılara kat-

lanacak, binlerce evladını yitirecek ve özgürlük ve bağımsızlığı için hiç bir fedakârlıktan kaçınmayacaktır.

3 — Atatürk'ün Samsun'a çıkışı.

Bir süre İstanbulda kalıp işgal kuvvetlerinin İstanbuldaki icraatını görmüş olan Atatürk, 19 Mayıs 1919 da Samsuna çıkmıştır. Bu suretle Türkiyenin yeniden bağımsızlığa kavuşması için sürdürülecek olan gayretlerin ve savaşların başlangıcı bu çıkış gününden itibaren edilmiştir.

4 — Amasya Genelgesi.

Samsuna çıkmasından kısa bir süre sonra Mustafa Kemal Paşa, 22 Haziran 1919 da yakın arkadaşlarıyla birlikte imzaladığı bir tamimi yayınlamıştır. Yakın tarihimize «Amasya Genelgesi» adıyla geçen bu önemli tamimde şunlar öngörülmüştür :

- 1) Vatanın bütünlüğü ve milletin istiklâli tehlikededir. İtilaf devletleri tesir ve mürakabasında olan merkezi hükümet vazifesini yapamamaktadır. Milletin istiklâlini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır. Bu sebeple bağımsız bir millî hey'etin varlığı elzemdir. Bu nedenle vilâyetlerden 3 kişi seçilerek toplanacak kongreye katılması istenmiştir.
- 2) Doğu vilayetleri adına 10 Temmuz 1919 da Erzurumda toplanması kararlaştırılan kongre için vilâyetler Müdafai Hukuku Milliye ve Red'i İlhak Cemiyetlerinden seçilen üyeler Erzurumda toplandıktan sonra Sivas kongresine geleceklerdir.
- 3) Temsilciler Müdafaa-i Hukuku Milliye ve Red'i İlhak Cemiyetleri tarafından seçilecektir.
- 4) Bu kararlar III. Ordu müfettişi Mustafa Kemal Paşa, Kâzım Karabekir Paşa, Rauf bey ve vb. tarafından imzalanacaktır.
- 5) Red'i İlhak ve Müdafaa-i Hukuku Milliye Cemiyetlerinin verecekleri telgraf vb. gibi muhaberat serbestçe yayılacak.
- 6) Askerî ve mülki teşkilât aslâ ilga edilmeyecektir. Kumanda hiç bir suretle terk edilmeyecek ve başkasına devredilmeyecektir. Her hangi bir durum karşısında savunmaya geçilecek, silâh ve mühimmat katıyen elden çıkarılmayacaktır.

Denebilirki istiklâlin ilk hareketi bu genelgede belli olmaktadır. Türkiyenin bütünlüğü ve bağımsızlığı için başlatılan hareketlerin ilk siyasî belgesi bu belgedir.

5 — Erzurum Kongresi.

Bu kongre, aslında Doğu Anadolu savunmasını görüşmek üzere toplanmış bölgesel bir kongredir. 22 Temmuz ile 7 Ağustos 1919 tarihleri arasında toplanan bu kongrede çok önemli kararların alındığı bilinir. Bu kararlar arasında özellikle şunlar bulunmaktadır :

- Millî hudutların tesbit ve tescili.
- Her çeşit yabancı işgale karşı konulacağı hakkında karar.
- İstanbul hükümeti milletin haklarının korunmasında yetersizlik göstermesi halinde, bu görevi yerine getirmek üzere Anadolu'da geçici bir hükümetin kurulması.

6 — Sivas Kongresi.

Amasya Genelgesi ile açıklanan bu kongre 4-12 Eylül 1919 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bu suretle artık Anadolu'da etkili bir temsil hey'eti oluşturulmuş idi. Bu kongrede önce Erzurum kararları aynen kabul edilmiş ve bunların bir program haline getirilmesi kararlaştırılmıştır. Bundan başka, Anadolu ve Rumeli Müdafî Hukuk Cemiyetleri birleştirilmiştir (7 Eylül 1919).

Bu kongrede Rauf beyin de bulunduğu ve Mustafa Kemal Paşanın başkanlığında olmak üzere bir temsil hey'eti seçilmiştir.

7 — Misakı Millî.

Sivas Kongresinin en önemli başarılarından biri, kuşkusuz Misakı Millî beyannamesinin son şeklinin tesbit edilmiş olmasıdır. Bir müddet sonra her tarafta öğrenilecek olan bu Misakı Millî beyannamesinin esas hükümleri şunlardır :

1. Osmanlı devletinin işgal edilen ve özellikle Arap çoğunluğu bulunan yerlerde halkın oyuyla durumları tesbit olunacaktır.
2. Serbest kalan ve oylama ile Ana Vatana kalan bölgelerde yeniden oylama yapılacaktır.

3. Batı Trakya'da durum serbest oyla tesbit edilecektir.
4. İstanbul ve Marmaranın güvenliği sağlanacak, bu kaideye uymak şartıyla Boğazlar ticaret ve ulaşım için açık tutulacaktır.
5. Azınlık hukuku, ilkelerine göre karşılıklı uygulanacaktır.
6. Millî ve iktisadî gelişmenin gerçekleşmesi, modern ve düzenli bir idarenin kurulması için her millet gibi Osmanlı devletinin de tam bağımsızlığa ulaşması hayat ve varlığın esasıdır. Bu konuda siyasî idarî, adlî, malî ve diğer hiç bir kayıt kabul edilmez. Ortaya çıkacak borçların ödenmesi şartları da bu esaslara aykırı olmayacaktır.

Bu beyanname Atatürk'ün bütün icraatının temelini oluşturmuştur. Mondros Mütarekesinden sonra bu beyanname Türk istiklâl ve özgürlüğü için yepyeni bir ümit ışığı kaynağı olmuştur.

8 — Atatürk'ün Ankaraya Gelişi.

Mustafa Kemal Paşa bundan sonraki hareketlerinin hazırlıklarını yapmak üzere 27 Aralık 1919'da Ankaraya gelmiştir. Kurtuluş savaşları ve devrim hareketlerinin hepsi artık buradan yürütülecektir.

9 — İstanbul'un İşgali.

İstanbul hükümetinin başında bulunan Sadriazam Ferit Paşa başarısız girişimlerden sonra istifa etmek zorunda kalmış ve yerine Ali Rıza Paşa hükümeti kurulmuştur. Bu hükümetin kararıyla Salih Paşa Amasya'ya gidip Mustafa Kemal Paşa ile 20-22 Ekim 1919 tarihlerinde görüşmüştür. Artık yeniden kurulmaya başlayan yarı çete yarı muntazam ordu teşekkülleri çeşitli bölgelerde başarılı karşı koymalara başlamıştır. Yunanlıların olduğu kadar Fransızların Doğu Anadolu'daki kuvvetleri Türk kuvvetleri tarafından bir hayli hırpalanmaktadır. Bu hal Müttefikleri ürkütmeye başlamıştır. Bu arada, muhtelif yerlerde olduğu kadar, özellikle İstanbul'daki Türk Aydınlarının Mustafa Kemal Paşanın başlatmakta olduğu kurtuluş savaşına taraftar olduğunu belirtmesi, Fransız ve İngilizlerin harekete geçmesine ve 16 Mart 1920 tarihinde resmen İstanbul'un işgal edilmesine neden olmuştur denilebilir.

Aynı tarihte kurtuluş savaşına taraftar olan veya öyle görünen Türk Aydınlarının bir çoğu tutuklanarak Malta adasına sürülmüştür.

10 — Büyük Millet Meclisinin Açılışı.

İstanbulun işgal ve Meb'usan Meclisinin kapatılması üzerine Ankarada, 23 Nisan 1920 de, Türkiyenin her tarafından gelmiş olan delegelerle ve İstanbuldan Anadoluya kaçabilmiş olan İstanbul meb'uslarının iştiraki ile yeni Türkiye Büyük Millet Meclisi kurulmuş ve devletin böylece yeniden örgütlendiği her tarafa ilân olunmuştur.

11 — Sevres Muhahedesi.

Mondros Mütarekesinden sonraki gelişmeler Mütteliklerin Osmanlı hükümeti ile bir barış muahedesi akt'etmeğe gitmesini zorunlu kılmıştır. Müttelik devletleri Osmanlı devletinin parçalanmasını kararlamışlardır. Bu maksatla, Paris yakınlarında bulunan Sevres'de barış konferansı toplandı. Bu konferansa önce 10 Mayıs 1920 de Tefik Paşa ile Dahiliye Nazırı Fahrettin bey ve Nafia Nazırı Cemal Paşa katılmıştır. Tefik Paşa, ileri sürülen talepleri ve şartları aşırı derecede ağır bularak red'etmiştir. Bunun üzerine İstanbuldan gönderilen Hamdi Paşanın başkanlığında, Rıza Tefik ile Bern Büyükelçisi Reşat Halis beyler Sevres muahedesini 10 Ağustos 1920 günü imzalamışlardır.

12 — Kurtuluş Savaşları.

Anadoluda kurulmuş olan Büyük Millet Meclisi hükümeti Sevres ahitnamesini tümüyle red'ederek, gerçek barışın kesin bir zaferden sonra meydana çıkabileceği görüşüyle, gerekli bütün hazırlıklarını tamamlamakta idi. Önceleri çete harpleri şeklinde gelişen savunmalar, şimdi artık düzenli ordu çatışmaları haline dönüşmüş bulunuyordu. Atatürk'ün başlattığı hareket ve eylemlerin kuşkusuz en etkililerinden olan bu savaşları kısaca, sırasıyla bu kısımda anlatmağa çalışacağız.

1. Doğu Anadolu Harekâtı.

Kurtuluş savaşlarının ilki olarak, Kâzım Karabekir Paşanın, çok mükemmel silâhlarla donatılmış ve aynı derecede iyi eğitilmiş olan Ermeni Birliklerini bozguna uğratması ile ilgili harekât gösterilir. «Ya istiklâl, ya ölüm, hak kuvvetin üstündedir» gibi, Misakı Millî ile ilgili parolalarla başlayan bu ilk savaşlar Sarı Kamış ve Kars'ı Türkiye'ye kazandırdığı gibi, bir süre sonra da Ardahan ve Artvin'in ana vatana

katılmasına yol açmıştır. Bundan böyle kuzey doğu cephesinde sükun sağlandığı cihetle, bir kısım kuvvetlerin batı cephesine kaydırılması imkân dahiline girmiş olduğu bilinir.

2. İnönü Muharebeleri.

2.1. Birinci İnönü Harbi.

Yunan ordusu Bursadan itibaren Eskişehir'e doğru harekete geçmiştir. İsmet Paşa'nın kumandasındaki Türk Birlikleri Yunanlıları, ilk kez Eskişehir yakınlarında İnönü bölgesinde karşıladı. Yunanlılar ilk defa burada yenilgiye uğradılar ve geri püskürtüldüler. Bu savaşlar 6-11 Ocak 1921 günleri arasında cereyan etmiştir. Savaşlar sonunda, Müttefikler hemen Londra Sevres Muahedesini tadil etmek maksadiyle yeni bir konferans tertitlediler. Bu konferansta da hiç bir sonuç alınamamıştır. Özellikle Yunanlıların, gizlice Müttefikleri, Türkleri mutlaka yenecekleri hakkında kandırılmış oldukları anlaşılmıştır.

2.2. İkinci İnönü Harbi.

Kısa bir süre içinde yeniden toparlanan Yunanlılar 23 Mart 1921 de ikinci bir taarruza geçtiler. Yine İnönü bölgesinde cereyan eden bu ikinci savaşlar da 31 Mart 1921 günü Türk Ordusunun kesin zafarıyla sonuçlanmıştır.

Bu muharebelerden sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti Moskova'da Ruslarla 16 Nisan 1921 de bir sözleşme imzalamıştır. Yunanlıların İnönünde ikinci defa taarruza geçmeleri sırasında Çerkez Ethemin kendisine bağlı adamlarıyla birlikte Yunanlılar tarafına geçmiş olduğu bilinir.

3. Sakarya Muharebeleri.

Yunanlılar bu defa daha büyük kuvvetlerle, Ankarayı ele geçirmek amacıyla, Sakarya'da muharebeye giriştiler. Bu kez bizzat Mustafa Kemal Paşanın Başkumandan yetkisiyle Türk Kuvvetlerinin başında olarak idare ettiği bu savaşlar 23 Ağustos 1921 ile 12 Eylül 1921 arasında 22 gün ve gece sürmüştür. Çetin ve şiddetli çatışmalardan sonra Yunan orduları büyük bir yenilgiye uğramıştır.

Sakarya Muhaberelerinin başarı ile sonuçlanması Ankara hükümetinin diplomatik temaslarında da başarı elde etmesini kolaylaştırmıştır. Nitekim Fransızlarla 20 Ekim 1921 de varılan bir anlaşma sonunda Doğu Anadolu'da Fransız kıt'alarının işgalinde bulunan bölgeler boşaltılmıştır. Bundan sonra artık bütün doğu bölgelerindeki kuvvetlerin batı cephesine yönelmesi kesin şekilde imkân dahiline girmiştir.

4. Büyük Taarruz.

Nihayet Mustafa Kemal Paşanın kumandasında yeniden düzenlenen Türk Kuvvetleri Yunan ordularına son darbeyi vurmak üzere Kocatepe'de harekete geçirildiler. 26 Ağustos 1922 de Kocatepe'de başlayan bu savaşlar 30 Ağustos 1922 de Dumlupınarda kesin zaferle sonuçlandı. Yunanlılar panik halinde Ege denizi kıyılarına doğru kaçmaya başlamıştır. Her tarafı yakıp yıkarak firar eden Yunan ordusunun çok büyük bir kısmı esir edilmiştir. Yunan Başkumandanlığına yeni atanmış olan General Trikopis de bu esirler arasında idi.

Türk ordusu 9 Eylül 1922 de İzmir'e ulaşmıştır. 18 Eylül 1922 de de bütün Anadolu düşmandan temizlenmiştir.

13 — Mudanya Mütarekesi.

Türk ordusunun kesin zaferi üzerine, Misakı Milliye aykırı bir hareketin imkânsızlığını artık kesinlikle anlayan Müttefikler Mudanyada yeni bir mütareke imzalamayı kabul etmişlerdir.

11 Ekim 1922 de imzalanan bu mütarekeden sonra artık Mustafa Kemal Paşanın ilk düşüncesi İstanbulu da geri alarak Trakya'da Misakı Millî sınırlarını emniyet altına alacak bir barışın gerçekleşmesi olmuştur.

14 — Saltanatın kaldırılması - Hilafetten ayrılması.

Türk milletinin kendi iradesiyle elde ettiği bu başarılarından sonra, Saltanatın hiç bir anlamı kalmamış bulunuyordu. Vatan için gerekli hiç bir cesur harekette bulunmamış olan Sultanın Türk halkının mukadderatına hâkim olabileceği fikri artık zihinlerden silinmeğe başlamıştır.

Halâ saltanat idaresine kalben bağlı bir çok aydın Türkün çekingen veya muteriz davranışlarına rağmen Türkiye Büyük Millet Meclisi 1 Kasım 1922 de hilafet makamını ayırarak, saltanat idaresinin kaldırılmasına karar vermiştir.

Böylece, daha Erzurumda beliren demokratik halk idaresi artık tamamiyle gerçekleşmiş oluyordu.

15 — Vahdettin'in firarı.

Saltanatın ilga edilmesi üzerine hayatını emniyette görmeyen Vahdettin İngilizlere iltica ederek 17 Kasım 1922 günü, İngiliz donanmasına mensup Malaya zırhlısı ile Türkiyeyi terketmiştir.

16 — Lozan Konferansı ve Barış Anlaşması.

Artık bütün dünya kabul etmiştir ki, Türkiyede yepyeni ve mütecanis bir Türk devleti kurulmuştur, ve azimle hareket eden bu devlet ile doğrudan doğruya görüşmek ve anlaşmak zorunlu gözükmektedir.

İşte böylece 11 Kasım 1922 de Lozan'da uluslararası bir konferans başlatıldı. Uzun ve çetin münakaşalarla başlayan bu konferans, önce bir inkıta'a uğradı. Ancak kısa bir süre sonra yeniden görüşmelere başlanarak, anlaşmaya varılması mümkün oldu ve 24 Temmuz 1923 günü barış anlaşması imzalandı.

1914 yılında başlayan ve 1918 de biten Birinci dünya harbinde yüz binlerce evlâdını şehit verdikten ve harbin sonunda her türlü korunma vasıtalarından mahrum bırakıldığı halde daha uzun yıllar savaşmak zorunda kalmış olan Türk Milleti, büyük bir önderin akıllı ve güçlü idaresinde nihayet 24 Temmuz 1923 de hak ettiği barışa kavuşabilmiştir.

17 — Dokuz Umdenin tesbiti ve ilânı — İzmir İktisat Kongresi.

Lozan Konferansı görüşmeleri devam ederken, Ankarada siyasi faaliyetlerin hızla gelişmekte olduğu görülmektedir. Askeri zaferden sonra Atatürk'ün ilk kaygusu, tümüyle bozuk olan iktisadi durumu düzene sokmakla ilgili olmuştur. Bu nedenle, 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmirde, ünlü İktisat Kongresini toplattırılmıştır. Burada alınan çeşitli kararlardan esinlenerek, yeni bir seri

siyasî, sosyal ve ekonomik kararlara gidilmiştir. Bunlar arasında, 9 umde ismi verilenler özel bir önem arz etmektedir. 1923 yılındaki toplumun ve yöneticilerin düşüncelerini aksettiren bu önemli 9 umdeyi kısaca not etmeği yararlı görmekteyiz.

I. Hakimiyet kayıtsız, şartsız milletindir. Halkın kendi kendini yönetmesi esastır. Kanunların hazırlanmasında, devlet teşkilâtında, idarede, genel kültürde ve iktisadî hayatta milli hakimiyet esaslarına göre hareket edilir.

II. Saltanatın kaldırıldığına göre ve millî hakimiyetin bölünmez ve vazgeçilmez suretle Türk milletinin gerçek ve tek temsilcisi Türkiye Büyük Millet Meclisidir.

III. Memlekette güvenliğin kurulması en önemli görevdir.

IV. Adaletin mahkemelerimizde hızla yerine getirilmesi sağlanacaktır.

V. 1) Aşar usulünde halkın şikâyetleri dikkate alınacak ve uğrılan haksızlıklar düzeltilecektir.

2) Tütün ekimi ve ticareti için milli çıkarlara uygun tedbirler alınacaktır.

3) Malî kurumlar (bankalar) çiftçilere, sanayicilere, tüccarlara ve bütün çalışanlara kolaylıkla kredi sağlayacak surette düzeltilecek ve çoğaltılacaktır.

4) Ziraat Bankasının sermayesi arttırılacak, çiftçilere kolaylık ve daha çok yardım yapılması sağlanacaktır.

5) Çiftçiyi ilerletmek için tarım makineleri getirtilecek ve çiftçinin bunlardan kolaylıkla faydalanması sağlanacaktır.

6) Ham maddesi yurdumuzda bulunan malların yapımı için gerekli tedbirler alınacak ve bu işi yapanlar korunacaktır.

7) Çok acele olarak muhtaç olduğumuz demiryolları yapımı için teşebbüse geçilecektir.

8) İlk öğretimin birleştirilmesi, öğretmen ve profesörlerin refaha kavuşturulması sağlanacaktır. Halkın başka yollarla da aydınlatılmasına ve eğitime çalışılacaktır.

9) Genel sağlık ve sosyal yardıma ait kurumlar düzeltilecek, çoğaltılacak ve işçilerimiz için koruyucu kanunlar çıkartılacaktır.

10) Ormanlarımızdan modern usullere göre faydalanmayı, madenlerimizin en yararlı şekilde işletilmesini, hayvanlarımızın ıslahını ve çoğaltılmasını sağlayacak tedbirler alınacaktır.

VI — Askerlik süresi kısaltılacaktır. Okuma yazma bilenlerin ve orduda okuma yazma öğrenenlerin hizmet süreleri bir süre daha kısaltılacaktır. Ordu mensuplarının refahını sağlamak başlıca istek ve düşünçemizdir.

VII — Yedek subayların hayatlarını ve geleceklerini kendilerine ve yurda en yararlı bir şekilde sağlamak başlıca amacımızdır. Yurt savunması ve bağımsız millet olarak yaşamak uğrunda sakatlanmış olan ordu mensuplarının ve halk ile bütün emeklilerin, yetimlerin ve dulların sefalet çekmelerine meydan vermiyecek tedbirler alınacaktır.

VIII — Halka ait işlerin sür'atle yürütülmesi ancak çalışmalarına ve kanuna uygun olarak iş görmelerine bağlı olduğundan, bütün kadrolar buna göre tamamlanacak ve bütün devlet daireleri sürekli olarak denetlenecektir.

IX — Harap olan yurdumuzun yeniden ve hızlı imarı için devletçe alınacak tedbirlerden başka yapı ve onarımlar için yer yer ortaklıklar kurulmasını teşvik edici ve özel teşebbüsü koruyucu kanunlar çıkartılacaktır.

Barış hakkındaki görüşümüz :

Mali, iktisadi ve idari bağımsızlığımızı behemehal sağlamak şartıyla barış yapılmasına çalışılacaktır. Bu şartları sağlamayan barış anlaşması kabul edilemez.

18 — Cumhuriyetin İlânı.

Siyasi faaliyetlerin yoğun olduğu 1923 yılında en önemli iş, hiç kuşkusuz, cumhuriyetin ilânıdır. Bu suretle, daha kurtuluş hareketlerine başlandığı günlerde kabul ve ilân edilmiş olan bağımsızlık ve millî hakimiyet esasları böylece hukukî bir çözüme de kavuşmuş olmaktadır. Böylece artık, 29 Ekim 1923 tarihinden itibaren her bakımdan bağımsız bir devlet idaresi kurulmuş ve Türk milletinin istikbalini

düzenleyecek devrimlerin, halkın iradesiyle gerçekleştirilmesi daha da kolaylaşmış olacaktır.

19 — Anayasanın kabulü.

Fert hak ve hürriyetlerini tesbit ve ilân etme yolunda Osmanlılar döneminde bir takım gayretlerin sarfedildiği bilinir. Bunların ilki 1808'de ele alınan «Senedi ittifak»tır. Bunu, 1839'da Gülhane Hattı Hümayunu, diğer adıyla Tanzimat Fermanı izlemiştir. Bunlar gerçek anlamda birer anayasa sayılamaz. Bunlar devletin kuruluşu ve işleriyle ilgili değildir. Sadece birer hak bildirisi mahiyetindedir. İlk anayasa, gerçek anlamda 31 Ağustos 1876'da, Abdülhamit'in tahta oturması sırasında kabul edilmiştir. Mithat Paşanın daha önce hazırlamış olduğu bir metni ele alan bir «Cemiyeti Mahsusa» bu anayasayı yeni kurulan meclisi meb'usanın tasvibine sunmuştur. Bu anayasa 23 Aralık 1876'da kabul edilmiş ise de, 28.6.1887'de mebusan meclisi fesh edilince uygulanması mümkün olamamıştır. İkinci meşrutiyet ilân edildikten sonra 1909'da tekrar meriyete girmiş olan bu anayasa 1921 yılına kadar muteber sayılmıştır.

1921'de sözü geçen anayasa tadil edilmiştir. 20 Ocak 1921'de meriyete konulan bu yeni anayasa bir bakıma bir ihtilâl anayasasıdır.

Bundan sonra ve cumhuriyetin ilânını takip eden günlerde mevcut anayasanın bir kez daha tadiliyle 20.4.1924'de yeni bir anayasa kabul edilmiştir. Fransız ve Polonya anayasalarından mülhem olan bu yeni anayasa 1961'e kadar meriyette kalmıştır.

20 — Kadınların meb'usluğa kabulü.

Halk idaresiyle birlikte kadın-erkek eşitliği ilkesinin ilk somut uygulamalarından biri de 20.4.1924'de kabul edilen yeni anayasaya uyularak kadınların da meb'us seçilmesinin kabul edilmişidir. Böylece kadınlar devlet idaresinde rol alma hakkına sahip olmuşlardır.

21 — Laiklik kanunu.

Eski dinî esaslara bağlı kanunlarla yeni Türkiyenin idaresinin imkânsızlığı anlaşılmış ve bunlara ait engellerin birer birer kaldırılmasına yol açacak laiklikle ilgili kanunlar 1.3.1924'de kabul edilmiştir. Bu suretle de medreselerin Millî Eğitim Bakanlığına bağlanması ve aynı suretle «Tevhidi Tedrisat»-öğrenim birliği- sağlanmış oluyordu.

22 — Şer'îye ve Evkaf Vekâletlerinin kaldırılması.

Dinî esaslara göre kurulmuş olan Şer'îye ve Evkaf Vekâletleri, laiklik ilkesine aykırı olduğu mülhazası ile 2.3.1924 tarihinde kaldırılmıştır.

23 — Hilafetin ilgası.

Yine aynı ilkelere dayanılarak, artık Türkiye Cumhuriyeti teşkilâtında yeri kalmamış olan hilafet müessesesi de 3.3.1924 de ilga edilmiş ve aynı zamanda eski hanedana mensup kişilerin yurd dışına çıkmaları kararlaştırılmıştır.

24 — Terakki Perver Fırkasının kuruluşu.

Laiklik kanununun icabı olarak ele alınan işlemlerin bazı kimselerce hoş karşılanmadığı açıkça belli olmaktadır. Bu gibi kimselerin etkisiyle demokratik karakterde başlatılan ilk girişim maalesef başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Aslında hiç bir şekilde mürteci (gerici) sayılmıyan, fakat her halde muhafazakâr (tutucu) olduğu anlaşılan Rauf bey, Ali Fuat Cebesoy ve Kâzım Karabekir paşalar, halifeliğin kaldırılmasını, kendi mizaçlarına pek uygun görmemişlerdir. Saltanat devrinde yetişmiş ve o devrin anlayışlarıyla gelişmiş olan bu zevatin Atatürk'ten bu hususta fikir ve kanaat bakımından ayrı görüşlerde oldukları anlaşılyordu. Bunun sonucu, siyasî bir parti ile Mustafa Kemal Paşanın karşısında mevki almaktan çekinmemişlerdir. Bu suretle 17 Kasım 1924 tarihinde «Terakki Perver Fırka» adında bir parti kurmuşlardır.

Demokratik bir kuruluş şeklinde ortaya çıkan bu parti, maalesef kısa bir süre içinde kargaşalıklara neden olmaya başlamış ve bu nedenle kapatılmıştır.

25 — Şeyh Sait İsyanı.

Cumhuriyetin îlânıyla sulh ve sükûn beklenirken, Türkiyede, çeşitli tahrikler sonunda beliren karışıklıklar arasında bir de isyan hareketi görülmüştür. Şeyh Sait isyanı. 11.2.1925 de meydana çıkan bu isyan devlet kuvvetlerini bir hayli uğraştırdıktan sonra çeşitli askerî hareketlerle bertaraf edilmiştir.

26 — Takriri sükûn kanunu.

Sulh ve sükûnun yeniden ve daha kesin bir şekilde teessüsünü sağlamak maksadıyla, 4.3.1925 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi «Takriri Sükûn» ismini taşıyan kanunu kabul etmiştir.

Denebilirki bu kanun Mustafa Kemal Paşanın ele aldığı bütün devrimlerin kolaylıkla ve başarı ile sonuçlanmasını sağlamıştır.

27 — Şapka kanunu.

Türkiyede fes, batı medeniyetinin dışında yaşanabileceği fikrinin bir çeşit sembolü idi. Mustafa Kemal Paşaya göre, batı ve doğu adları ile anılan iki medeniyet yoktur. Doğu medeniyeti yüz yıllar önce duraklamış, canlılığını kaybetmiştir. Batı medeniyeti ise canlıdır. Bu medeniyet ne dinî ne de millidir. Laiktir. Dolayısıyla evrensel bir medeniyet olarak hayat şartını oluşturmaktadır. Bu itibarla batı medeniyetine yönelmek için her türlü engelin kaldırılması şarttır. Bunların başında, fesin kaldırılması gerekli olmuştur.

28 — Tekke, Zaviye, Türbelerin kapatılması.

Batı medeniyetine intibakta engel olanlardan bir kısmının da Tekkeler Zaviyeler ve sair benzer kuruluşlar olduğu belli olmuştur. Türk milletinin fikrî inkişafına büyük ölçüde engel olan bu kabil kuruluşların faaliyetlerini önlemek zorunlu görülmekte idi. Laiklik prensipi ile de bunların mevcudiyetini bağdaştırmak kolay olmuyordu. Bu gibi nedenlerle 30.11.1925 de bunları yasaklayan kanun kabul edilmiştir.

29 — Takvim ve saat devrimi.

Batı uygarlığına yönelmede atılan adımlardan biri de takvim ve saatle ilgilidir. Ezanî saat ve hicrî takvim esasına dayalı takvim ve saat yerine, o zamanlarda alafranga diye bilinen saat ile miladî takvimin kabulü önemli değişikliklerden biridir. Bunlarla ilgili kanun 26.12.1925 de kabul edilmiştir.

30 — Medeni Kanunun kabulü.

Devrimlerin göze çarpanlarından birisi de hiç şüphesiz 17.2.1926 da kabul edilen Medenî Kanun ile ilgilidir.

Türk toplumunu kapalı bir cemiyet haline getirmiş olan Şeriata dayalı hukuk, bu yeni kanunun kabulüyle bir tarafa bırakıldı. İsviçre Medenî Kanunundan yararlanılarak —daha doğrusu çeviri suretile— tedvin edilen bu kanunla ferdin toplum içindeki her türlü sosyal hakları düzene sokulmuş oluyordu. Bu arada kadın erkek eşitliği kesin şekilde belirtilmiş oluyordu. Böylece kadın, erkeğin sahip olduğu bütün haklara eşit şekilde sahip oluyordu.

Yeni medenî kanun kişinin her türlü sosyal haklarının korunmasını ilgilendiren esasları içermekle, eski karmaşıklık ve her hâkimin kişisel içtihadına göre yargıya gitmesi önlenmiş oluyordu. Türkiye'nin uygarlığa yönelmesinde bu kanunun kabulünün çok büyük bir etkisi olduğu kesindir.

31 — Atatürk'ün Nutku.

Atatürk'ün işlemlerini sırasıyla belli etmeğe çalışırken, önemli bir olay olan ünlü Nutkun okunması işinden de söz etmemiz yerinde olur.

Devrimlerin geliştirilmekte olduğu bir sırada Atatürk, bütün Türk Milleti için hazırladığı ve o ana kadar ele alınmış olan icraatın ve özellikle kurtuluş savaşlarında karşılaştığı zorlukları belirleyen bir nutku Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünden okumuştur. Nutkun okunması 15-20 Ekim 1927 günleri arasında ele alınmış ve tam 36 saat 33 dakika sürmüştür.

Nutkun çok önemli bir kısmı, nutkun sonundaki gençliğe hitabesidir. Bu hitabede Atatürk Türkiye Cumhuriyetini Türk gençliğine emanet etmiştir.

32 — Harf Devrimi.

Atatürk, eski harflerle öğrenim ve eğitimin gerçek anlamda yaygınlaşmasının imkânsızlığını tesbit etmiş ve mutlaka bir çıkış yolu aranmanın lüzumuna kanaat getirmişti. Bu alanda daha önceleri yapılmak istenilen islahatın hiç birisinin başarılı olmadığı anlaşılmıştır. 1927-1928 yılları içinde yeni Türk alfabesi üzerinde çalışmalar yapılmış ve bunlara Atatürk büyük ilgi göstermiştir. 1928 Haziran ayı da toplanan uzmanlar hey'eti yeni Türk alfabesini tesbit etmiştir.

Atatürk, 9 Ağustos 1928 günü İstanbul'da, Sarayburnunda, halkın davetli olduğu bir şölende, yeni harfleri bizzat ilân etti. Bu şölen sı-

rasında Atatürk önündeki bir not defterine yeni Türk harfleri ile söylemek istediklerini yazıyor ve bunları yanında bulunan Falih Rıfkı Atay'a birer birer vererek okutuyordu. Böylece hem yeni harfleri ilân ediyor, hem de bunların ne kadar kolaylıkla kullanılabileceğini ispatlıyordu.

Mutlu bir rastlantı olarak hazır bulunmak imkânını bulduğumuz bu toplantıda Atatürk yeni harflerle birlikte Türk san'at kültürü üzerine de çok veciz sözler aktarıyordu. Özellikle Türk musikisinin geleceği üzerindeki görüşlerini de şu şekilde belirtiyordu.

«...Muhterem hanımlar, beyler. Burada... hanım şarkın en güzel musiki örneklerini bize dinletmiş bulunuyor. Çok duygunlandık. Ancak, aziz vatandaşlarım, bu musiki artık Türkün münkeşif ruhunu tatmin etmekten uzak kalmıştır. Öte yanımızda Türk milleti batı musikisinin nağmeleri ile raksetmektedir...»

Böylece batı kültürüne intibak hususunda iki önemli zorunluğu aynı gün Türk milletine göstermiş oluyordu.

Latin harfleri esasına uygun yeni Türk harfleri 13 Aralık 1928 de resmen kabul edilmiştir.

33 — Cumhuriyet Serbest Fırkası.

Cumhuriyetin ilânından sonra siyasî hayatta tek fırka haline son vermek üzere ikinci bir deneme yapılmış, fakat maalesef bu da olumsuz sonuç vermemiştir. 17 Kasım 1930 tarihinde Atatürk'ün olumsuz karşılmasıyla, liberal görüşlü, Cumhuriyet Serbest Fırkası adında siyasî bir parti kurulmuştur. Bu fırkanın kuruluşunda Atatürk'ün en yakın arkadaşlarından Fethi Ökyar bulunmaktadır. Çok kısa bir zaman içinde bir hayli genişleyen bu parti de devrimlerle bağdaşamamıştır. Partiye devrimlere karşı çıkan kimseler girmiş ve bunlar çoğunluğu teşkil etmişlerdir. Bunların gerici davranışlara doğru yönelme istidadı göstermesi üzerine, sert tepkilere yol açılmış ve sonunda bizzat kurucular bu yeni partiyi kapatmışlardır.

34 — Menemen Olayı.

Bazı çevreler devrimlerin fayda ve lüzumuna bir türlü akıl erdiremiyor ve bunları kavramaktan aciz gözüküyordu. Bu gibi çevrelerce devrimlerin hazmedilemediği aşikâr idi. Bir takım gerici ve bağnaz

tipler haksız ve yersiz eleştirilerde bulunuyordu. Saltanatın ve hilafetin ilgası, laiklik kanunlarının çıkarılması bu tipleri gerçekten rahatsız etmekte idi.

Böyle bağınaz ve batıl inançlara saplı kalmış bir grup 23 Aralık 1930 da Menemende, şeriatı tesis etme bahanesiyle isyankâr bir girişime kalkmış, buna engel olmak cesaretini göstermek isteyen ve tek başına hareket eden Kubilay adındaki bir yedek subayı öldürmüşlerdir. Çok çabuk bastırılan bu isyan girişimi Cumhuriyet idaresinin her zaman dikkatle hareket etmesi lüzumunu bir kere daha göstermiştir.

35 — Türk Tarihi Araştırmaları.

Atatürk'ün önemli çabalarından birisi de Türk tarihi ile ilgili çalışmalardır. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yerleşen insanlar, bir çok eski milletlerin daha önce yaşamış olduğu bu yerlerdeki insanlarla kaynaşmış ve bütünleşmiştir. Bu topraklara yerleşmiş olan Türklerin çok eski bir tarihi olduğu gerçektir. Bu tarihi bütün gelişmeleriyle incelemek gereklidir. Bu topraklarda eski devirlerden kalmış Hititlerle Türk boylarının nasıl bağlanabileceği bilinmelidir.

Bu hususta Türk milleti bu çağdaki varlığını tarihin en eski devirlerine bilimsel verilerle bağlamış olacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, bir çok aydın Türk, belki de siyasî zorunluluk yüzünden, Türk olduklarını unuttur gözükmekte idi. Milliyet ile ümmetcilik eşdeğerde gibi idi. Okullarda din tarihi ön plana geçmiş, büyük itibar kazanmış, Türklüğün öz değerleri unutulmuş, Türk sözcüğü kabalık anlamına alınmıştır.

Mustafa Kemal Paşa, Türklerin genel tarihin akışı içinde oynamış oldukları medenî rolü belirten milli tarihin bütün eğitim kademelerinde öğretilmesini sağlamıştır. Bundan başka, ve çok önemli bir kararla, bilimsel inceleme ve araştırmalarda bulunmak üzere Türk Tarih Kurumunun 15 Nisan 1931 de kurulmasını sağlamıştır.

Bu alanda Atatürk'ün yapmış olduğu ilk çalışmalar büyük değer taşıyan buluşlara yol açmıştır. Halen devam etmekte olan bu çalışmalar Türk Milletinin Tarih boyunca her zaman özgür ve bağımsız bir millet olarak yaşamış olduğunu göstermiş ve bütün dünyanın gözleri önüne bir kere daha sermiştir.

36 — Türk Dil Kurumunun kuruluşu.

12.7.1932 de kurulan bu kurum ile Atatürk devrimlerinin en büyüklerinin biri daha kurumlaştırılmıştır. Gerek konuşulan dilde ve özellikle yazı dilinde Türkçe olmayan söcüklerin bolluğu dikkati çekmekte idi. Bağımsız bir millet olmanın önemli koşullarından biri de dilde mümkün olduğu kadar bağımsız olmaktır.

Konunun bilginlerinin söylediğine göre bütün soyut ve somut kavramların hepsini orijinal Türk diliyle belli etmek mümkündür. O halde Türk dilini her Türkün anlayabileceği, kullanabileceği hale getirmek için mutlaka yabancı sözcüklerden ayıklamak gereklidir. Bunun gelişi güzel yapılması yerine, bilimsel yöntemlerle ele alınması için en doğru yol, Türk Dil Kurumunun kurulmasıdır. Böylece Atatürk'ün deyimiyle, Türk dili çağdaş bir dil olacaktır.

37 — Soyadı Kanunu.

Çeşitli devrimler arasında belki en gecikmiş olanı Soyadı alınması ile ilgili değişikliklerdir. Batı uygarlığına yönelmiş Türk toplumunun soyadı kullanması ile ilgili kanun 12.9.1938 de kabul edilmiştir.

38 — Atatürk'ün Vefatı.

Devrimlerin en büyük yapıcısı, teşvikçisi ve hayatı boyunca en güçlü koruyucusu, ve İsmet İnönü'nün deyimiyle «insanlık idealinin aşık ve mümtaz siması «Atatürk, daha genç denebilecek bir yaşta —57 yaşında— iken bütün Türk milletini sonsuz bir mâtem içinde bırakarak 10 Kasım 1938 de ebediyete geçmiştir.

Atatürk çok çetin koşullar altında milletin özgürlüğü, memleketin bağımsızlığı ve bütün Türklerin batı uygarlığına intibak etmesi için durmadan çaba göstermiş tarihin nadir kaydettiği büyük adamlardan biridir. Ölümü günü Türk milleti O'nun için göz yaşları dökerken, bütün medenî dünya milletleri de O'nun zıyaından dolayı matem tutmuştur.

Türk milleti O'na her şeyini borçludur ve bütün yaptıkları için içtenlikle minnettardır.

III — Atatürk'ün Uygarlık ve Kültür Anlayışı.

İncelememizin birinci bölümünde belirttiğimiz gibi Atatürk'ün uy-

garlık ve kültür anlayışının esas karakteri bütün eylemlerinde ve devrimlerinde açıkça meydana konmuş bulunmaktadır. Kronolojik bir sıra altında ve kısa yorumlarla izahına çalıştığımız bu eylem ve devrim hareketleri iki ana temele oturtulmuştur:

Bunlardan birincisi milliyetçilik kavramıdır. Atatürk, Osmanlı İmparatorluğunun yıkıntı halinden kurtulup yeni bir Osmanlı topluluğu yaratmanın imkânsızlığını çok iyi kavramış ve bu itibarla eskiyi tamir etme yerine yeni bir Türkiye yaratmayı daha gerçekçi bir hareket olarak kabul etmiştir. Böylece çağın koşullarına uygun mütecanis bir millet ortaya çıkmış olabilecektir. Bu suretle hareket ederken kuşkusuz, bizden olmayan, özellikle Arap asıllı unsurlarla meskûn toprakların ayrılması zarurî olmuştur. Kaldı ki bu unsurları muhafaza etmek artık imkânsız duruma gelmiş idi. Buna karşılık Türk unsurunun hâkim olduğu bir ana vatana kavuşulmuş olmakta idi. Misakı Millî sınırları içinde bağımsız ve mütecanis bir millet olarak yaşayacak olan Türkler batı medeniyetine daha kolaylıkla intibak edebileceklerdi.

Bu nedenlerle, Atatürk'ün ele aldığı işlerin hepsinde bu birinci amaç öncelik arz etmiştir. Kronolojik sırada incelediğimiz eylem ve devrimlerin hedefi daima misakı millî sınırları içinde, hukukî, sosyal, ekonomik ve kültürel her hususta özgür ve bağımsız bir Türk milletin varlığıdır. Sözü geçen sınırlar içinde hiç bir imtiyazlı sınıf bulunmayacağı gibi, millî birliği önleyebilecek bütün engeller ortadan kaldırılmış olacaktır.

Eylemlerin ve devrimlerin önemli bir kısmı bu birinci amaca yönelik olarak ele alınmış olduğu bellidir.

İkinci temel, uygarlık kavramı ile ilgilidir. Aslında bu esasla ilgili işlemleri birincilerden kesin şekilde ayırd'etmek kolay değildir. Eylemler bu iki esasa yönelik olarak birbirlerini kuvvetlendirmişlerdir.

Medeniyetçilik kavramı, incelemelerimizin birinci bölümünde de belirttiğimiz gibi, kültür kavramı ile bütünleşmektedir.

Kültür ve medeniyetçiliğin içeriliği, kuşkusuz çok eski devirlere kadar gider. Ancak, uygarlığın batı dillerinde karşılığı olan «civilisation» greko-romen uygarlığından aktarılmış olmakla beraber, sözcük olarak civilisation 18. yüzyılın bir icadıdır. Bu bakımdan bu günkü tanımlamalarına göre uygarlık, tıpkı milliyetçilik gibi çağdaş bir kav-

rama ulaştırılmıştır. Atatürk'ün milliyetçiliği de medeniyetçiliği de bu anlayışa uygun kavramlardır.

Atatürk'e göre, yukarıda da belirttiğimiz üzere «batı ve doğu isimleri altında iki medeniyet yoktur. Doğu medeniyeti yüzyıllardanberi duraklamış, canlılığını yitirmiştir. Ortada tek medeniyet kalmıştır : batı medeniyeti. Bu medeniyet evrenseldir. Zaruri hayat şartıdır.»

Uygarlık ve kültür konularında Atatürk daima akılcı ve ilerici bir kavrama sahip olmuş ve düşünce ve kanatlerini her zaman eylemleriyle gerçekleştirme yolunu tutmuştur. Bu itibarla bütün devrim hareketlerinde daima yapıcı olmuştur. Batı kültür ve medeniyetine ulaşmak için yapılması akılcı metotla saptanmış olan bir hareketi zamanı gelince -ve bu zamanı dikkatle ve sabırla kollayarak- hiç tereddüt etmeden eyleme geçirmiştir.

Laiklikle ilgili bütün devrim hareketleri, yeni Türk harflerinin kabulü, şapka ve kıyafet kanunu, batı müziği hususunda ve genel olarak güzel san'atlarla ilgili hususlarda görüşlerini belirtmesi, batı dünyasında kullanılan miladi takvim ile o zamanlar alafranga tâbir olunan saat sisteminin kabulü ve daha bir çok eylemler hep bu anlayışın ürünleridir.

Uygarlık ve kültür alanlarında Türk milletinin bütününün bir anda batıya yönelmiş olduğu söylenemez. Ancak, Atatürk kendi kısa icraat döneminde tesbit edip kabul ettirdiği bu hareketler zaman zaman eleştirilere ve inhiraf hallerine maruz kalmış ise de, şimdiye kadar bunların hiç biri tersine döndürülemedi ve geriye doğru harekete geçirilememiştir.

Batı medeniyetine intibakın, bir milletin bütün katları için aynı zamanda ve aynı hızla gerçekleştirilmesi çok zor olmaktadır. Ancak girilen bu yoldan artık geri dönüş beklenemez. Gerici hareketler zaman zaman su yüzüne çıkan kalıntılar gibi kendini hissettirir olsa bile batı uygarlığına kavuşmak için başlatılan hareketleri durdurmak ve ortadan kaldırmak artık mümkün değildir.

Atatürkün uygarlık ve kültür kavramları ile masonik anlayışı karşılaştırınca, şöyle bir paralellik görmekteyiz :

Atatürk'ün Türk milletini, hurafelerden kurtulmuş, batıl inançlardan sıyrılmış bilgili ve ilerici bir millet haline getirmek için sarfettiği bütün çabalar, masonluğun cehaletle ve bağınazlıkla mücadelesini anımsatmaktadır.

Atatürk'ün eşitlik ilkesine verdiği önem bellidir. Bu ilkenin masonluğun başlıca prensiplerinden birisini oluşturduğu malûmdur.

Atatürk'ün hukuk alanında ele aldığı bütün girişimler masonluğun öğretilerinden en önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

Türk milletinin bilgi edinmesi, batı uygarlığına intibakın önemli koşullarından birisidir. Bu itibarla eğitim birliğinin ve modern sistemlerin kabul edilmesi masonluğun amaçladığı işlerden olduğu bilinir. Bu bakımdan da gerçek bir paralellik göze çarpmaktadır.

Masonluk her insanın bir iş sahibi olmasını amaçlar. Atatürk'ün bütün eylem ve devrimlerinde topyekûn bir kalkınma arzusu görülmektedir. Bütün fertlerin refah ve mutluluğu aranmaktadır. Aynen masonluğun arzularında olduğu gibi.

Kültür bahsında da aynı gözlemler yapılmaktadır. Bütün bölümleri ile güzel san'atlara yönelmesi için Türk milletine Atatürk'ün yapmış olduğu öneriler çok büyük önem taşır. Bu hususta yozlaşmalara şahit olunmakta ise de, işi kolayından halletmeyi öngörenlerin önünde sonunda çağdaş san'atın icaplarına uymak zorunda kalacakları zorunludur. Sarayburnu Şöleninde Atatürk'ün işaret ettiği batı san'atına gereği gibi yönelmiş olmak, batı medeniyetine bir hayat şartı olarak intibak etmenin kaçınılmaz bir koşulu olarak ortada durmaktadır. Masonluğun da bu husustaki inancı bu merkezdedir.

Bütün bu örnekleri çoğaltmak ve mason amaçları ile bunlar arasında benzerlik ve paralellik olduğunu göstermek mümkündür. İnsanlığın terakkisine böylesine çalışmış, yurdda sulh, cihanda sulh ifadesiyle evrensel ölçülerde barış çağrısında bulunmuş, özgürlüğü ve aklın rehberliğini her şeyin üstünde tutmuş, uygarlık ve kültür için Türk milletine en iyi şeyleri göstermesini bilmiş olan Atatürk, masonlar için daima saygı ile anılan bir kişi olmuştur.

K.U.M. dan dileyetim ki o'nun bütün devrimleri ebediyen pâyidâr olsun!

olduğunu belirleyebilme yolunda, doğunun ve batının büyük düşünür ve filozofları, kısaca şu anlamlı yorum üstünde birleşmişlerdir : «Akıl, kişinin düşünsel evrim yolunda elde ettiği manevî bir güçtür ki, tıpkı ruhda da olduğu gibi, çözümlenmesi oldukça güç bir düşün prosedürü olmanın önemini taşır. Hikmet ise, aklın, niçini, nedeni çözme, yüce bilgileri elde edebilme yolunda, duygunun da yardımıyla erişebildiği daha üstün, daha ilerli bir aşamadır.

Mutlak akıl, olaylar ve olup bitenler arasındaki ilişkilerin amaca uygun biçimde oluşup gelişmesi ilkesine yöneliktir. Buna karşılık hikmet sadece nedenlerin, niçinlerin yorumunda üstünleşmedir; ve insanlar arası diyalogların yardımıyla olağanüstü yücelikteki bilgileri elde edebilme yolunda gelişmiştir ki, aklın hikmete yönelik evriminde özellikle duygunun etkinliği büyük rol oynamaktadır.»

Sevgiye gelince :
Sevginin ne olduğunu anlatabilmenin talimleri nedense çoktur. Çünkü aslında yaklaşılması hayli güç olan «Karşılıksız-Sevgi»'yi, yani gerçek sevgiyi devreden çıkarırsak, kapsamları arasında büyük ayrılıklar olan sevgi türlerini hemen herkes

yorumlayabilmenin gayreti içindedir. Buna karşılık filozof Schopenhauer'in (1788 - 1860) sevgi yorumu, öteki yorumların yanında hiçbiriyile kıyaslanamayacak niteliktedir;ve bu filozofa göre gerçek sevgi:acımadır,ıstıraptır, yani duygunun şefkatle bileşiminden doğan morâl bir yüceliştir; ve ıstıraptan pay almayan sevgi, bencil sevgidir. «Onun içindirki Schopenhauer, bencil sevgiyi: EROS (1), acıdan ve şefkatten güç alan ve karşılık beklemiyen sevgiyi ise : AGAPE, yani gerçek sevgi sofrasına oturabilmenin mutluluğuna ermiş olanlara özgü sevgi olarak nitelemektedir.

Şimdi gene konumuza dönelim; Atatürk'ün evrensel kişiliğinde, sevginin yerini araştırıp saptamaya çalışalım :

Böylesine bir çaba içinde karşılaşacağımız olaylarda, Ata'nın tüm inisiyatiflerine, büyük bir özveriden güç alan gerçek sevginin, aklın ve hikmetin de katkılarıyla oluşmuş ortak bir bileşime dönüşerek egemen olduğu açıkça görülecektir. Nitekim aklın, hikmetin ve sevginin oluşturduğu bu üçlü bileşimi, Ata'nın tüm işlerinde olduğu gibi, çok sevdiği ulusundan gelen

(1) Antik mitolojide Aşk Tanrısı.

kuvvet tamamlamış, kişiliğine vergi güzellik süslemiştir.

Osmanlı İmparatorluğunun son hükûmetince, vatana ihanetle suçlandırılarak idama mahkûm edilmiş olan Mustafa Kemal'i, istiklâl savaşının başından zafere kadar çevreliyen korkunç görüntünün özeti şu idi : a) Henüz kaybedilmiş ve ulusa ağır kayıplara mal olmuş bulunan, dört yıllık birinci dünya savaşından hemen sonra, İzmir'i ve hinterlandını ele geçiren yıpranmamış düşman ordusu ile olduğu kadar, yurdun çeşitli bölgelerini işgal eden müttefik devletlerin askerî güçlerinden özellikle Fransızlar ile de savaşa devam. b) Özgürlük ve bağımsızlık davamızı savunma yolunda girilen savaşı, içerden çökertmeye çalışan, geniş ölçüdeki başkaldırmaları etkisiz hale getirebilme yolundaki insanüstü çaba; büyük fedakârlık ve kayıplarla yer yer bastırılan isyanlar. c) Bencil bir politika oyununu, İstanbul ve Ankara arasında iki yönlü bir taktikle sürdürmede başarılı, görülen ve görülmeyen bir muhalefet ile, dini politikaya alet edenlerin yıkıcı entrikaları. d) Dışardan da beslenen asi güçlerin Ankara'da henüz kurulmak üzere olan taptaze bir millet meclisine kadar sızarak, kurtuluş savaşının tek promo-

törü olan Mustafa Kemal'in tüm inisiyatiflerini sürekli olarak sıfıra indirme çabası. e) Mustafa Kemal'e yardım vadeden kişilerden bir kısmının, çeşitli düşüncelerle bencil tutkularına acımasızca yön vermedeki olumsuz davranışları.

Görülüyorki bütün bu olaylara, dış düşmanlar kadar, iç düşmanlar, hatta Ata'yı en çok tedirgin eden cehalet ve bencil davranışlar önderlik etmektedir. Nitekim cepheler boyunca göğüslenen ve zamanı gelince, hak ettiği ders verilerek yenilmiş olan dış düşmanların neyi istediklerinin açık seçik ortada olmasına karşılık, kirli ellerini, yeni kurulmakta olan meclisin içine kadar sokabilmeyi başaran saltanat yanlısı cahillerin yapmak istediklerini gereğince anlamak pek te kolay değildi. Böylece uyumsuzluk ve ihanet girişimleri, kesin zafere, hatta Lozan andlaşması günlerine kadar, hiç durmadan sürüp gitti. Esasen bu tür cahilce direnişler, Ata'nın kurtuluş harekâtını başlatmak üzere Anadolu'ya ayak bastığı günü kovalayan aylarda başlamıştı. Hatta Mustafa Kemal Paşanın, Büyük Millet Meclisine seçimle katılmasına olanak sağlamıyacak önlemin alınması yolunda, seçim yasasını değiştiren yeni bir tasarı hazır-

lanıp müzakere gündemine alınmış ve genel kurul toplantısına kadar getirilmişti (2 Ekim 1919). Mustafa Kemal Paşa bunu işitmiş, ulusunun kadirbilirliğine tam güveni olduğu için, üzüntüye kapılmadan, müzakere günü meclisteki yerini sessizce almıştı. Meclise sunulan bu tasarıya göre, herhangi bir vatandaşın millet vekili seçilebilmesi için, doğum yerinin, Türkiye sınırları dışında kalmamış bulunması, kendisini seçecek ilde uzun zaman oturmuş olması, Türkiye'ye göçmen olarak dışardan gelmiş olanların ise, iskân edildikleri yerde, en az aralıksız beş yıl oturmuş bulunmaları gerekmekte idi (!). O halde açıkça görülmekte idi ki, Türkiye'yi, imparatorluğun harebesi üstünde yeniden canlandırmada büyük başarılar adayı olan Gazi Mustafa Kemal gibi bir kahramanın, bir gönül mimarının, tüm ulusu kendine başındanberi içtenlikle bağlamış olan insan sevgisi, etkisiz duruma sokulmak, böylesine bir mimarın, çalışma alet, edevat ve avadamlıklarının elinden alınması yolunda türlü oyunlara başvurulmak, kısacası geleceğin eşsiz kurtarıcısı tüm varlığıyla yok edilmek isteniyordu.

Şimdi bu tasarı hakkında meclise hitaben konuşan Mustafa

Kemal Paşayı dinliyelim : «Ne yazık ki doğduğum kent, bugün ki sınırlar dışında kalmış bulunuyor. Sonra herhangi bir seçim bölgesinde de beş yıl oturmuş değilim. Doğum yerim bugünkü ulusal sınırlarımızın dışında kalmıştır. Ama, bu, böyle ise, bunda benim kesinlikle bir kasıt ve kabahatim yoktur. Bunun nedeni, memleketimizi, ulusumuzu, mahvetmek ve perişan etmek isteyen düşmanların, hareketlerinde başarılı olmaktan kısmen menedilememiş olmasıdır. Eğer düşmanlar, amaçlarında tümüyle başarılı olmuş olsalardı, Tanrı korusun, bu tasarıya imzalarını koymuş olan efendilerin de memleketleri sınırlarımız dışında kalabilirdi.

Bundan başka, bu maddenin aradığı şarta sahip bulunmuyorsam, yani, beş yıl sürekli olarak herhangi bir seçim bölgesinde oturmamış isem, o da bu vatan için üzerime aldığım görevlerin gereğidir. Eğer, bu maddenin, istediği şarta sahip olma çalışsa idim, İstanbul'u, kazandırmayı sağlamış olan Arıburnu ve Anafartalar'daki savunmaları yapamamışlığım gerekirdi. Eğer ben, bir yerde beş yıl oturmaya mahkûm olsaydım, Bitlis ve Muş'u aldıktan sonra Diyarbakır doğrultusunda ilerleyen düşmanın karşısına çıkmamak-

lığım, Bitlis'in ve Muş'un kurtarılmasını sağlamış olan vatan görevimi yerine getirmemekliğim gerekirdi. Bu efendilerin, aradıkları şartlara sahip olmak isteseydim, Suriye'yi boşaltan orduların yıkıntısından, Halep'te bir ordu kurarak düşmana karşı savunmamaklığım, ve bugün ulusal sınır dediğimiz sınırı gerçekleştirme yolunda saptıramamam gerekirdi.

Sanıyorumki ondan sonraki çalışmalarım herkesçe bilinmektedir. Hiçbir yerde, beş yıl oturamayacak kadar mesai harcamış bulunuyorum. Ben sanıyordum ki, bu hizmetlerimden ötürü ulusumun sevgisini, teveccühünü kazandım. Belki de bütün İslâm dünyasının sevgisini ve teveccühünü kazandım. O halde, bu teveccühe karşılık, vatandaşlık haklarından uzaklaştırılacağımı asla düşünemedim. Sanıyorum ve sanıyordum ki, yabancı düşmanlar, beni kasden, memleketimdeki görevimden uzaklaştırmıya çalışacaklardır. Ama, hiçbir zaman aklımdan geçirmezdim ki, bu yüce mecliste, vevv iki üç kişi olsun aynı düşüncede bulunabilsin. O halde, ben, anlamak istiyorum, bu efendiler, seçim bölgeleri halkının düşünce ve duygularını ciddi olarak mı yansıtıyorlar?

Gene bu efendilere karşı söylüyorum, millet vekili olduklarına göre doğal olarak etkin bir kişiliğe de sahip bulunuyorlar. O halde, ulus bu efendilerle aynı düşüncede midir? Efendiler, beni vatandaşlık hakkından yoksun kılmak yetkisi bu efendilere nereden verilmiştir?! Bu kürsüden, resmen yüce heyetinize ve bu efendilerin seçim bölgeleri halkına ve tüm ulusa soruyorum ve cevap istiyorum!».

Gazi Mustafa Kemal Paşanın bu sözlerinin ajans ve basın yoluyla tüm ulusa duyurulmasından hemen sonra, meclis başkanlığına protestolar yağmaya başlamıştı ki, bunların arasında Gazi'ye Rize'den gönderilen iki maddelik bir tel'graf büyük önem taşımakta idi; ve bu tel'grafta şöyle deniyordu :

«1) ..... şahsınız, kıymetli ve sayın çalışma arkadaşlarınız aleyhinde livamız namına söz söyleyen ve karşıt düşünce besliyen ve bizce hiçbir şahsiyet ve mevkii olmıyan millet vekilini lanetliyoruz. O livamızı temsil hakkına da sahip değildir.

2) Şu zamanda, vatansızların bile katılmıyacağı karşıt düşünce ve fesatlıkları bize öneren millet vekili efendinin düşünce-

lerine katılacak livamızda tek kişi bile olmadığını, şükran ve derin saygılarımızla arz ederiz efendim.»

Atatürk'ün evrensel kişiliğinde sevginin yeri, her şeyden önce insanı ve insan sevgisini içermektedir. Onun içindir ki Ata şöyle demiştir : «Bu dünyada her şey insan kafasından çıkar. Bir insan başının anlatamayacağı hiçbir şey düşünemiyorum.» Ata, devletin arması olarak düşünülen ve taslakları hazırlanarak, herhangi birini seçmesi için kendisine sunulan kurt başlı desenleri görünce de, bu çok önemli konudaki inancını şöyle açıklamıştır : «Bunların hiçbiri bugünkü dünyamızın içinde kurulan yeni bir devletin arması olamaz. Devlet armasını, sembolik bir insan başı olarak temsil etmeli!».

Ata, ulusuna beslediği engin sevginin ışığında, ulus kavramını da genel olarak şöyle tanımlamaktadır : «... ulusal ortak düşünün, ahlâkın, duygunun, heyecanın, anı ve geleneklerin ulusun bireylerinde meydana gelmesini ve kökleşmesini sağlayan ortak geçmişin, birlikte yapılmış tarihin, vicdanları ve zihinleri doğrudan doğruya birleştiren ortak dilin, ulusların kuruluşunda en önemli etkenler

olduğunu bir kez daha kaydettikten sonra ulus üzerine, ikinci derecedeki unsurlara önem vermiyerek, mümkün olduğu kadar her ulusa uyabilecek bir tanımlamayı biz de yapalım :

a) Zengin anı mirasına sahip bulunmak,

b) Birlikte yaşamının gerektirdiği ortak istek ve uyumda içtenlikli olmak.

Ata bu iki koşulu, ancak sağlam bir ilkede tamamlıyor ve şöyle diyor :

c) ... sahip bulunulan mirasın korunmasına birlikte devam yolunda inançları ortak olan insanların birleşmesinde oluşan topluma ulus adı verilir.».

Atatürk'e göre gerçek sevgiyi oluşturup pekiştiren insanoğlunun en yüce eseri olan : bağımsızlık, demokrasi, cumhuriyet, özgürlük, hoşgörü ve vicdan özgürlüğü ve devlet üzerindeki yorum da kısaca şöyledir : «Devlet, belirli bir bölgede yerleşen ve kendine özgü bir güce sahip olan bireylerin tümünden oluşan bir varlıktır... ulusun kurduğu devletin ve hükûmetin, vatandaşlara karşı yükümlülükleri ve yetkileri vardır... Kişinin ekonomik uğraşısı, ekonomik ilerleyişin, ana kaynağı olarak kalmalıdır. Bireylerin gelişimine

engel olmamak, onların görüşlerinde olduğu gibi, özellikle ekonomik alandaki özgürlük ve girişimleri önünde de devlet, kendi uğraşısı ile bir engel meydana getirmemelidir; ve bu tutum demokrasi prensiplerinin en önemli esasıdır. O halde diyebiliriz ki, bireysel gelişimin, engel karşısında kalmağa başladığı nokta, devlet faaliyetinin sınırını oluşturur... Demokrasi, bir toplumsal yardım ya da bir ekonomik kuruluş sistemi değildir. Demokrasi, maddesel bir refah sorunu da değildir. Böyle bir teori (ancak) vatandaşların, siyasal özgürlük ihtiyacını uyutmayı amaç bilir... Demokrasi fikirdir, bir kafa meselesidir... Hükümet prensibi de, bir adalet sevgisini ve ahlâk fikrini gerektirir... Demokrasi, memleket aşkıdır, aynı zamanda babalık ve analıktır. Demokrasi, esasında bireyseldir; bu nitelik vatandaşın, egemenliğe insan sıfatıyla katılmasıdır... Eninde sonunda demokrasi, eşitliktir. Bu nitelik, demokrasinin bireysel olmasının, zorunlu bir sonucudur. Şüphesiz, bütün bireyler aynı siyasal haklara sahip olmalıdırlar. Demokrasinin, bu bireysel ve eşitliği tutan niteliklerinden, genel ve eşit rey prensibi çıkar... demokrasi prensibinin en çağdaş ve mantığa uygun yürüyüşünü sağlayan hükümet

şekli cumhuriyettir. ...Bireyin özgürlüğünü düşünürken, her kişinin ve nihayet tüm ulusun ortak yararını ve devlet varlığını gözönünde bulundurmak gerekir. Anlaşıyor ki, kişisel özgürlük mutlak olamaz, başkasının hak ve özgürlüğü ve ulusun ortak yararı, kişi özgürlüğünü sınırlar. Bireysel özgürlüğü sınırlama devletin de adeta esası ve görevidir... O halde kişisel özgürlüğe sınır olarak, başkalarının özgürlük sınırını gösterirken, kişisel özgürlüğün, ulusun genel yararının gerektirdiği dereceden daha fazla sınırlandırılmıyacağı kabul edilmiş oluyor. Bu düşünce basittir, ama uygulanması çok güçtür. Çünkü kişisel özgürlük derecesinin, devlet faaliyetini zaafa düşürmesi gerekir. Devletsiz bir toplum ya da zayıf bir devlet hayatının sonucu, herkesin herkese karşı mücadelesidir. Bu mücadele, çoğunluğun özgürlüğünü bozmayacak biçimde, adalete ve hakka en uygun niteliğe dönüştürülmelidir.

Vicdan özgürlüğü : Herkes istediğini düşünmek, istediğine inanmak, kendisine özgü siyasal bir fikre sahip olmak, seçtiği bir dinin gereklerini yapmak veya yapmamak hak ve özgürlüğüne sahiptir. Kimsenin fikrine ve vicdanına hakim olunamaz.

Vicdan özgürlüğü mutlak ve ona karşı çıkılmaz. Kişinin doğal haklarının en önemlilerinden biri olarak tanınmalıdır... Özellikle din koruyuculuğu kılıfına girenlerin, gerçeği düşünebilenler, söyleyebilenler için uygun gördükleri zulüm ve işkenceler, insanlık tarihinde daima kirli facialar olarak kalacaktır... çeşitli inanıştaki kimseler, birbirlerini hor görüyorlarsa ve hatta sadece birbirlerine (inanış yolunda) acıyorlarsa, bu gibi kimselerde hoşgörü yoktur, bunlar bağnazdırlar... Gerçeği söylemek gerekirse diyebiliriz ki, özgürlüğü, özgürlük için sevenler, bağnazlığın ne demek olduğunu anlayanlar, bütün dünyada çok azdır. Her yerde genel olarak geçerli olan bağnazlıktır. Her yerde görülebilen barış manzarasının temeli, bağnazlık ile, özgür düşüncenin, birbirine karşı kin ve nefreti üstündedir; temelini devrilmemesi, kin ve nefret düzeyindeki dengeyi tutan fazla kuvvet sayesinde.

Şüphesiz, fikirlerin, inanışların başka başka olmasından yakınmamak lâzımdır. Çünkü bütün fikirler ve inanışlar bir noktada birleştiği takdirde, bu hareket-sizliğin görünümüdür, ölüm işaretidir... Bunun içindir ki, gerçek özgürlükçüler, hoşgörünün genel bir huy olmasını dilerler.

Ama, hatta, iyi niyetle de olsa, bağnazlık hatalarına karşı, dikkatli olmaktan vazgeçemezler. Çünkü iyi niyetle, hiçbir zaman, hiçbir şeyi tamir edememişlerdir. İnsanların, ruhun kurtuluşu için yakıldıklarını biliyoruz...». Ata'nın, insan ve ulus sevgisini amaçlayan bu yorumunun, sadece onun evrensel kişiliğindeki, karşılık beklemeyen saf sevgiden güç aldığı açıkça ortadadır.

Osmanlı İmparatorluğunun, birinci dünya savaşını kaybederek, müttefiklerden barış istemek zorunda kalması ve 30 Ekim 1918 de imzalanan Mondros Mütarekesi, memleketi, önlenmesi olanaksız bir acıya ve umutsuzluğa düşürmüştü. İstanbul'da ve yurdun her yerinde hırpın, ellerinde siyah bayraklarla protestolar, mitingler düzenlenmişti. Dört yıllık savaş süresince, yalnız Çanakkale'de toprağa verilen ikiyüzlü bini aşkın memleket evlâdının acısını ulus, her acıyı olduğu gibi, büyük bir sabırla göğüsleyebilme-yi başarmıştı. Ne varki savaşın kaybedileceği ve Türkiyenin bu felaketin arkasından belki de daha büyükleriyle karşılaşmak zorunda kalacağı yollu üzüntüler, 1918 yılının başlarında her düşünen başı kaygılandırırken geri kalmamıştı. Ama, bu

karanlık günler içinde bile Mustafa Kemal Paşanın düşüncesi bambaşka idi. Nitekim Çanak-kale'de düşmanı yendikten ve müttefiklerin İstanbul'a savaşla girmesini engelledikten başka, savaş meydanında, yerde yatan parçalanmış bir İngiliz bayrağını : «Bir düşman bayrağı bu, ama bir milleti ve bir orduyu temsil ediyor, yerde kalmıya lâyık değildir!» diyerek yükseğe kaldırtacak kadar düşmana bile saygılı olan Mustafa Kemal Paşayı, İngiliz, Fransız ve İtalyan birliklerinin, mütareke hükümlerine uymaya lüzum bile görmeden İstanbul'u fiilen işgal etmiş olmaları da tedirgin etmemiştir; ve büyük kurtarıcının böylesine bir davranışı ile, Anadolu'ya geçtikten sonra, İstanbul'daki işgal birliklerini kasederek : «Geldikleri gibi giderler!» demesi arasında bir bağlantı kurmamak mümkün değil (!). İşin daha dikkat çekici yönü, Mustafa Kemal Paşanın, 30 Ekim 1918 de imzalanan Mondros Mütarekesinden de beş ay önce, olayların süratle Türkiye aleyhine gelişmek üzere olduğu günlerde, o dönemin genç ve ateşli kalemlerinden Ruşen Eşref'e verdiği bir fotoğrafının altına yazdığı düşünceler, Ata'nın o karanlık günlerde bile, herkesden başka bir görüşe sahip olduğunu apaçık bir

berraklıkla ortaya koymaktadır; ve Mustafa Kemal Paşa, bazı yerleri okunamadığı için aşağıda noktalarla geçilmiş olan bu ithaf yazısında Ruşen Eşref'e şöyle demektedir:

18 Mayıs 1918

Her şeye rağmen muhakkak bir nura doğru yürülmekteyiz. Bende bu imanı yaşatan kuvvet, yalnız aziz memleket ve milletim hakkındaki..... muhabbetim ve..... bu günün karanlıkları, ah-lâksızlıkları..... içinde sırf vatan ve hakikat aşkıyla ziya serpmeğe ve ..... çalışan bir gençlik gördüğümden, işte aziz Ruşen Eşref bey sizi ben bu mübarek..... tabii..... görüyorum. Gün geçtikçe yarınların şükran.....namzet olan sizi bu gündən tanıyabilmekle memnunum.

Mustafa Kemal.

Mustafa Kemal Paşanın, bazı yerleri okunamamasına rağmen, o kara günlerde bile, herkesinkinden başka ve tam bir iyimserlikle yansıyan bu sözlerinden kendisine doğru yürünen nurun, kanımca tam da kendisinin olduğuna ve onu iyimserliğe iten ruh haletinin de, evrensel kişiliğine egemen olan gerçek sevgiden beslendiğine şüphe etmeye imkân var mı?

Öte yandan Ata'nın: «... muhakkak bir nura doğru yürümekteyiz!» dediği günler, yukarda da değinildiği gibi, yurdun her yanını kapkara bulutların sardığı günlerdi; ve zamanın aydın kişilerinin kafasında, Türkiye için bir cumhuriyet rejiminin en doğru bir yönetim sistemi olacağına dair, en ufak bir esinti bile yeralmıyordu. Herkes esasen çökmüş olan bir imparatorluğun, biraz olsun ayağa kalkabilmesi için neresinden tutulabileceğini düşünüyordu. Ne var ki umutsuzluk, düşünen başları, güçlü kalemleri bile, «Denize düşen yılanı sarılır!» felsefesinin, imparatorluğu kurtarma yolunda da geçerli olabileceği kanısında birleştiriyordu. Çünkü, muhakkak nura doğru gidilmekte olduğu inancından hiçbir ödün vermeyen Mustafa Kemal'in düşüncesine eşit bir düşünce ile karşılaşmak, hele o karanlık günlerde hemen hemen imkânsızdı. Hatta memleketin, sözüne, düşüncesine, kalemine güvenilir kişileri, böylesine korkunç bir imkânsızlık karşısında, yıkılan imparatorluğa biraz olsun yaşama olanağı sağlayabilecek tek önlemin, geçici süre için yabancı bir devletin himayesi altına girmekle sağlanabileceği inancında idiler; ve batıdan hiç hayır gelmediğini pek iyi bildikleri için de sözkonusu

yabancı mandaterin ancak Birleşik Amerika Devleti olabileceğini ileri sürüyorlardı. Bu aydınlarımızın arasında önemle yer alan ve Ayasofya meydanında, Sultan Ahmet camii'nin minarelerinden yerlere kadar sarkan simsiyah bayrakların önünde kaynaşan onbinlerce kişiye, başımıza gelen büyük felâketi yaşlı gözlerle anlatmaya çalışan ünlü edibimiz Halide Edip Adıvar da, Gazi Mustafa Kemal Paşaya gönderdiği 10 Ağustos 1919 tarihli mektupta, bu konudaki üzüntüsünü uzun uzun açıklamış ve mektubun bir yerinde kısaca şöyle demekten kendini alamamıştı: «...Biz İstanbul'da kendimiz için, bütün eski ve yeni Türkiye sınırlarını kapsamak üzere, geçici bir Amerikan mandasını, kötünün en az zararlısı olarak görüyoruz...». Halide Edip Adıvar'ın şüphesiz iyi niyetle yazılmış olan ve o tarihlerde hemen herkesi derin derin düşündüren nedenleri içine alan mektubundaki açık önerisi, muhakkak nura doğru gidiyoruz diyen Mustafa Kemal Paşanın hiçbir zaman kabul edemeyeceği bir öneri idi. Nitekim Ata'nın bu tarihten iki yıl önce, Sivas valisi Reşit Paşaya göndermiş olduğu 20 Ağustos 1917 tarihli mektupta ileri sürülen görüşler, mandaterlik çözümüne tümüyle kapalı, kesin birer prensip ol-

manın önemini taşımakta idi ve Ata bu mektubunun bir yerinde şöyle diyordu: «...Burada şunu da arz edeyim ki, bendeniz ne Fransızların ve ne de herhangi bir yabancı devletin himayesine boyun eğerek küçülecek kişilerden değilim. Benim için sığına- cık en büyük yer ve bizlerden cömertçe bağışlayıcılığını esir- gemiyen tek kaynak, sadece milletimin göğsüdür...». Mustafa Kemal Paşanın bu tür davranışları, o tarihlerde nüfusu oniki milyonu aşmıyan Türkiye'mizi, birinci dünya savaşının getirdiği büyük felâketin yor- gunluğuna rağmen özgürlüğe ve bağımsızlığa kavuşturmuş ve bütün esir milletlerin kurtuluş hareketlerine ışık tutmuştur.

Mustafa Kemal Paşayı, 1919 da kesin bir kararla Anadolu'ya çe- kip götüreren tek etken, şüphesiz ondaki karşılıksız sevgi, yani böylesine bir duygulanışın en yüce doruğu olan: insan ve ulus sevgisi idi. Onun içindir ki, Ata, Samsun'a gitmek üzere vapura binmemesinin ve geminin Ka- radeniz'de belki de batırılacağı- nın, güvenilir bir kaynaktan işi- tildiğinin, kendisine yakın bir ar- kadaşı tarafından söylenmiş ol- masına rağmen: «... İstanbul'da kalıp tutuklanmaktansa, batıp boğulmayı tercih ettim!» demiş- tir. Ve Anadolu'ya geçtikten

sonra, İstanbul hükümetince resmî görevine son verilmiş o- lan Ata (8/9 Temmuz 1919), durumu ordulara ve ulusuna bil- dirmiş, yükümlendiği büyük gö- revin önemini, gönlünde besle- diği şu yüce felsefe dile getir- miştir: «...Bu tarihten sonra, resmî sıfat ve yetkiden ayrılmış olarak, yalnız ulusun şefkat ve yiğitliğine güvenerek ve onun bereket ve kuvvet kaynağının tükenmezliğinden ilham ve güç alarak, vicdanî vazifemize de- vam ettik.».

O tarihlerde sözde Kafkasya'da incelemeler yapmakla görevlen- dirilmiş olan, Birleşik-Amerika'dan askerî bir heyet Sivas'a gel- mişti. Bu heyetin asıl amacının, Türkiye'de başlatılan özgürlük savaşı dolayısıyla, azınlıkların olumsuz bir propagandaya konu olan durumlarını yerinde in- celemektir. Heyetin başkanı olan Amerikan generali Harbord'un Sivas'ta Mustafa Kemal Paşa ile başbaşa yaptığı uzun bir gö- rüşme, heyetin bambaşka bir görüşle Amerika'ya dönmesine olanak sağladı; ve heyetin rap- poru gerçekleri asıl yönleriyle ve tarafsız olarak yansıtabilecek ni- telikte idi.

Ata, general Harbord ile 22 Ey- lül 1919 da Sivas'ta yaptığı o u- zun konuşmaya, nutkunda şöy-

lesine bir yorumla yer vermektedir: «...Generale, millî hareketimizin amacı ve beklenen sonucu, örgütlenişin ve ulusal birliğin nedeni, gayri müslim unsurlara karşı beslenen duygu ve yabancıların memleketimizdeki olumsuz propaganda ve girişimleri üzerine ayrıntılı ve delillere dayanan beyanatta bulundum. Generalin bazı garip suallerine de muhatap oldum. Örneğin, ulus, akla gelen her türlü uğraşı ve özveride bulunduktan sonra bile başarı elde edilemezse ne yapacaksınız? Verdiğim cevapta —anımda aldanmıyorum— demiştim ki, bir ulus varlığını ve bağımsızlığını sağlamak için akla gelen uğraşı ve özveriyi yaptıktan sonra başarı elde eder. Ya başarı elde edemezse demek, o ulusun ölmüş olduğuna hükmetmek demektir. O halde ulus, yaşadıkça ve uğraşısını fedakârca sürdürdükçe, başarısızlık sözkonusu olamaz. Generalin sorduğu soruların asıl amacının ne olabileceğini araştırmak istemedim...».

Ata'nın, dini propagandaya alet edenlerin iç yüzünü olduğu gibi ortaya koyan ilk önder olduğu muhakkaktır; ve Ata, gerçek sevgi ile bağlı olduğu ulusunun çağdaş uygarlığa biran önce ulaşma çabasını engelleyen, bu sözde dindarlar için de

şöyle demektedir: «...bin türlü siyasal ve kişisel amaç ve yarara ulaşma yolunda dini alet ve araç olarak kullanmaya başvuranların, yurt içinde ve dışındaki varlıkları, bizi, bu konuda söz söylemekten ne yazık ki, henüz uzak tutamıyor. İnsanlığın dine ilişkin duygu ve bilgisi, her türlü boş inançtan uzaklaşarak, gerçek bilim ve fennin nurlarıyla yıkanıp arınmışlığa ulaşıncaya kadar, din oyunu aktörlerine, her yerde rastlanılacaktır.».

Gazi Mustafa Kemal Paşa, din üzerindeki görüş ve kanısını açıklarken, aşağıda değineceğim bir yoruma özellikle önem vermiş ve insanseverlikte ulaştığı aşamayı kanıtlayan, kendine özgü bir deyişle, uygarlık tarihinde de lâayık olduğu yeri almıştır; ve Ata'nın bu konudaki anlayışı şöyledir: «...teb'ası arasında çeşitli dinlere mensup unsurlar bulunan ve her din mensubu hakkında adil ve tarafsız muamelede bulunmayı ve mahkemelerinde teb'ası ve yabancılar hakkında adaleti eşitlikle uygulamayı yükümlenmiş bulunan bir hükûmet, düşünce ve vicdan özgürlüğüne uymaya mecburdur...».

Ata'nın yukarıda aynen açıkladığım, hükûmetlerin, ulusal topraklar üstünde adaleti gerek

kendi teb'asına, gerek yabancı-
lara eşitlikle uygulamaya yöne-
lik inancı ve kanısı, her şeyden
önce, evrensel kişiliğinde yera-
lan insan sevgisinin en saf gö-
rüntüsü değil de nedir?

İstiklâl Savaşı boyunca, çok ü-
züntülü günler yaşanmış olduğu,
inkâr edilmez bir gerçektir. Ne
varki bu ölüm-dirim savaşında
vakit vakit elde edilen parlak
zaferleri, başkumandanlık mey-
dan savaşında harcadığı insa-
nüstü gayretle kesin sonuca u-
laştıran Ata'nın, yalnız ve yal-
nız evrensel kişiliğinde yeralan
gerçek sevgi, onun ulusu yara-
rına en büyük tehlikeleri bile
çekinmeden göze almasında
başlıca etken olmuştur; ve Gazi
Mustafa Kemal Atatürk, kendi
eliyle kurduğu laik Türkiye
Cumhuriyetinin, gözlerini hayata
henüz açmış olduğu günlerde,
ulusuna vasiyet edercesine şöy-
le demiş ve Türkiye Cumhuriye-
tinin ana ilkelerini şu sözlerle
somutlaştırmıştır: «...ulusumu-
zun toplumsal, ekonomik, kısa-
cası tüm uygarca işlem ve iliş-
kilerinde verimli sonuçların gü-
vencesi olan yeni yasalarımız
da.. kadın özgürlüğünü sağla-
yan ve aile yaşamını güçlendi-
ren medenî yasa da (cumhuri-
ti kastederek) bu sözünü ettiği-
miz dönemde vücut bulmuştur.
O halde, biz, her araçtan, yalnız

ve ancak, (tek) bir görüş açı-
sından yararlanırsınız. O görüş
noktası da şudur: Türk ulusunu,
uygar dünyada, lâyıık olduğu ye-
re yükseltmek ve Türkiye Cum-
huriyetini, sarsılmaz temelleri
üzerinde, her gün, daha ziyade
güçlendirmek.. ve bunun için de,
zorbalık düşüncesini yoket-
mek..».

İşin en güzel olan yönü, Ata'nın
evrensel kişiliğinde: hoşgörü,
acıma, aşırı duyarlılık, alçak gö-
nüllülük, hatta mahcupluk gibi
insancıl huyların en temizini,
en ideâllerini, engin bir sevginin
ortak bileşiminde değerlendire-
rek ulusuna ve tüm insanlığa
yararlı olabilmenin mutluluğuna
ermiş olmasıdır. Atatürk, insan-
lık tarihinin birçok önderinde
görülmiyen başka bir özelliğe
de sahiptir; ve bu özellik de,
gerçek sevgi ile bağdaştırılabil-
mesine imkân olmayan dikta-
törlükten alabildiğine uzak kal-
mış olması idi. Ata, 1935 yılında
Çankaya'da kendisini ziyaret e-
den Amerika'lı ünlü gazeteci
Gladys Baker'in diktatör denil-
mesinden niçin hoşlanmadığı
yollu sorusuna, o zaman ulus-
lararası çevrelerde hayranlıkla
karşılanmış olan şu cevabı ver-
miştir: «Ben diktatör değilim.
Benim kuvvetim olduğunu söy-
lüyorlar. Evet! bu doğrudur. Be-
nim isteyip te yapamayacağım

hiçbir şey yoktur. Çünkü ben gücümü ulusumdan alırım. Ben ce diktatör, başkalarını kendi iradesine zorla tutsak edendir. Ben, kalpleri kırarak değil, kalpleri kazanarak hükmetmek isterim..».

İstiklâl savaşının Gazi Mustafa Kemal Paşasından, Türkiye'nin Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e gelinceye kadar, kademe kademe oluşan devlet yönetiminin her aşamasında Ata, sorumluluk yükümlenmiş kişilerle, tartışarak, görüşerek, anlaşarak amaca varma ilkesinden hiçbir zaman uzak kalmamıştır; gerçekten kalp kırarak değil, kalp kazanarak yönetmenin eşsiz örneklerini vermiştir; ve bu da onun evrensel kişiliğine egemen olan gerçek sevginin, kendine özgü bir görüntüsünden başka bir şey değildir. Nitekim Ata, konuşma, görüşme, fikir alışverişi yapma yolunda duyduğu zaptedilmez isteği şu sözlerle dile getirmektedir: «Bazan hiç ummadığım adamdan pek çok şeyler öğrenmişimdir. Hiçbir düşünceyi, hiçbir kanıyı küçük görmemek gerekir. Sonunda kendi düşüncemi uygulayacak bile olsam, herkesi ayrı ayrı dinlemekten kıvanç duyarım.».

Ata'daki acıma duygusu, kişili-

ğine özgü karakterinin en ince yönlerini gösterebilmenin doruğuna ermiştir. Büyük önderin, kendisini Çankaya'da ziyaret etmiş olan, zamanın ünlü Fransız gazetecisi George Bennebe'e, savaş meydanlarında can veren yerli, yabancı, dost, düşman tüm erlerin, birbirinden ayırt edilmelerine gönlü razı olmadan söylemiş olduğu şu sözler, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün o cömertçe merhametini sembolleştirmiyor mu?; Ata'nın Fransız gazetecisine söylediği söz şu: «...Görüyorsunuz ya, bir çok zaferler kazandım. Ama bunların en büyüğünden sonra bile her akşam, savaş meydanlarında ölen bütün askerleri düşünerek içimde derin bir keder duyuyorum.».

G. Bennebe de, bu konuda okuyucularına, Ata'ya yönelik çok anlamlı bir kanıyı açıklamaktan kendini alamamış ve şöyle demiştir: «... Cesaret ve zekâsından başka, yüreği bu kadar alıcenap olan böyle bir şefin, yurdu için mucizeler yaratmış olmasına şaşılır mı?».

Fakat Atatürk'ün, Birinci Dünya savaşının o ünlü Çanakkale savunmasında can verip, orada Mehmetçik'le aynı toprağın altında yatan Avustralya'lı, Yeni-Zellanda'lı askerler için dile getirdiği olağanüstü kanı, yalnız

evrensel anlamda bir insan sevgisi ve acıma örneği olmakla kalmamıştır; aynı zamanda, savaşta ölenler için bugüne dek açıklanmış ve belki bundan böyle de açıklanacak olan duygular arasında, erişilmezliğini her zaman koruyacak bir moral yüceliği de simgelemektedir. Ata'nın eliyle yazdığı ve her yıl yapılmakta bulunan Çanakkale'yi anma törenlerinin birinde, zamanın İçişleri Bakanı Şükrü Kaya tarafından, savaş meydanında okunan sözkonusu hitabe aynen şöyledir: «Bu memleketin toprakları üstünde kanlarını döken kahramanlar. Burada bir dost vatanın topraklarındasınız. Huzur ve sükûn içinde uyuyunuz. Sizler Mehmet'çiklerle yanyana, koyun koyunasınız.

Uzak diyarlardan evlatlarını savaşa gönderen analar. Gözyaşlarınızı dindirin. Evlatlarınız bizim bağrımızdadır. Huzur içinde dedirler ve huzur içinde uyuyacaklardır. Onlar bu toprakta canlarını verdikten sonra artık bizim evlatlarımız olmuşlardır! Gazi Mustafa Kemal Atatürk.». Ata'nın, Çanakkale savaşında ölen ve orada toprağa verilmek, korunmaları bizlere emanet edilmiş olan, bir zamanların düşman askerlerine ve onların analarına yönelttiği bu hitabe, Euripides'in (481-406 m.ö.) Hi-

ketides (Yalvaranlar) Destanında, savaşta ölen kahramanların hatırasına yönelttiği övgüden, hatta Perikles'in (500-429 m.ö.), Peloponez savaşının başında kahramanca ölenler için söylemiş olduğu ünlü Ağıt-Nutkundan da farklıdır; çok daha anlamlıdır.

Euripides, Hiketides Destanında: Theb'lilerle Argos'lular arasında acımasızca sürüp gitmiş olan savaşta canlarını veren Argos'lu kahramanların cesetlerinin, geleneğe aykırı olarak memleketlerine gönderilmeyip, kin ve nefretin etkisi altında, öldükleri yerlerde kurtlara, kuşlara terkedilmiş olmalarından acı acı yakınmaktadır.

Euripides'in: «Theb'lilere Karşı Yedilerin Savaşı» adını taşıyan destanında, Argos'lu kahramanların cesetlerine reva görülen böylesine bir davranıştan yakınması, kısmen mitolojiye de malolmuş bulunan tarihsel bir olayın gerçek yönünü hiçbir zaman gölgelememektedir. Çünkü halk arasında ötedenberi masal ya da efsane (Mythus) olarak ta benimsenen bu tür destanlar, bir yerde soyut gerçekleri yansıtmanın önemini de taşımaktadırlar. Yani mitolojiler gene de insanoğlunun psikik eğilimini olduğu gibi ortaya koymaktadırlar. Hatta ünlü düşünür ve psi-

kolog Wilhelm Wundt (1832-1920), mitolojik içerikli hayaledişlerin temel görevini «aperception», yani «Tam-Algilama» (İdrâk-Etme) olarak nitelemektedir. O halde Wundt bu konuda, insanoğlunun hayaletme gücünü, adeta gerçeğe dönüştürürcesine algıya ve bilince (idrake ve şuuruna) maletmektedir; ve mitolojilere, psikolojik yaşantılar gözüyle bakmaktadır. Ve Wundt'a göre Euripides, Hiketides Destanında, gerçek yaşam ve mitoloji arasında ayırım yapmadan, sadece insanoğlunun olumsuz davranışından yarıp yakınmaktadır. Bu takdirde Hiketides Destanının mitolojik yönüne göre, yarı Tanrı Theseus'un açtığı amansız savaş sonunda, kahramanların cesetleri Argos'a gönderilmiş, yani cesetler düşmandan zorla alınarak toprağa verilebilmiştir.

Birinci Dünya savaşı gerçeğinde ise Ata, Çanakkale'de ölen ve o tarihten bu yana mezarları ilgiyle korunan yabancı askerlere ve onların analarına yönelttiği hitabede, Türk'lerle göğüs göğüse savaşan düşman erlerinin, aynı savaş meydanında canını veren evlatlarımızın yanbaşında, sessiz ve huzur içinde, yanyana uyumakta olduklarını, bu toprakta canlarını verdikten sonra, artık bizim evlatla-

rımız sayılmaları gerektiğini tüm dünyaya ilân etmiş ve bu sözlerle, insanlık tarihine, yeryüzünde benzeri olmayan bir belge armağan etmiştir. Ata'nın savaşta can veren insanoğlunun anısına saygıyla yönelmiş olduğu bu hitabe ile, Perikles'in Ağıt Nutku ve Euripides'in Hiketides Destanı arasındaki büyük fark, uygarlık tarihinde, insan sevgisine sunulan eşsiz bir anıt olma niteliğini, dünyalar durdukça koruyacaktır.

Buraya kadar, Gazi Mustafa Kemal Atatürk gibi, dünya tarihinde lâyük olduğu yeri, evrensel kişiliğiyle almış bulunan bir kurtarıcının, insan sevgisine yönelik inisiyatiflerini, değişik açılardan araştırıp yorumlayabilme olanakları üstünde durulmuştur. Ne varki bütün bu çabalara karşın, onun, yaratıcılığındaki olağanüstülükten güç alan felsefesinin, gereğince gün ışığına çıkarılıp çıkarılamayacağı yollu düşünceleri tam olarak çözümlenecek bir kaniya gene de varılamamış olduğu bir gerçektir.

Atatürk'ü, tarihi boyunca kaderiyle savaşmak zorunda kalmış bir ulus yalnızlığı, ıstırabı, özgürlüğü uğrunda kaybettiği yüzbinlerce evladının unutulmaz anısı yürekten etkilemiş, insa-

noğluna ve ulusuna beslediği karşılıksız sevgi, büyük tehlikeler önünde de, hak bildiği ilkedenden ödün vermemede onu daha da güçlü kılmıştır; ve işte bu özelliği Ata'yı, insana ve insanın evrimi çabasına yönelik inisiyatiflerinde daima başarılı kılmıştır.

Ata'nın, insanoğlunun çektiği acı karşısındaki duygusu da bambaşkadır; değme duygu ile kıyaslanamayacak niteliktedir. Onun, hayatta en yakınını, en sevdiğini kaybedenlerin, yüreklerindeki acıyı, ağır başlı bir teselliye dönüştürmedeki üstünlüğü karşılayış tarzı, dünyanın hiçbir yerinde görülmemiş bir sevgi örneği olmanın niteliğini taşımaktadır ki, işte bu özgün davranışa örnek olarak, tarih boyunca eşiyile karşılaşılmıyan bir anıyı burada dinliyelim ve söze son verelim. Bu anı, Ata'nın yanında sık sık bulunmuş ve çevresinden çok şey esinlenmiş olan, Türk Dil Kurumunun eski üyesi rahmetli Dr. Mehmet Ali Ağakay'ın şahidi olduğu bir anıdır. Dr. Ağakay, Ata ile geçen unutulmaz bir günü bizlere, hatıta gelecek kuşaklara şöyle anlatıyor:

«Sakarya savaşından sonra idi. Ilık bir güz sabahı. Akşehir pazar yeri karınca yuvası gibi

kaynıyor. Bin ağızdan bin ses. Bir aralık, ortalıktaki uğultu perde perde sönmiye başlıyor, pazar yerini bir tapınak sessizliği alıyor. Yalnız kulaktan kulağa bir fısıltı:

Gazi gelmiş, Gazi.

Bütün gözler mutlu bakışlarla aynı yöne dönüyor; Gazi o ölçülü, güzel yürüyüşle yavaş yavaş ilerlemekte, sıra sıra sergilerin önünde durup ilgilenmekte. Belli alış-verişe çıkmış; ama O, başka bir şey değil, yalnız gönül alıyor. Böylece gönül ala ala satıcı kadınların kesimine geliyor.

— Nasılsınız bacılar?

— Sağ ol Paşam duacıyız.

Kadınlar paşalarını özlem dolu sözlerle kana kana seyredirken kendilerini tutamıyorlar:

— Güzel Paşam.

— Yiğit Paşam.

— Yiğitlerin yiğidi Paşam.

Paşa utangaç; bu sevgi haykırışlarını durdurmak için birine soruyor:

— Erin var mı bacım?

— Var Paşam cephede.

— Ya senin?

— Kanı helâl olsun, benimki

Çanakkale'de kaldı.

Gazi daha soracak, soracak ama bu yüreği yanıklardan alacağı yanıtların çoğunu şimdiden anlıyor; Çanakkale'sinden sonra Kafkas'ı, Kanal'ı, Galicya'sı, İnönü'sü, Sakarya'sı hep sıralanacak, hem de hiç kırınglık taşımayan, hiçbir şey istemiyen, bekle-miyen seslerle.

Paşa, gözleri buğulanmış, bir an düşünüyor ve hemen, bu kez, evcen adımlarla, geldiği yana yöneliyor, bir kuyumcunun ser-gisi önünde durduktan sonra e-linde bir avuç yüzükle dönüyor. O gün pazardan dönen bacıların parmakları, Gazi'nin armağan ettiği yüzüklerle süslü, yürekleri yaşantılarının en büyük övüncü ile dolu idi.»

Metnin yazılmasında başvurulan kaynaklar:

- Gazi Mustafa Kemal : N U T U K (Yayım hakkı Türk Tayıare Cemiyetine ait olan ilk baskı, 1927).
- Prof. Dr. Afetinan : M. Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım (1869).
- Mehmet Ali Ağakay : Atatürk'ten 20 Anı (Türk Dil Kurumu Yayınları : 208, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1963)
- İsmet Kür : Anılarıyla Atatürk (Kür Yayınları, Güneş Matbaacılık T. A. Ş., İstanbul).
- Aleksandros Hacıpulos : Thucydidis Tarihinden Prekilles'in Ağıt Nutku (Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayii A. Ş., İstanbul 1973).
- Basın : Yerli ve yabancı gazete ve dergiler.
- Kişisel anılar.

Atatürk ve Milli Eğitim

M. Emin HEKİMGİL

19. Yüzyılın başındanberi Osmanlı Devleti varlığını korumaya çalışıyordu. Savaşlar ve iç sıkıntılar esaslı bir temele dayanacak tedbirlere imkân bırakmıyordu. 1908 denberi Osmanlı Devletinin içindeki diğer milletler açıkça büyük devletlerin tesiri altında ve onların her türlü teşviki ile ayrılmaya ve müstakil olmaya çalışıyorlardı. İmparatorluğu kurtarmak için varı yoğu ile çalışan yalnız Türklerdi. Türk aydınları batı medeniyetini beğeniyor, neden Avrupalı olmuyoruz diye düşünüyorlardı. Batı medeniyetine teşkilât, ilim ve teknik yoldan tam girebilmek için Cumhuriyete kadar bir maarif sistemimiz yoktu. Birbirinden ayrı gayelere hizmet eden mahalle mektepleri ve medreseler, maarif okulları, yabancı okullar ve azınlık okulları vardı. Türk eğitimi bütünlük içinde bir öğretim sisteminden yoksundu. Milli mücadele başladığı zaman memleketin bölünmez bir bütün olduğu ve Türk milletinin hak ve istiklâli ele alınarak milliyet duygusu her şeyden önce gelmeğe başladı. Atatürk, Türk milletinin yalnızca var-

lığını idame ettirmesini değil aynı zamanda sağlam ve moral bakımından güçlü ve kendisine güvenir olmasını istiyordu. Bu bakımdan, ilk önce memleketin istilâdan kurtarılması ve istiklâlinin tanınması gerekiyordu. İstiklâl ve milli bir varlık ise Türk halkının ileri bir seviyeye çıkması bu da çağlaşma eğitimi ile mümkündü. Bu bakımdan Atatürkçülük siyasi, sosyal ve kültürel yönleriyle bir bütündür. Onun için Türk milli eğitimi, Milli Mücadelenin temel felsefesi olan milli bütünlüğe dayanması ve yabancı tesirlerden kurtulması esasına dayanmıştır. Bilindiği gibi her eğitimin temelinde, içinde yaşadığı milletin birçok özellikleri vardır.

Bundan dolayı Atatürk, Vatanı düşman işgalinden kurtarmaya çalıştığı bir sırada, Türk milletinin çağdaş medeniyet seviyesine çıkarılmasına da kararlıydı. Tanzimat (1839-1876) devresinde bir çok yenilikler yapılmış, ancak batı medeniyetinin maddi tarafı yani tren, telgraf, buharlı gemi ve silahları alınmıştı. Avrupa tarzında bazı bakanlıklar ve müesseseler kurulmuşsa da bunlar eski kuruluşların yanında istenilen yönde fazla ilerlememişti. Birinci ve ikinci Meşrutiyetlerde ise Osmanlı münevverleri Avrupa'nın daha çok etkisinde kaldı. Fakat I. Dünya savaşı bütün teşebbüsleri geri bıraktırdı. Türk aydınları cephelere vatan müdaafasına koştu. Devlet varını yoğunu memleketin kurtarılmasına harcıyordu. Bu şekilde memleket yoksul durumda bulunuyordu. Birinci Dünya Harbi sonunda Türk milleti yalnız devrin fikir ve siyaset alanında olduğu gibi eğitimine de en önemli etki Türkçülük hareketinin sistemleştiricisi büyük Türk sosyoloğu Ziya Gökalp'den (1876-1924) gelmiştir. Gökalp'e göre eğitimin amacı bireyi iki çevreye uydurmaktır. Bunlardan biri toplumsal çevre (cemiyet), diğeri tabii çevredir. Kişi, içinde yaşadığı toplumsal çevreye toplumun din, dil, ahlâk, hukuk, güzel sanatlar ve ekonomi hakkındaki değer yargılarını öğrenerek uyar. Bu değer yargılarının hepsine Gökalp, kültür (hars) adını vermektedir. Kültürü meydana getiren öğeler suni yapılmamıştır. Bunlar okul dışında, babadan oğula geçerek yaşatılır, korunur ve geliştirilir. Bu kültür hiçbir milletten aynen kopye edilemez, millidir. Uluslararası karakteri yoktur. Bunun için bizim çocuklarımıza vereceğimiz eğitim ulusal olmalıdır. Kişinin ikinci çevreye yani tabii olana uyması ise ilimlerin verdiği değişmez sonuçlardır. Bunlar insanların şuurlu gelişmesiyle meydana gelmiştir.

Bu sebepten bunlar ulusal değil, uluslararasıdır. Tekniğin ve ona

dayanan medeniyetin temelinde bu gerçek yatar. Öğretimin amacı, bu uluslararası yapıları gençlere vermektir. Eğitimimizi düzeltirken batının kültürünü değil, tekniğini ve ona dayanan medeniyetini alabiliriz, ama kendi kültürümüz üzerinde ısrar etmemiz gerekir... Bizim reform hareketlerimizin başarısızlığa uğraması, hem okullarımızın hem medresenin milli kültüre önem vermemesinden ileri gelmektedir. Bizde yeni okullar da, medrese de okuttuğu öğrencinin ahlakını bozmaktadır. (*) diyordu.

Avrupa'da milli devletlerin çoğu Cumhuriyet rejimine ve laik esaslara dayanıyor ve eğitim sistemlerini ise buna göre düzenliyorlardı.

Türkiye'de, bir felsefe geleneği yoktu ve filozoflar da yetişmemişti. Eğitim ceryanları ya tamamen skolastik esasa dayanan medreseye veya yeni açılan mekteplerle batıdan aktarılmıştı.

Eski ve yeni eğitim yan yana gidiyor ve Türkiye'nin ihtiyacına uygun insan yetiştiremiyordu. Tam bir istiklâlî yaşatmak ve milli birliği kuvvetlendirmek için Türkiye'yi milliyetçilik esasına göre kurmak ve buna istinad ettirmek gerekiyordu.

Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal'in başkanlığında toplanan İcra Vekilleri Heyetinin Mecliste okunan 9 Mayıs 1920 Programında eğitim işleri için özetle şöyle deniyordu:

«Maarif işlerindeki gayemiz, çocuklarımıza verilecek eğitimi her anlamıyla dini ve milli bir hale koymak ve onları hayat mücadelesinde başarılı kılacak dayanaklarını kendi benliklerinde bulduracak girişim gücü ve benliğine güven gibi karakter verecek, fikir ve bilgi sahibi yapacak, yüksek bir seviyeye ulaştırmaktır. Okul programlarını ıslah ederek milli karakterimize, coğrafya şartlarımız, tarihi geleneklerimiz, sosyal durumumuza uygun ilmi ders kitapları meydana getirmek, halk kitlesindeki kelimeleri toplayarak dilimizin büyük sözlüğünü yapmak, milli ruhu geliştirecek tarihi eserleri, edebiyat ve sosyal kitapları bilenlere yazdırmak, eski eserlerin korunmasını sağlamak, doğu ve batı yazarlarının ilk ve son sahalarındaki eserlerini dilimize çevirmek; eğitim işlerinde milli hayatın sürdürülüp korunması için özel bir dikkat göstermek ve çalışmaktır. Bugün ise, ilk işimiz, mevcut okulları iyi bir şekilde idare etmektir» deniliyordu.

B.M.M. nin ilk Maarif Vekili (Dr. Rıza Nur) ise ertesi günü yayınladığı genelgede, bütün okulların ve eğitimle ilgili kurumların isim ve yer-

(*) Ziya Gökalp, Milli Terbiye 1-5 Makale Muallim, İstanbul (1916) Makale 5, sayı 7

leri, dereceleri, idare ve öğretmenlerini gösteren istatistikler, öğretmen sicillerini, okul ihtiyaçlarına ait acele bilgi istiyor ve özel idareden maaş alan öğretmenlerin perişan hallerini bilmekteyim, maaşların muntazaman ödenebilmesine çaba harcıyorum», deniyordu.

Sakarya Meydan muharebesinden önceki günlerde 15 Temmuz 1921 de Ankara'da Milli Eğitim Bakanlığının topladığı «Muallimler Kongresinde» Atatürk: «Bugün Ankara, Milli Türkiye'nin Milli Maarifini Kuracak olan Türkiye Muallime ve Muallimler Kongresinin inikadına da sahne olmak mazhariyetiyle müftehirdir», dedikten sonra, «Çocuklarımız ve gençlerimiz yetiştirilirken, onlara bilhassa mevcudiyeti ile, hakkı ile, bilgi ile tecavüz (çatışan) eden bilumum yabancı anasırla mücadele lüzumu ve efkârı milliyeyi kemal-i istigrak (millî fikirleri tam bir coşkunklukla) ile her mukabil fikre karşı şiddetle ve fedekârane müdafaa zarureti telkin edilmelidir.»(*)

İstiklâl savaşının en sıkıntılı günlerinde, Atatürk bu açış nutku ile Türkiye'nin gelecekteki eğitim politikasının esaslarını çizmiş oluyordu.

Atatürk «Milletleri Kurtaranlar yalnız ve ancak muallimlerdir. Muallimler, mürebbiden mahrum bir millet, henüz millet namını almak istidadını kesbetmemiştir. Ona alelâde bir kitle denir, millet denmez. Bir kitle millet olabilmek için mutlaka mürebbilere, muallimlere, muhtaçtır. Onlar ki, bir heyeti ictimaiyeyi hakiki millet haline koyarlar. »

Yine Büyük Millet Meclisinde 1 Mart 1922 de söylediği nutukta «Yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekleri tahsilin hududu ne olursa olsun, en evvel ve her şeyden evvel Türkiye'nin istiklâline, kendi benliğine ve san'atı milliyesine düşman olan bütün anasırla mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir. Beynelmilel vaziyet'i cihano göre, böyle bir cidalin istilzam eylediği anasır'ı ruhiye ile mücehhez olmayan fertlere ve bu mahiyette fertlerden mürekkep cemiyetlere hayat ve istiklâl yoktur» diyerek eğitimin muhafaza fonksiyonu için gerekli bir zemin ve destek olmak üzere kültürü göstermekte, diğer taraftan da eğitimin yenilikçi, yenileştirici fonksiyonu için de gözle-
rimizi kapayıp mücerret yaşadığımızı farzedemeyiz - Memleketimizi bir çember içine alıp, cihan ile alâkasız yaşayamayız. Bilâkis müte-

(*) Cumhurbaşkanları, Başbakanlar ve Milli Eğitim ve Bakanlarının Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri, Ankara Milli Eğitim Basımevi, 1946.

rakki, mütemeddin (ileri, medeni) bir millet olarak medeniyet sahasının üzerinde yaşayacağız, bu hayat ancak ilim ve fen ile olur. İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve her ferd-i milletin kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur. Hiçbir delil-i mantikiye istinat etmeyen birtakım an'anelerin, akidelerin muhafazasında ısrar eden milletlerin terakkisi çok güç olur, belkide hiç olmaz (*).

Bu sözlerle ve ele alınan eğitim işlerinde nasıl bir tahsil verilirse verilsin milli birlik ve beraberliğe Türkiye Devleti ve Büyük Millet Meclisine karşı olanlarla mücadele edimesine dikkati çekiyordu.

Atatürk'ün nazarında, «Terbiyedir ki, bir milleti ya hür, müstakil, şanlı, âli bir heyet-i içtimaiye halinde yaşatır, ya da esaret ve sefalete sevkeder.»

Büyük Zaferden (30 Ağustos 1922) sonra İstanbul'dan bir öğretmen gurubu Bursa'ya gelmiş ve 27.X.1922 Cuma günü Bursa Şark Tiyatrosunda tertiplenen gecede Gazi Mustafa Kemal, eğitim üzerindeki fikirlerini şu şekilde açıklamıştı.

«Milleti millet yapan, terakki ve tefeyyüz ettiren kuvvetler vardır. Fikir kuvvetleri ve içtimai kuvvetler. Fikirler, manasız ve mantıksız safsatalarla mâlûl olursa, o fikirler marazidir. Kezalik hayati içtimaiye akıl ve mantıktan âri, bifaide ve muzir bir takım akideler ve ananelerle meşbu olursa mefluç olur. Evvelâ fikir ve içtimaiyet kuvvetlerinin menbalarını tathirden başlamak lâzımdır. Memleketi, milleti kurtarmak isteyenler için hamiyet, hüsnüniyet, fedakârlık elzem olan evsafıdır. Fakat bir heyet içtimaiyedeki marazı görmek, onu tedavi etmek, heyeti içtimaiyeyi asrın icabatına göre terakki ettirebilmek için, bu evsaf kâfi gelmez, bu evsafın yanında ilim ve fen lâzımdır. İlim ve fen teşebbüsünün merkezi faaliyeti ise mekteptir. Mektep genç dimağlara, insanlığa hürmeti, millet ve memlekete muhabbeti, şerefi ve istiklâli öğretir (**).

Atatürk bu konuşmaları ile milli varlık ve istiklâlimizin devamını eğitimde görüyor ve bunu elde etmek için taassup, hurafe ve batıl inanışlardan uzak ilim ve fenne, tekniğe dayanan bir Türkiye istiyordu.

(*) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Cilt I, s. 223 Türk İnkılâp Enstitüsü Yayınları Türk Tarih Kurumu Basımevi - Ankara 1961.

(**) Atatürk Söylev ve Demeçleri Cilt II, Sayfa 43 Türk İnkılâp Yayınları Türk Tarih Basımevi Ankara 1959.

Cumhuriyetin ilânından sonra öğretmenlerin yetiştirilmesine büyük özen verilmeye başlandı. Medreselerin dışındaki okullara öğretmen bulmak çok güçtü. İlk öğretmen okulu olan Darülmuallimin'in açılışı 1848 yılındadır. Öğretmen okullarının çoğalması ve gelişmesi 1868 den sonraki tarihlere rastlar. Fakat Cumhuriyete kadar öğretmen yetiştirmeğe gereken önem verilememiştir.

«İkinci Meşrutiyet ve Cumhuriyet rejimleri birer inkilâp rejimi olmak itibariyle ideolojik eğitime büyük önem vermiş. Bunun için de öğretmen zümresini iktidarın temsilci ve imtiyazlı sınıfı haline getirmiştir. Modern tahsilin çok yeni bir şey olduğu ülkede öğretmenler rejimle birlikte yeni medeniyeti de temsil eden nüfuzlu, itibarlı kişilerdi. İttihat ve Terakki Fırkasının bütün memleket çapında yerleşmesinde başlıca faktörlerden biri de öğretmenlere dayanmak suretiyle her tarafta kökleşmesiydi. Nitekim millî mücadele için girişilen teşkilâtlanma faaliyeti daha önce ittihatçılar tarafından temelleri atılan ve esas unsuru öğretmen olan taşra teşkilâtına dayanmıştı (*).

Tevhid-i Tedrisat (öğretimin birleştirilmesi) Kanunu ile eğitim tamamıyla devlet kontrolüne alındıktan sonra öğretmen okullarının sayısı artırıldı. Hepsi yatılı olan bu okullarda ilk öğretmen olacak genç erkek ve kızlara genel kültürden başka, mesleki eğitim, müzik ve beden eğitimi verilmesi üzerinde durulmaya başlandı.

1924 de Ankara'da Musiki Muallim Mektebi kuruldu. Bu okul öğretmen okulları ile ortaokullara müzik öğretmeni yetiştirerek, çok sesli batı müziğini memlekete yaymaya başladı.

1925 yılında ilkokulların ders programları yeniden düzeltilti. Okuma, yazma ve aritmetikten başka tarih, coğrafya, resim, iş ve müzik dersleri programlarda yer aldı, ve öğrenim süresi altıdan beş yıla indirildi. Ortaokullar ve Liseler yüksek öğrenime hazırlık yapan okullar haline geldi.

Çıkarılan yeni kanunlar, değiştirilen yönetmelikler, programlar, dersler ve Okul Kitapları üzerinde yeni görüş ve düşünceler yer alıyordu. Ders kitaplarını bizzat inceliyen Atatürk, yeni neslin milliyetçi, Cumhuriyetçi, lâik, taassup ve hurafelerden uzak, doğru düşün-

(*) Millî Eğitim ve Din Eğitimi İlmî Seminer tebliğleri, Ankara, 9-10 Mayıs 1981
Prof. Dr. Erol Güngör'ün Eğitici ve Öğretici olarak insan, Sayfa 51.

mesini bilen, yapıcı bir kuşak olmasını her vesile ile arzu ettiğini konuşmalarında belirtiyordu.

Ankara'da Gazi Eğitim Enstitüsü Ortaokullara öğretmen yetiştirmek üzere bir pedagoji şubesini de içine alarak kurulmuştu. 1933 den sonra Resim İş ve Beden Eğitimi şubeleriyle bu müessese Türk Orta Öğretimine kıymetli öğretmen ve idareciler yetiştirdi.

Okullarda ders dışı faaliyetlerle (öğrenci kolları) çocuğun şahsiyetinin gelişmesine de yer verilmeye başlandı.

Milli Eğitimin en büyük ihtiyacı öğretmen idi. 7 si kız, 10 u erkek olmak üzere Cumhuriyetin ilk ders yılı olan 1923-1924 de 20 öğretmen okulu vardı (*).

Ancak, bunlar 100-180 öğrenci alan küçük binalardı. Maarif Vekili rahmetli Mustafa Necati, büyük ve modern binalarda seçkin öğretim kadrolu Muallim Mektepleri kurmaya çalıştı.

1928 de, Yeni Türk harflerinin kabulü ile okuma-yazma davasının halli yoluna gidildi. Tanzimattanberi halkın anlayacağı bir dille ve kolay okuyacağı bir yazı meselesi zaman zaman ileri sürülmüştü.

II. Meşrutiyet döneminde (1908-1920) harflerin düzenlenmesi ve hecelere bölünerek yazma teşebbüsleri karşısında Dr. Abullah Cevdet, Celâl Nuri İleri, Hüseyin Cahit Yalçın, Kılıçzade Hakkı, gibi fikir adamlarımız Lâtin harflerinin kabul edilmesi konusunda cesaretle yazılar yazmışlardı. Türk milletinin cehaletten kurtarılması esaslı bir okuma-yazma seferberliği ile mümkün olacaktı. Bu da, ancak Türkçe'nin ahengine uyan bir alfabe ile yapılabilirdi, çünkü arap harflerinden önce de Türkçe Orhun ve Uygur alfabeleriyle yazılmıştı.

Atatürk, Türkiye Büyük Millet Meclisini 1 Kasım 1928 de açış nutkunda «Büyük Türk Milleti cehaletten az emekle kısa yoldan ancak kendi güzel ve asil diline kolay uyan böyle bir vasıta ile sıyrılabilir. Bu okuma yazma anahtarı ancak lâtin esasından çıkan Türk alfabesidir. Büyük Millet Meclisinin kararıyla Türk harflerinin Katiyet ve Kanuniyet kazanması bu memleketin yükselme mücadelesinde baş-

(*) Türk Öğretmeninin Yetiştirilmesi, Rıza Kardeş, Milli Eğitim ve Din Hayatı : Sayfa 161-190. Milliyetçiler III. Büyük İlmî Kurultayı Tebliğler / Açıklamalar / Müzakereler, Boğaziçi yayınları A. Ş.

lı başına bir geçit olacaktır. Türk harflerinin kabulü ile hepimize, bu memleketin bütün yetişkin evlâtlarına mühim bir vazife tevaccüh ediyor: bu vazife, milletimizin kâmilan okuyup yazmak için gösterdiği şevk ve aşka bilfiil hizmet ve yardım etmektir. Hepimiz, hususi ve umumi hayatımızda rastgeldiğimiz okuyup yazma bilmiyen erkek, kadın her vatandaşımıza öğretmek için tehalûk göstermeliyiz» (**).

Yeni Türk alfabesinin kabulü ile bütün memlekette yetişkinlere okuma yazma kursları açıldı ve bu okullara (millet mektepleri) adı verildi. Başöğretmenliğini Atatürk kabul etmişti.

1863 yılında Mithat Paşanın Tuna Valiliğinde açtığı meslek okulları zamanla Niş, Bağdat, Şam, Trablus Garp gibi Osmanlı Devletinin muhtelif vilâyet ve şehirlerinde açılmıştı. İstanbul, Ankara, İzmir gibi şehirlerimizde ancak bir kaç tane olan bu okullar sayı ve kalite bakımından artırıldı. Erkek Sanat okullarından başka Kız sanat, Ticaret ve Yapı-Usta okulları gençlerimizi teknik, ticaret, ev idaresi sahasında eğitmeye başladı.

İlim, fen ve teknik için kayıt ve şart bulunmadığını, her yerden alınabileceğini ifade eden Atatürk, yabancı uzmanlarından yararlanmayı tavsiye ediyordu. 1924 te, eğitim hakkında mühim fikirleri olan ve bir çok eser sahibi bulunan Amerikalı filozof John Dewey (1859-1952) dâvet edildi. Çocukların hafızaya dayanan bir öğretimle yetiştirilmesine inanmıyordu. Dewey, çocukların istediği şeyleri kendi kendilerine yaparak öğrenmelerini istiyordu. Verdiği raporda öğrencilerin toplumsal alışkanlıklar elde etmesini, ekonomi, ticaret el sanatları melekelerini kazanmalarını ulusal egemenliğe, ekonomik cihetten kendi kendini idareye müteşebbis, yaratıcı, bilimsel düşünmeyi bilen kimseler olarak yetiştirilmesini, sadece önder yetiştirmek değil, bütün vatandaşların ülkenin siyasi, ekonomik ve kültürel gelişmesine katılacak bir eğitim görmelerini tavsiye ediyordu. İlk yapılacak iş olarak öğretmenlik mesleğinin iyileştirilip, cazip yapılmasını önerdi. Talim ve Terbiye Dairesi, Neşriyat Md., onun tavsiyesi ile kurulmuştur.

1925 te Alman Ticaret ve Sanayi Danışmanı Prof. Kühne getirildi ve mesleki ve sanat okulları inceletildi. Mesleki ve Teknik öğretim okullarımızın alması gereken şekle, çırak ve usta işçi yetiştirecek okullara ait raporunu verdi.

(**) Atatürk'ün Söylev ve Demaçleri Cilt I Sayfa 359-360, Türk İnkılâp Enstitüsü Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1952.

126 yılında Belçika'lı uzman Omer Buyse, mesleki ve Teknik öğretim esasını teşkil eden tavsiyelerinde ekonomik ihtiyaçlara göre meslek ve akşam okulları, bu okullara öğretmen yetiştirilmesi için yüksek Teknik öğretmen okulları açılmasını tavsiye etti.

1932 de İstanbul Darülfunun islahı için İsviçreli Prof. Albert Malche çağrıldı. Malche, tetkikleri sonunda, fakülteler arasında ilmi işbirliği olmadığı, ilmi araştırma yapılmadığı, hoca ce talebe ilişkilerinin ancak ders içinde kaldığı laboratuvar ve deney eksiklikleri, telif ve tercüme kitapların azlığına, öğretimin Türkiyenin ihtiyaçlarına cevap vermediğine ve teorik kaldığına, anlaşmazlıklar, öğretim üyeleri arasında çekişmeler olduğuna işaret ediyordu.

1924 de Avrupa'ya çeşitli sahalarda öğrenci gönderilmeğe başlandı. 1929 da kabul edilen bir kanunla resmi ve dövizli öğrenci işleri, ve yurtdışındaki öğrencilerin işlerini yürütecek müfettişlikler ihdas edildi. 1930 larda 500 olan öğrenci sayısı, bugün 30 bine yakındır.

Atatürk, Türk Milletinin Çağdaş medeniyet seviyesine erişmesine her şeyden önce eğitimle varılacağına inanmıştı.

«İleri bir millet olmak, batılı okul eğitiminden geçmeğe bağlıdır. Bu da ancak garp terbiyesi ile olur. Her şey, yeni nesillerin, kız-oğlan, sivil, garp okulu eğitiminden geçmesine bağlıdır. İlimlerin en faydalısı memleket ve halkı bilmektir. Nazariye ve hayal peşinde sürüklenmemek lâzımdır.

Medeniyet savaşı kazanılmadıkça hiçbir şey bitirilmiş olmaz. Bu savaşı da hukuk nazariyeleri değil, bir terbiye disiplini kazanabiliriz» (*).

Osmanlı Devletinin gerileme ve yıkılışında en mühim sebep olarak maarifi görmüştü. Çünkü eğitim hurafe ve batıl inanışlarla dolu bir sistem içinde idi.

Atatürk milli eğitime ne kadar önem verdiğini şu sözleriyle göstermiştir:

«Milletleri kurtaranlar yalnız ve ancak öğretmenlerdir.» 1924 ve 1925 lerde yaptığı seyahatların hepsinde gittiği yerlerde okulları ziyaret etmiş ve «Muallimler birliği»nin toplantı ve çaylarına katılarak öğretmenlerin kıymet ve faziletlerini söyleyerek yeni neslin milliyetçilik

(*) Falik Rifki Atay, Niçin Kurtulmamak? 1953, Makalesinden

ve Cumhuriyetçilik esaslarına göre yetiştirilmesini tekrarlamış, yine, her fırsatta milli ve lâik terbiye üzerinde durmuştur. Hayatta en hakiki mürşit ilimdir, vecizesiyle de çağdaş bir eğitimi öngörmüş ve işte «Dünyada her şey için medeniyet için, hayat için, muvaffakiyet için en hakiki mürşit ilimdir, fendir. İlim ve fennin haricinde mürşid aramak gaflettir, cehalettir, dalâlettir» (**).

Büyük taarruzun yıldönümü töreninde Reiscumhur olmasa idiniz ne olmak isterdiniz, sualine «Maarif Vekili olmak isterdim» demiştir.

Tevhid-i Tedrisat (eğitimin birleştirilmesi), karma öğretim, muallim mektepleri, tanınmış yabancı uzmanlar getirilmesi, Musiki Muallim mektebi açılması, Üniversiteler İnkilâbı, önemli eğitim hamlelerimiz arasındadır. Rahmetli Mustafa Necati, Vasıf Çınar ve Dr. Reşit Galip Atatürk devrinde M. Eğitim Bakanı olarak on yıl içinde Türk Maarifine büyük hizmetler yapmışlardır.

Milliyetçilik ve sınıfsız bir öğretim, kaabiliyetli gençlere parasız yatılı tahsil imkânları, her kademedeki öğrenimin parasız oluşu, köy okullarının sayıca artırılması Türk Maarifinin temelini teşkil eden ilkeler olmuştur.

Atatürk doktrinlerden uzak kalmış ve kaçınmıştır. Halbuki diğer çağdaş liderlerin hepsi doktrinci olmuş veya geleneklerine bağlı kalmıştır. Türk milletinin medeni bir millet olması için sosyal, ekonomik alanlarda olduğu gibi eğitimde de ileri adımlar sürekli olarak birbirini takip etmiştir. Türk toplumunun bir an önce yükselmesi ve ondaki kaabiliyet ve istidatların ortaya çıkması için kültürüne büyük önem vermiş, Türk Tarih ve Türk Dil Kurumlarını kurmuş ve çalışmalarına çok defa bizzat katılmıştı.

Atatürk Çağdaş medeniyete ancak batılı metodlarla varılacağını biliyordu. Cumhuriyete kadar Avrupa'nın maddi medeniyetinin alınması ve manevi medeniyetimizin bize yeterli olacağı ileri sürülüyordu. Atatürk ise medeniyeti bir bütün olarak almış ve kabul etmiştir. 1924 den sonra yapılan inkılaplarla Türkiye her gün daha ileri gitmiş, müstakil olmuş ve milli benliğine kavuşmuştur. Milli mücadele yıllarında (1919-1923) askeri, siyasi, iktisadi ve kültürel istiklâlimizin tam

(**) Samsun Öğretmenleriyle olan konuşma, 22 Eylül 1924 Atatürk Söylev ve Demeçleri, Sayfa : 197.

olmasına çalışmıştır. Misakı Milli sınırları İslâm dini, Milli dil, Milli tarih, Milli sanat, örf ve adeterimiz, Türk milliyetçiliğinin esasını teşkil eden hususlar istiklâl savaşının itici, canlandırıcı unsurları idi. Türk milletini ve onun meziyetlerini maddî ve manevî güçlerini ortaya çıkarmak, bir savunma ve ilham kaynağı bulmak için Türk'ün geçmişini ve kültürünü araştırmak gerekiyordu. Çok eski bir geçmiş ve medeniyeti olan Türk milleti asırlarca barbar, vahşi, göçebe, medeniyetsiz tanınmıştır. Din farkı dolayısıyla hıristiyan dünya hor görmüş, taassup ve mezhep farkları yüzünden İslâm âlemi de onu takdir edememişti. Türkçe'nin ilim ve edebiyat dili olmadığı iddia ediliyordu. İşte 1908 den sonra başlayan Türkçülük cereyanları eğitim ve kültür sahasında Cumhuriyetle birlikte kuvvetlendi, ileri ve ilmi hareketlere sahne oldu. Meselâ, 1927 nüfus istatistiğinde Yüzde 8 olan okuma yazma nisbeti bugün yüzde 65 e çıkmıştır. O yıllarda en çok basılan günlük gazete tirajı 10 binden bugün 650 bine, bir kaç yüz nüsha basılan kitap ise 100 binleri bulmaktadır.

1923 deki 4894 olan ilkokul bugün 45,000'e, 10238 ilkokul öğretmeni 220,000 ve öğrenci sayısı ise 342 binden 6,600,000 çıkmıştır. İlkokulsuz yerleşim merkezi hemen hemen kalmamıştır. Ancak, halâ bir milyona yakın çocuğumuzun okula gidemediği de acı bir gerçektir. Bugün, ülkemizde 3 milyona yakın öğrenci (6636) Ortaokul, Lise, Endüstri meslek lisesi ve okullarına devam etmektedir.

Yüksek öğrenimde bir tek İstanbul Üniversitesi varken bugün 19 Üniversite ve 96 Yüksek Okulda 400 bin öğrenci bulunmaktadır.

Millî Eğitimimizin okul, öğrenci sayısı hatta bütçesi ile her yıl arttığı hemen göze çarpar. İlkokullarda öğretmen bulmakta artık bir mesele değildir. Okul ve dershane sayısının çoğaltılması laboratuvar, kitaplık, işlik ve ders dışı çalışmaları için de planlı bir çalışma ile çare bulunabilir. Ancak, Türkiye'nin on yıldanberi karşılaşacağı sosyal, ekonomik, kültürel ve politik karışıklık ve anlaşmazlıklarda eğitimin büyük bir sorumluluğu vardır. Şüphesiz eğitim denince sadece okulları değil, aile, çevre, işyerleri ile bütün cemiyeti kapsayan kitleyi düşünmeliyiz. Bir milleti teşkil eden bütün insanlar yaş bakımından yetişkin olmayacakları gibi hepsinin aynı zekâ ve ruh sağlığına sahip olması da beklenemez. Her çocuk yetişkin bir insan oluncaya kadar bile, okul ve arkadaşlık, çevre gibi bir takım eğitim müesseselerinden geçerek cemiyete hazırlanır. Türkiye, 1950 den

sonra statik bir durumdan çıkmış, siyasi, iktisadi ve kültürel değişikliklere uğradığından kıymet hükümleri ve ahlak telâkikleri büyük ölçüde değişikliğe uğramıştır. Eğitim sistemimiz, buna çare bulamadığı gibi, olduğu yerde kalmıştır. Disiplin ve ideal yoksulluğu eskî değer hükümlerine önem verilmeyişi bütün eğitim sistemini etkilemiştir. Son otuz yıldanberi Türkiye’de yapılan tek dereceli seçimler Türk Milletinin sosyal ve siyasal olgunluğuna birer işarettir. Batılı milletler bu seviyeye yüzlerce yılda gelebilmiştir. Ancak, özlenen hürriyetleri ve demokrasiyi gereği kadar iyi kullandığımız iddia edilemez. Bunun da sebebini gençlerin şahsiyeti teşekkül etmiş karakter ve sorumluluk sahibi imanlı, tolerans-anlayış sahibi, karşısındakinin hak ve fikirlerine saygılı kimselerle birlikte olamayışlarında aramalıyız.

Bunun içindirki, Atatürk «Hürriyet, ihtimalki zorla tesis olunur, fakat herkese karşı taassupsuzluk ve tolerans göstermekle muhafaza edilir.» demiştir. Bütün dünyada ve memleketimizde süratli değişiklikler olmaktadır. Bu değişiklikler ister inkılap şeklinde, isterse temel yaşayış ve anlayışlarda olsun her cemiyette bir takım sarsıntı ve intibaksızlıklar meydana getirmekte ve bu uygunsuzluklar demokrasinin sıhhatli gelişmesini kösteklemektedir. Bundan başka memleketimizin henüz ekonomi ve teknikte geri olması dertleri arttırmaktadır.

Milletimizin karşılaştığı bir çok acılı ve sıkıntılı durumlardan milli birlik, beraberlik içinde anlayış ve sabırla çıktığı tarihimizde bir çok defa görülmüş ve isbat edilmiştir.

FAYDALANILAN ESERLER :

- Millî Eğitim ve Din Eğitimi İlmî Seminer Tebliğleri
- Ankara, 9-10 Mayıs 1981
- Aydınlar Ocağı Yayınları
- Atatürk’ün Eğitim Politikası
- Genel Kurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları
- Ankara, 180
- Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri
- Türk İnkılâp Enstitüsü Yayınları (I, II, III, cilt)
- Türk Tarih Kurumu Basımevi
- Ankara, 1961
- Cultural development : experience and policies
- UNESCO

by Augustin Girard
Unesco, Paris, 1972
Demokrasîyi Kurtaralım
Nusret Köymen
İstanbul, Türkiye Basımevi

Milletlerarası Eğitim Araştırmaları I — Kongresi alışmaları, M. Emin Hekimgil
Ankara, M. Eğitim Basımevi, 1958
Developing Curriculum for Modern Living
by Stratmeyer, Forknex, Mckim
Teachers College, Columbia University
New York, 1950
Turkish Village
By Paul Stirling
Weidenfeld and Nicolson
London, 1965.

Atatürk'ün Milletlerarası İlişkilerdeki Görüşü

Yeni KALAYANLIS

İnsanın bütünün olarak
edek ve bakınına yerine ge-
melidir.

Dünya vatandaşın olarak, de-
gölük ve kınan olarak
çok farklı tedbire edilmelidir.
Dünya ve çok olan bir siyaset-
bu bir dünya için fikirleri de-
yandır.

Milletlerarası herhangi bir me-
selemizi aklıyla ve aklıyla
temeyi etmek bizim mantık
ve zihniyetimiz için bir yol-
dur. Bu yol dışında bir tekil

etmelidir.

Biz milletlerarası münasebet-
lerde karşılıklı emniyete riayet
bedel tutan çok sınımlı polit-
kayı en ağali tarafa yapar.

Diş siyasetimizde düşüştük.
münaseketimizin emniyetine ve
inşaatının masuniyetine dikkat
suffümunuz yolda kılavuz olma-
lıdır.

Eğer devamlı sülh isteniyorsa,
kütlenin vaziyetinin iyileşi-
mek milletlerarası tedbirler
olmalıdır.

İsmail Hakkı Çelebi, M. T. 1937

Dr. Abdullah Özalp
Türkiye, İstanbul 1937
Türkiye Cumhuriyeti
Dışişleri Bakanlığı
İstanbul
Milletlerarası İhtisat Komisyonu
Köle, M. T. 1937
Dünya Bankası
Washington, D. C.
Dr. Abdullah Özalp
Türkiye Cumhuriyeti
Yenişehir, İstanbul 1937
Türkiye Cumhuriyeti
İstanbul 1937

Atatürk'ün Milletlerarası İlişkilerdeki Görüşü

Vasili KALOYANİDİS

«Efendiler,

Biz, milletlerarası münasebetlerde karşılıklı emniyete riyeti hedef tutan açık samimi politikanın en ateşli taraftarıyız.

Dış siyasetimizde dürüstlük, memleketimizin emniyetine ve inkişafının masuniyetine dikkat, tuttuğumuz yola kılavuz olmaktadır.

Eğer devamlı sulh isteniyorsa, kütlelerin vaziyetlerini iyileştirecek milletlerarası tedbirler alınmalıdır.

İnsanlığın bütününün refahı, açlık ve baskının yerine geçmelidir.

Dünya vatandaşları hased, aç gözlülük ve kinden uzaklaşacak şekilde terbiye edilmelidir. Dürüst ve açık olan dış siyasetimiz bilhassa sulh fikrine dayanır.

Milletlerarası herhangi bir meselemizi sulh vasıtasıyla halletmeyi aramak bizim menfaat ve zihniyetimize uyan bir yoldur. Bu yol dışında bir teklif

karşısında kalmamak içindir ki, emniyet prensibine ve onun vasıtalarına çok ehemmiyet veriyoruz.

Milletlerarası sulh havasının korunması için Türkiye Cumhuriyeti elinden gelen herhangi bir hizmetten geri kalmıyacaktır».

O'nun bu sözleri, dış ilişkilerimizin nasıl yürütülmesi gerektiğinin, siyaset lisanının elastikiyetinden uzak olarak, doğru dan doğruya ifadesidir.

Ulu Önder, egemen bir devletin varlığı için millî ve müstakil bir dış siyaseti temel şart olarak kabul etmiştir. Bu siyasetin devletin iç yapısına uygun olması ve doğru yürütülebilmesi için de bir takım esaslı kaidelere bağlı olmasının şart olduğunu tekrarlamıştır.

ATATÜRK bu kaidelerin başında, siyasi hak'kı görmüştür. O'na göre hak, kişiler için olduğu gibi milletler için de temelli bir varlık garantisidir. Çünkü haklı olduklarına şuurulu olarak inanan kişiler ve devletler kuvvetli olurlar ve icabında haklarını korumak için bu kuvvete dayanırlar.

Yeni Türkiye Devletinin kurulmasında bu Devletin bağımsızlığını yabancı devletlere tanıma ve onu bağımsız bir dış siyasete kavuşturma yolunda da,

hakla kuvvet arasında kurduğu bu münasebetten daima faydalanmıştır.

ATATÜRK dünyaya yüzyıllardanberi kutsal olarak tanıtılan insan ve millet hakları prensiplerine dayanarak Türk Milletinin haklı varlığını savunmaya başladığı zaman, bunu :

«..... Biz hukukumuzu ve istiklâlimizi müdafaa için giriştiğimiz mücadelenin kutsiyetine inanmışızdır ve hiç bir kuvvetin bir milleti yaşamak hakkından mahrum edemeyeceğini bilmekteyiz. Hiç kimseden fazla bir şey istemiyoruz, dünyanın her medeni milletinin sahip olduğu şeylerden bizi mahrum etmemelidirler.» sözleri ile ifade etmiştir.

Ayrıca yeni Türkiye Devletinin Panislamcı veya Turancı bir dış siyaset takib etmesini faydalı bulanlara da düşüncelerinin millî menfaate hizmet istikâmetinden uzak bulunduğunu göstermeğe çalışmıştır.

Osmanlı İmparatorluğunun asırlar süren hayatında çok müsait şartlar dahilinde bile gerçekleşmiyen bu düşüncelerin, yeni Türkiye Devletinin siyasetinde yer almayacağını şöyle ifade etmiştir :

«Büyük hayaller peşinden koşan, yapmayacağımız şeyleri

yapar gibi görünen sahtekâr insanlardan değiliz.

Büyük ve hayalî şeyleri yapmadan yapmış görünmek, bütün dünyanın düşmanlığını, garazını, kinini, bu Memleketin ve Milletin üzerine çekti.

Biz Panislamizm yapmadık. Belki yapıyoruz yapacağız dedik. Düşmanlar dayaptırmamak için bir an evel öldürelim dediler. Panturanizm yapmadık, yaparız yapıyoruz dedik, yapacağız dedik ve yine «öldürelim» dediler. Bütün dâvâ bundan ibarettir.

Efendiler bütün cihana korku ve telaş veren mefhum bundan ibarettir. Biz böyle yapmadığımız ve yapamadığımız mefhumlar üzerine koşarak düşmanlarımızın sayısını ve üzerimize olan baskısını arttırmaktan ise, tabii hadde, meşru hadde dönelim. Haddimizi bilelim. Onun için efendiler, biz hayat ve istiklâl isteyen Milletiz, ve yalnız ancak bunun için canımızı veririz.

Efendiler,

Dış siyasetin en çok ilgili olduğu ve dayandığı husus, Devletin iç teşkilâtıdır. Dış siyasetin, iç teşkilâtla mütenasip olması lâzımdır. Garpta ve Şarkta başka tabiatlere, hırsla ve emele

malik çeşitli unsurları bir araya toplayan bir devletin iç teşkilâtı bilhassa mill olmaktan uzak olduğu gibi siyasi mesleği de milli değil, fakat şahsî, vuzuh-suz ve istikrasız idi.

Muhtelif milletleri müşterek ve umumi bir ünvan altında toplamak ve bu muhtelif unsur kütlelerini aynı hukuk ve şartlar altında bulundurarak kuvvetli bir devlet kurmak, parlak ve câzip bir siyasi görüştür. Fakat aldatıcıdır. Hattâ hiç bir hudut tanımayarak dünyada mevcut bütün Türkleri dahi bir devlet halinde birleştirmek ulaşılmaz bir hedeftir. Bu, asırların ve asırlarca yaşamakta olan insanların çok acı, çok kanlı hâdiselerle meydana koyduğu bir hakikattir.

Irak farkı gözetmeksizin bütün insanlığa şâmil cihangirce devlet teşkilî hırslarının neticeleri de tarihte yazılıdır. İnsanlara her türlü hislerini ve hususi bağlarını unutturup, onları tam kardeşlik ve eşitlik dairesinde birleştirerek, insanî bir devlet kurmak nazariyesi de kendine mahsus şartlara mâliktir.»

ATATÜRK bu sözleriyle Türk Milletinin toplumsal vicdanında yaşayan temayüllere tercüman olmuştur. Böyle olduğu için de olayların gelişmesi ile İmparatorluk tortusu düşünce-

ler yıkılmağa ve millî düşünce üstünlük kazanmağa başlamıştır.

İstiklâl savaşında kazanılan askeri zafer dünyada ATA'nın amacını bilemeyenleri endişeye düşürmüştür. ATATÜRK bu endişenin yersiz olduğunu, savaşın istiklâlcî, bozguncu ve bencil bir mânâsı bulunmadığını şu sözler ile açıklamıştır :

«Dış siyasetimizde herhangi bir devletin hukukuna tecavüz yoktur. Ancak hakkımızı müdafaa ediyoruz ve edeceğiz.» Lozan barışından sonra, Türkiye Cumhuriyeti, dış siyasetinde «Millî Siyaset» prensibine bağlı kaldı. İtilaf Devletleri ile Türkiye arasında Osmanlı İmparatorluğundan intikal eden meseleler bu prensip içinde halledildi. Dünyanın harp için hazırlanan zümrelere bölünmeye başladığı sıralarda bile ATATÜRK «Yurtta sulh, cihanda sulh» formülü ile Türk siyasetinin yapıcı karakterini belirtti. Bu formüle dayanılarak bir çok devletlerle dostluk antlaşmaları yapıldı. 1932 de Türkiye Milletler Cemiyetine girmeğe davet edildi. 1933 ten sonra Batı milletlerinde başlayan siyasi istikrasızlık ve huzursuzluk ATATÜRK'ü Türkiyenin güvenliği için yeni tedbirler almağa sevketti. Yakın komşularımız ile,

1934 yılında, Batıda Balkan antlaşması, Doğuda, 1937 de, Sâdâbât Paktı imzalandı. Bütün bu barışçı çalışmalar ve başarılar Türkiye'yi Yakın Doğu'da devamlı bir barış kuvveti haline getirdikten başka, Batı medeniyetinin Doğuya uzanmış gerçek temsilcisi yaptı.

ATATÜRK, Türk Milletini dünya milletlerinin dışında, onlara yabancı ve düşman bir topluluk olarak kabul etmediği gibi, onu böyle inançlara sahip bir küme içinde de görmek istememiştir. O'na göre Türkiye, devletler ailesinin bir unsurudur.

Başka devletler bu ailede görevlerini ve rollerini ne şekilde anlarsa anlasınlar, Türkiyenin kendi görevi ve anlayışı dünya barışı ve dünya saadeti için çalışmaktır.

ATATÜRK dış ilişkilerde en tehlikeli faktörün egoizm olduğunu defalarca belirtmiş, dünyanın muhtelif uzaklıktaki yerlerinde vuku bulan siyasal hâdiseleri uzaklık nedehiyle umursamamanın, bunları gerektiği gibi takip edememenin ne gibi neticeler doğurabileceğini önceden görmemek olduğunu ifade etmiştir.

20.3.1937 de Ankara Palas'ta Romen hariciye nazırı Antonesco ve diğer misafirlere hitâben

yaptığı konuşmasından O'nun asker, inkilâpçı, sanayici, iktisatçı, öğretmen gibi vasıfları paralelinde, ne denli bir dış siyasetçi olduğunu anlamak mümkündür.

Bütün dünya milletleri aşağı yukarı akraba olmuşlardır ve olmakla meşguldürler. Bu itibarla insan mensup olduğu milletin varlığını ve saadetini düşündüğü kadar, bütün dünya milletlerinin huzur ve refahını düşünmeli ve kendi milletinin saadetine ne kadar kıymet verirse, bütün dünya milletlerinin saadetine hizmet etmeğe elinden geldiği kadar çalışmalıdır.

Bütün akıllı adamlar takdir ederler ki, bu vâdide çalışmakla hiçbirşey kaybedilmez. Çünkü dünya milletlerinin saadetine çalışmak, diğer bir yoldan kendi huzur ve saadetini temine çalışmak demektir.

Dünyada ve dünya milletleri arasında sükûn, huzur ve iyi geçim olmazsa, bir millet kendisi için ne yaparsa yapsın, huzurdan mahrum kalır.

Milletleri sevk ve idare eden adamlar, pek tabii olarak, herşeyden evvel kendi milletleri-

nin mevcudiyet ve saadetinin âmili olmak isterler.

Fakat aynı zamanda bütün milletler için aynı şeyi istemek lâzımdır. Bütün dünya hâdiseleri bunu bize açıkça ispat eder. En uzak sandığımız bir hâdisenin bize bir gün temas etmeyeceğini bilemeyiz. Bunun içindir ki, insanlığın tümünü tek bir vücut, bir milleti de bunun bir uzvu telâkki etmek icabeder. Bu vücudun parmağının ucundaki bir acıdan bütün uzuvları müteessir olur.

Dünyanın filan yerinde bir rahatsızlık varsa bana ne? dememeliyiz. Böyle bir rahatsızlık varsa, tıpkı kendi aramızda olmuşcasına, onunla alâkağdar olmalıyız.

Hâdise ne kadar önemsiz olursa olsun, bu esastan şaşmamak lâzımdır. İşte bu düşünüyü, insanları, milletleri ve hükümetleri hodbinlikten kurtarır. Hodbinlik, ister şahsî, ister millî olsun, daimâ fena telâkki edil-melidir. O halde şu neticeye varıyoruz : Pek tabii olarak, kendimiz için lâzım gelen her şeyi düşüneceğiz ve icabında yapacağız, fakat bundan sonra, bütün dünya ile alakağdar olacağız.

«Millî Eğitim Bakanı olarak millî irfanı yükseltmek en büyük emelimdir.» cevabını alıyor.

Atatürk, eğitim alanında asırlar boyu ortacağ sistemi ve anlayışı içinde bırakılmış Türk toplumunun eğitim meselelerine, daha İstiklâl Savaşı kazanılmadan el atmıştır.

«Milleti, millet yapan değerler ancak ve ancak, eğitim ile yaratılır ve yaşatılır.» diyen Atatürk'ün bu görüşüdür ki, daha İstiklâl Savaşı sona ermeden Millet ve Yurdun mühim kısmı Eskişehir yakınlarına kadar düşman istilâsı altında iken Türkiye Millî Eğitim işlerinin programını hazırlamak amacıyla Ankara'da 16-21 Temmuz 1921 günleri arasında bir Eğitim Kurultayı açılmasını ön görmüş ve sağlamıştır. Atatürk'ün bu toplantıda irad ettiği konuşmadan bazı bölümleri sunmak istiyorum.

«Bugün Ankara, Millî Türkiye'nin eğitimini kuracak olan öğretmenler eğitim kurultayının toplanmasına da sahne olmakla övünmektedir.

... Yüzyıllar süren derin bir umursamazlığın devlet yapısında açtığı yaraları sarmak için gerekli olan çabaların en büyüğünü, hiç kuşkusuz öncelikle eğitim alanında, esirgmeden göstermek gerekir.

... Bugüne kadar izlenen eğitim ve öğretim yöntemlerinin, ulusumuzun gerileme tarihinde en önemli etken olduğu inancındayım. Onun için bir Millî Eğitim programından söz ederken, geçmişin boş inançlarından ve yaradılışımızın nitelikleri ile hiç de ilgisi olmayan yabancı düşüncelerden, doğudan ve batıdan gelen tüm etkilerden büsbütün uzak, ulusal yaradılış ve tarihimize uygun bir kültür düşünüyorum. Çünkü, ulusal özelliklerimizin tam olarak gelişmesi, ancak böyle bir kültürle sağlanabilir. Herhangi bir yabancı kültür, şimdiye kadar izlenen yabancı kültürlerin yıkıcı sonuçlarını tekrarlatabilir. Kültür, yapıldığı, geliştiği yerin özelliklerine bağlıdır. Bu yer ulusun öz yapısıdır.

... Çocuklarımız ve gençlerimiz yetiştirilirken onlara özellikle, varlığı ile, hakkı ile, birliği ile çatışan bütün yabancı öğelerle savaşma gereği ve ulusal değerleri coşku ile, her karşıt düşünce önünde üstün bir fedakârlıkla savunma zorunluğu iyice öğretilmelidir. Yeni kuşağın bütün manevî güçlerine bu nitelik ve yeteneklerin aşılması önemlidir. Ayrıntılarını tümüyle uzmanlarına bırakmak istediğim bu konuyla ilgili genel düşüncelerimi bir sonuca bağlarken, yeni ku-

şağın donatılacağı manevi değerler arasında güçlü bir fazilet sevgisiyle, güçlü bir disiplin eğitiminden de söz etmek zorundayım.

... İşte biz bu kurultayınızdan yalnız, çizilmiş eski yollardan nasıl yürünmesi gerektiğinin tartışılmasını değil, belki ileri sürdüğüm şartları içeren yeni bir sanat ve bilim yolu bulmak, ulusa göstermek ve yeni kuşağı bu yolda yürütmede önder olmak gibi kutsal bir görev bekliyoruz.

... Geleceğe hazırlanan yurt çocuklarına, hiçbir güçlük karşısında boyun eğmemelerini, olanca güçleri ile bıkmadan ve yılmadan çalışmalarını ve okumakta olan çocuklarımızın ana-babalarına da, yavrularının öğrenimlerini bitirmeleri için ellerinden geleni esirgемelerini öğütlerim. Büyük tehlikeler karşısında uyanan ulusların ne ölçüde kararlı olduklarına tarih tanıklık etmektedir. Silâhlarıyla olduğu kadar, kafasıya da savaşmak zorunda olan ulusumuzun üstün gücü, ikincisinde de göstereceğine hiç şüphem yoktur. Ulusumuzun temiz yaradılışı, sınırsız yeteneklerle doludur. Ne varki, bu doğuştan gelen yetenekleri geliştirebilecek bilgilerle donatılmış yurttaşlar gerekir.

... Ödeviniz pek önemli ve millet için hayati bir nitelik taşımaktadır. Bunda başarıya ulaşmanızı Ulu Tanrı'dan dilerim.»

Ve yine Büyük Zafer kazanılmadan 1.Mart.1922 günü, T. B. M. Meclisini açış konuşmasında Eğitim konusunda şöyle diyordu Atatürk :

«... İnsanlar yalnız maddi değil, bu maddi güçlerle kaynaşmış bulunan manevi güçlerin etkisi altındadırlar. Uluslar da böyledir. Manevi güçler özellikle bilim ve imanla en yüksek ölçüde gelişir. Bunun için hükümetin en verimli ve en önemli ödevi ulusal eğitim işleridir. Bu konuda başarıya erişebilmek için öyle bir yol uygulamak zorundayız ki, o yol Ulusumuzun bugünkü durumuna, toplumsal, önemli ihtiyaçlarına, çevrenin ve yüzyılın gereklerine tıpatıp uygun olsun. Bunun için gerçeğe uymayan ve anlaşılması güç düşüncelerden tümüyle sıyrılarak, gerçeğe, iç yüzünü gören bir gözle bakmak ve elle dokunmak gerekir.

Yüzyıllardan beri ulusumuzu yöneten hükümetler, eğitim ve öğretimi yaygınlaştırma isteğini gösteregelmişlerdir. Ne var ki, bu isteklerine ulaşabilmek için doğuyu ve batıyı taklit yüzünden başarısızlığa

uğramışlar, sonuç olarak da Ulus, bilgisizlikten kurtulamamıştır. Bu acı gerçek karşısında bizim izlemek zorunda olduğumuz ulusal eğitim politikasının ana çizgileri şöyle olmalıdır: Demiştim ki, bu yurdun gerçek sahibi ve toplumumuzun temel ögesi köylüdür. İşte bu köylüdür ki, bugüne değin bilgi ışığından yoksun bırakılmıştır. Bundan ötürü bizim izleyeceğimiz eğitim politikasının temeli, önce içinde bulunduğumuz bilgisizliği gidermektir. Bu amaca varmak, ulusal eğitim tarihimizde kutsal bir aşama olacaktır. Bir yönden bilgisizliği gidermeye çalışırken, öte yönden de yurt çocuklarını ictimai ve iktsadi alanlarda müessir ve verimli kılabilmek için gerekli olan ön bilgileri İŞ ÜSTÜNDE ÖĞRETMEK YÖNTEMİ, eğitim ve öğretimin ana kuralı olmalıdır.

Ulusumuzun üstün yaradılışının gelişmesi ve buna dayanarak kendine yaraşan uygarlık düzeyine yükselmesi, hiç kuşkusuz, yüksek uğraşların istediği insanları yetiştirmek ve ulusal kültürümüzü yüceltmekle gerçekleşir.

... Orta öğrenimin amacı, yurdun ihtiyacı olan türlü iş ve sanat sahiplerini yetiştirmek ve yüksek öğrenime aday hazırlamaktır.

Orta öğretimde de eğitim ve öğretim yönteminin İŞE VE UYGULAMAYA dayanması ilkesine uymak, kesin olarak gereklidir. Kadınlarımızın da sözü geçen öğrenim basamaklarından geçerek yetiştirilmesine önem verilecektir.

... Yetiyecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekleri öğrenimin sınırı ne olursa olsun, her şeyden önce, Türkiyenin bağımsızlığına, kendi benliğine ve ulusal geleneklerine düşman olan bütün varlıklarla savaşmak gereği öğretilmelidir. Uluslararası dünya durumuna göre, böyle bir savaşın gerekli kıldığı manevi güçlerle donatılmamış olan insanlara ve bu nitelikteki insanlardan oluşan toplumlara yaşam ve bağımsızlık yoktur.»

Ve daha sonra düşmanın İzmir'den denize dökülmesini takiben, henüz İstanbul işgal kuvvetlerinden kurtarılmadan, İstanbul'dan zaferi kutlamak üzere Bursa'ya gelen kalabalık bir öğretmen topluluğuna 27 Ekim 1922 günü yaptığı konuşma, Atatürk'ün her fırsatta eğitimin önemini ve amacını belirtmesi bakımından kayda değer.

Atatürk, bu konuşmasında şöyle diyor: «Muallim Hanımlar, muallim Beyler. İstanbul'dan geliyorsunuz. İstanbulun ışık ocaklarının tem-

silcileri olan yüce topluluğunuz karşısında duyduğum kıvanç sonsuzdur. Yüreklerinizdeki duyguları, kafalarınızdaki düşünceleri doğrudan doğruya gözlerinizde ve alınlarınızda okumak benim için fevkalâde bir saadettir.

... Bilirsiniz ki ulusumuz büyük bir yıkım geçirdi. Devletimiz yok olma durumuyla karşı karşıya kaldı. Varlığımıza karşı birçok büyük suçlar, kötülükler işlendi. Çok çalıştık, bugünkü başarıyı elde ettik. Ne varki bugün eriştiğimiz nokta, gerçek kurtuluş değildir. Bu düşüncemi açıklayayım: Bir ulusun yıkımla karşı karşıya olması demek, o ulusun hasta, hastalıklı olması demektir. Bundan ötürü kurtuluş, toplumdaki hastalığı ortaya çıkarmak ve iyileştirmekle elde edilebilir. Hastalığın iyileştirilmesi, İLİM VE FENNİN gösterdiği yolda olursa, hasta kurtulur. Yoksa, tersine, hastalık kökleşir, onulmaz duruma gelir. Bir toplumun hastalığı ne olabilir? Ulusu ulus yapan, yücelten ve ilerleten güçler vardır: Düşünsel güçler, toplumsal güçler... Düşünceler anlamsız, boş ve temelsiz sözlerle dolu olursa, o düşünceler hastadır. Bunun gibi, toplumsal yaşam, akıl ve mantıktan yoksun, işe yaramaz, zararlı bir takım inanış ve geleneklerle dolu olursa, kötürümleşir, işleyemez duruma gelir.

Önce düşünsel ve toplumsal güçlerin kaynaklarını temizlemekten başlamak gerekir. Yurdu ve ulusu kurtarmak isteyenler için yurtseverlik, iyiniyet, fedakârlık çok gerekli olan niteliklerdir. Nedir ki bir toplumdaki hastalığı görmek, onu iyileştirmek için bu nitelikler yetmez. Bu niteliklerin yanında İLİM ve FEN gereklidir. İlim ve fenle ilgili çalışmaların başladığı ve geliştirildiği yer ise okuldur. Okul, genç beyinlere, insanlığa saygıyı, ulus ve yurt sevgisini, bağımsızlık onurunu öğretir.

... En önemli ve en verimli ödevimiz, ulusal eğitim işleridir. Ulusal eğitim alanında ne pahasına olursa olsun, tam bir başarıya ulaşmak gerekir. Kurtuluş ancak bu yolla olur. Bu başarının elde edilebilmesi için hepimizin tek can ve tek düşünce olarak temel bir program üzerinde çalışmamız gereklidir. Bence bu programın önemli yönleri ikidir :

Toplumsal yaşamımızın gereklerine uyması ve Çağımızın isteklerini karşılamasıdır... Gözlerimizi kapayıp, tek başımıza yaşadığımızı düşünemeyiz. Yurdumuzu bir çember içine alıp, dünya ile ilişkisiz yaşayamayız... Aksine, gelişmiş ve yükselmiş bir ulus olarak uy-

garlık alanı üzerinde yaşayacağız. Bu yaşam ancak ilimle, fenle olur. İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve her yurttaşın kafasına koyacağız.

... Yükselmeye, bağları ve koşulları aşamayan uluslar; yaşamı, akla ve gerçeklere uygun olarak göremez, yaşamın temel ilkelerini geniş bir açıdan gören ulusların egemenlik ve boyunduruğu altına girmekten kurtulamaz.

Muallim Hanımlar ve Beyler, bütün bu gerçeklerin ulusça iyi anlaşılması ve benimsenmesi için her şeyden önce, **bilgisizliği** gidermek gerekir. Bunun için milli eğitim programımızın temel ilkesi, **BİLGİSİZLİĞİN** yok edilmesidir. Bu yapılmadıkça, yerimizdeyiz. Yerinde duran bir şey ise, geri gidiyor demektir. Bir yandan, yaygın olan bilgisizliği gidermekle birlikte, öte yandan toplumsal yaşamda yapıcı, etkili ve verimli insanlar yetiştirmek gerekir. Bu da, **İLK ve ORTA Öğretimin YAPARAK ÖĞRENME** ilkesine dayanması ile gerçekleşebilir.

... Ordularımızın kazandığı zafer, sizin ve sizin ordularınızın zaferi için ortam hazırladı. Gerçek zaferi siz kazanacak ve yaşatacaksınız ve kesinlikle başarıya ulaşacaksınız.»

Cumhuriyetin kuruluşunun birinci yılı içinde Ankara'da toplanan «Öğretmenler Birliği Genel Kurultayı»na katılan ve yurdun dört bir yanından gelmiş eğitim elçilerine verilen çayda 25 Ağustos 1924 günü şöyle hitap ediyor Atatürk:

«Öğretmenler, yeni kuşağı, Cumhuriyetin fedâkâr öğretmen ve eğitimcileri, sizler yetiştireceksiniz. Yeni kuşak, sizin eseriniz olacaktır. Eserin değeri, sizin ustalık ve fedakârlığınızın derecesi ile orantılı olacaktır. Cumhuriyet; düşünce, bilgi ve beden yönünden güçlü ve yüksek seviyeli koruyucular ister. Yeni kuşağı bu nitelik ve yetenekte yetiştirmek, sizin elinizdedir.

... Ben, milli eğitim ve öğretimimizle ilgili görüşlerimi, çeşitli zamanlarda ve çeşitli imkânlardan yararlanarak söyledim. Gene de bu görüşlerimi birkaç sözcükte toplayarak yeniden söylemeyi yararsız görmüyorum: Erkek ve kız çocuklarımızın eşit olarak, bütün öğrenim basamaklarındaki eğitim ve öğrenimlerinin **İŞ** ilkesine dayanması önemlidir. Yurt çocukları, her öğrenim basamağında, iktisadi alanda yapıcı, etkili ve başarılı olacak biçimde donatılmalıdır. Ulusal töre-

lerimiz, uygarlık ilkeleri ile ve **özgür düşüncelerle geliştirilmeli ve güçlendirilmelidir.** Bu, çok önemlidir, özellikle dikkatinizi çekerim. KORKUYA dayanan AHLAK, bir fazilet olmadıktan başka, güvenilir de değildir.

... Arkadaşlar, Yeni Türkiye'nin birkaç yıla sığdırdığı askerlik, siyaset ve yönetim alanlarındaki devrimler, sayın öğretmenler, sizin toplumda ve düşünce hayatımızda yapacağınız devrimlerdeki başarınızla gerçekleşecektir.

Hiçbir zaman unutmayınız ki, Cumhuriyet sizden «fikri hür, vicdani hür, irfanı hür» kuşaklar ister.

Sizin başarınız, Cumhuriyetin başarısı olacaktır.»

Büyük Atatürk, çok isabetli bir deyiş ile eğitimin, esas ve gerçek amacının «fikri hür, vicdani hür, irfanı hür» insan yetiştirmek olduğunu vurgulamıştır.

Bir yurt gezisinde 24 Eylül 1924 günü Samsun öğretmenlerinin, onuruna verdikleri toplantıda öğretmenlere şöyle hitap ediyor:

«Efendiler, dünyada her şey için, maddiyat için, maneviyat için, hayat için, muvaffakiyet için EN HAKİKİ MÜRŞİT İLİMDİR, FENDİR. İlim ve fen dışında önder aramak, çevresinde olup bitenleri görememektir, bilgisizliktir, doğru yoldan sapmadır. Yalnız; ilim ve fennin, yaşadığımız her ândaki gelişmelerini kavramak ve ilerlemelerini ârında izlemek zorunluğudur. Bin, ikibin, binlerce yıl önceki ilim ve fenle ilgili ilkeleri, kuralları, şunca bin yıl sonra olduğu gibi uygulamaya kalkışmak hiç kuşkusuz, ilim ve fennin içinde bulunmak değildir.»

Atatürk, bu uzun konuşmasında, kısaca özetlenirse eğitimin esas hedef ve gayesi hakkında şöyle demektedir: «Eğitimin esası, eğitimin hedef ve gayesi ilim ve fennin gösterdiği yoldan uzaklaşmamasıdır. Eğitimde gözetilecek en belirgin yol, özellikle genç kuşağın kafasını yormadan, onun her şeyi almaya ve kolaylıkla sindirmeye elverişli beynini gerçeğin izleriyle süslemektedir. Bu beyinleri özellikle, paslandırıcı, uyuşturucu, gerçek dışı yararsız şeylerle doldurmaktan titizlikle kaçınmak gerekir.»

Atatürk; Türk gençliğinin milli eğitim ilkeleri içinde yetişmesini istemektedir. Milli eğitim derken Atatürk'ün anladığı: insanlarımızın hu-

rafelerden kurtulması, düşünüşün dinsel inanışlara değil, ilim ve fenne dayanması ve ulus gerçeklerine uymasıdır. Kısaca, bilimsel düşünceye dayanan lâik eğitimidir.

Bunun yanında, gençlerin, özgürlüğe bağlı, bağımsızlık onurunu taşıyan ve cumhuriyeti koruyabilecek ve devam ettirebilecek maddi ve manevi güce sahip, yüreğinde yurt ve insanlık sevgisini taşıyan gençler olarak yetiştirilmesini ön görmektedir.

Atatürk; Kurtuluş savaşı süresince ve zaferi izleyen ilk yıllarda büyük mücadele ile geçen yaşantısı içinde fırsat buldukça ve fırsatları bizzat yaratarak eğitim konusunda, cidden pedagoji ilminin çizdiği ışıklı yol uyarınca yapmış olduğu çalışmalar, uyarılar Türk ulusunun ve yeni kuşağın yetiştirilmesinde izlenecek yolu veciz ve en isabetli bir şekilde işlemiştir.

Atatürk'ün konuşmalarından sunduğum özetlere ilaveten, Cumhuriyetin kuruluşundan sonra T.B.M. Meclisi açış konuşmalarında Atatürk'ün eğitim görüş ve direktiflerinden birkaç örnek daha sunmak istiyorum.

1 Kasım 1925

«... Yaşamın her çalışma alanında olduğu gibi özellikle eğitim ve öğretimde disiplin başarının temelidir. Müdürler ve öğretmenler disiplini sağlamak, öğrenciler de disipline uymak zorundadırlar.

Öğretimde yaşamın pratik gereklerini karşılayan ve çevrenin özel koşullarını göz önünde bulunduran bir yöntem izlemeliyiz. Yararları denenmiş ve görülmüş bu yöntemin gerçekleştirilmesi üzerinde dikkat ve önemle yürümek gerekir.»

1 Kasım 1928

«... Ulusal eğitimde hızla yüksek bir düzeye ulaşacak bir ulusun yaşama savaşında maddi, manevi bütün güçlerinin artacağı kuşkusuzdur. Ulusal eğitim çalışmalarımız, ilköğretimin sözde değil gerçekte genel ve zorunlu olmasını, yurttaki eğitim birliğinin sağlanmasını, ortaöğretimin iyi araçlarla özleştirilme ve kolaylaştırılmasını, teknik öğretimin ilk ve orta basamaklarından en yüksek basamağına dek gerçekleştirilmesini, yüksek öğretimin de yüzyılımızın gerçeklerine uygun olmasını amaç edinmiştir.»

1 Kasım 1937

«... Büyük ölkümüz en uygar ve en zengin bir ulus olarak varlığımızı yükseltmektir. Bu, yalnız kurumlarda değil, düşüncelerinde de köklü bir devrim yapmış olan büyük Türk ulusunun güçlü ölküsüdür. Bu ölküyü en kısa bir süre içinde gerçekleştirmek için, düşünce ve davranışı, birlikte yürtmek zorundayız. Bu alanda başarı, ancak köklü bir planla ve bilinçli bir çalışma ile elde edilebilir. Bu nedenle okuyup yazma bimeyen tek yurttaş bırakmamak, yurdun bütün kalkınma savaşının ve yeni çatısının istediği teknik elemanları yetiştirmek, yurt sorunlarının dayandığı temel düşünceleri anlayacak, anlatacak, kuşaktan kuşağa yaşatacak insan ve kurumları yaratmak. İşte bu önemli ilkeleri en kısa süre içinde gerçekleştirmek M.E. Bakanlığının üstüne aldığı büyük ve ağır zorunluluktur.

Belirttiğim ilkeleri, Türk gençliğinin kafasında ve Türk ulusunun bilincinde her an canlı bir durumda tutmak, üniversitelerimize ve yüksek okullarımıza düşen bir ödevdir.»

Buraya kadar, Atatürk'ün eğitim konusunda ifade ettikleri yüksek fikirler ve gerçek anlamda bir eğitimin amaçlarını çizen ve yol gösteren konuşmalarından şu neticeyi çıkarabiliriz:

Atatürk'ün eğitim görüşü, kesin hatları içinde iki kelime ile tanımlanabilir: AKILCI ve GERÇEKÇİ.

Akılı; çünkü, Atatürk'e göre eğitim, ilim ve fenne dayanmalıdır. İlim, aklın en büyük desteğidir.

Gerçekçi; çünkü, Atatürk'e göre eğitim, insan yaşamında başarıya ulaşmayı sağlayan, işe yarar ve kullanılabilir bir vasıta olmalıdır.

Atatürk, «eğitim ve öğretimde uygulanacak yöntem, bilgiyi insan için gereksiz bir süs, bir baskı aracı, ya da bir uygarlık zevkinden çok, yaşamda başarıya ulaşmayı sağlayan işe yarar ve kullanılabilen bir araç durumuna getirmektedir.» diyor.

Atatürk; eğitimi, cidden muasır pedagogların tanımladığı ve belirlediği anlamda en açık bir şekilde anladığını çok veciz olarak anlatmış ve gerçek eğitim yöntemlerinin nasıl uygulanacağına dair baha biçilmez direktifler vermiştir.

Özellikle Cumhuriyet idaresi kurulmadan ve kurulduktan sonra toplumun içinde bulunduğu duruma çok yerinde teşhisler koyarak asır-

lar boyu ilim ve fenden yoksun ve hayati bir amacı kapsamayan eğitim sistemi yerine, eğitimin gerçek anlamda uygulanabilmesi amacıyla öncelikle bütün yurt sahında öğretimde birliğin sağlanmasının önemi üzerinde durmuş ve **öğretim birliğini** gerçekleştirmiştir.

3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen TEVHİDİ TEDRİSAT (Öğretim Birliği) yasasının dört maddesini burada kaydetmek isterim:

Madde : 1 — Türkiye dahilindeki bütün müessesatı ilmiye ve tedrisiye Maarif vekâletine merbuttur.

Madde : 2 — Şer'iye veya Evkaf vekâleti yahut hususi Vakıflar tarafından idare olunan bilcümle medrese ve mektepler Maarif vekâletine devir ve raptedilmiştir.

Madde : 3 — Şer'iye ve Evkaf vekâleti bütçesinde mekâtip ve medarrese tahsis olunan mebalîğ maarif bütçesine nakledilecektir.

Madde : 4 — Maarif vekâleti yüksek diniyat mütehasısları yetiştirmek üzere darülfünunda bir ilahiyat fakültesi tesis ve imamet ve hitabet gibi hidematı diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetleşmesi için de ayrı mektepler küşad edilecektir.

Tevh'idi Tedrisat Kanunu'nun gerekçesi de şöyle idi:

«Bir devletin irfan ve maarifi umumiye siyasetinde milletin fikir ve his itibariyle vahdeti temin etmek için tevhibi tedrisat en doğru, en ilmi ve asri ve her yerde faide ve muhassenatı görülmüş bir umdedir. 1876 Gülhane hattı-humayunundan sonra açılan tanzimatı-hayriye devrinde «Saltanatı-münderisej Osmaniye» tevhibi tedrisata başlamak istemiş ise de, bunda muvaffak olamamış bilakis bu hususta bir ikilik bile vücuda gelmiştir. Bu ikilik vahdeti-terbiye ve tedris noktai nazarından birçok mahzurlu neticeler tevhit etti.

Bir millet efradı ancak bir terbiye görebilir. İki türlü terbiye bir memlekette iki türlü insan yetiştirir. Bu ise vahdeti his ve fikir ve tesanül gayelerini külliyyen mahveder. Kanun teklifimizin kabulü ile Türkiye Cumhuriyeti dahilinde bilumum irfan müessesatının mercii yegânes Maarif vekâleti olacak bu suretle bilcümle mekteplerde bundan böyle Cumhuriyetin irfan siyasetinden mesul ve irfanımızı vahdeti his ve fikir dairesinde ilerletmeye memur olan Maarif vekâleti, müspet ve müttehit bir maarif siyaseti tatbik edecektir.

Atatürk, bu kanunun kabulünden çok daha önce 1923 Meclis açış konuşmasında şöyle diyordu:

«Memleket evlatlarının hep birlikte ve eşitlikle kazanmaya mecbur oldukları İlim ve Fen vardır. Eğitim ve Öğretimde Birlik, içtimai he-yetimizin ilerlemesi ve yükselmesi bakımından çok önemlidir.»

Tevhidi Tedrisat kanunu, Atatürk'ün bu nutkunda söylediği prensibin gerçekleşmesi idi. Cumhuriyet devrimizin milli eğitim alanındaki inkilâp hareketi bu kanun ile başlamıştır.

Milli Eğitim alanındaki inkilâbın bir diğer yanı da eğitim ve öğretimi çok geniş tabana yayma hareketleridir.

1924 Anayasası, İlk öğretimi bütün Türkler için mecburi ve devlet okullarında parasız olarak kabul etmiştir. İlk yıllarda nazari olarak mecburi olan bu durum ancak yeni Türk harflerinin 1928 yılında kabul edilmesinden sonra daha verimli bir hale gelmiştir.

Atatürk'ün; en köklü, kalıcı ve geleceğe yönelik en büyük devrimle-rinden biri olan Harf İnkilâbından beklediği amaç eğitimi hiç olmazsa önce okuma-yazma kolaylığı ile çok geniş halk kütlelerinde başlat-mak ve genişlemesini sağlamaktı.

Gerçek ve isabetli olan şudur ki, büyük çoğunluğu ile dış dünyadan habersiz, içine kapanık bir topluma önce kolay okuma-yazma yön-temi ile dünyayı görmeye başlayacağı bir pencere açmak ve o pen-cereden aydınlığı görmesine ve bilgiye ulaşmasına yardımcı olmak yapılabilecek hizmetlerin en özlü ve ulvi olanı idi.

1928 de yeni harflerin kabulünden itibaren Millet Mektepleri aracılı ğı ile başlatılan okuma-yazma seferberliğinin temel amacı bu idi. Atatürk 11 Ağustos 1928 de Sarayburnu parkında halka şöyle hitap ediyordu:

«... Çok işler yapılmıştır. Bununla birlikte bugün yapmak zorunda olduğumuz son değil, fakat çok gerekli bir iş daha vardır. Yeni Türk Harflerini, çabuk öğrenmelidir.

Yuritaşa, kadına erkeğe, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bu ödevi ya-parken düşününüz ki, bir ulusun bir toplumun %10 u okuma yazma bilir, %80 inden fazlası bilmezse bundan insan olarak utanmak ge-rekir.»

Ve yine bu konu üzerinde 1 Kasım 1928 B.M.M. açış konuşmasında Türk Ulusuna şöyle sesleniyordu:

«...Türk harflerinin kabulü ile hepimize, bu ülkenin bütün yurdunu seven yetişkin çocuklarına önemli bir ödev düşüyor. Bu ödev, ulusumuzun 7'den 70'e okuyup yazmak için gösterdiği istek ve sevgiye, kolları sıvayarak hizmet ve yardım etmektir. Tümümüz özel ve genel yaşantımızda karşılaşacağımız okuma-yazma bilmeyen erkek kadın her yurttaşımıza yeni yazıyı öğretmek için can atmalıyız. Bu ulusun yüzyıllardan beri karşılanamayan bir eksiğini, birkaç yıl içinde gidermek, yakın gelecekte gözlerimizi kamaştıran bir başarı güneşidir. Hiç bir zaferin sevinci ile ölçülemeyen bu başarının coşku su içindeyiz. Yurttaşlarımızı cehaletten kurtaracak bir sade muallimliğinin vicdanî hazzı varlığımızı sarmıştır.

Türk ulusu, yeni ve ışıklı bir ortama girecektir.»

Yeni yazının kabulü ile başlayan okuma-yazma seferberliğinin kısa süre içinde ne gibi olumlu neticelere ulaştığını aşağıda açıklanan istatistikten açıkça görebiliriz.

Yeni yazının kabulünden bir yıl önce 1927 yılında yapılan nüfus sayımı ile (1928 yılında) yeni yazının kabulünden 7 yıl sonra 1935 yılında yapılan nüfus sayımında elde edilen neticelere şöyle bir göz atalım. (Tablo : 1)

Bu istatistikten çıkarabileceğimiz olumlu bir netice şudur. Okuma-yazma seferberliği ile 1927'deki nüfustan 8 yıl sonra okuma-yazma bilenlerin, erkeklerde 2 kat, kadınlarda 2,5 kat artmış olmasıdır.

1928'den 53 yıl sonra bugün, geriye ve bugüne baktığımızda, o zaman başlatılan okuma-yazma seferberliğinin bugün amacına ulaşmış olduğunu söyleyebilir miyiz? Maalesef, Hayır..

Atatürk'ün başlattığı seferberlik ile 1928'den 1935'e kadar 7 yılda erkek ve kadın nüfusta okuma-yazma bilenlerin artışı ortalama 2 kat olduğuna göre 1935'den sonra yapılan nüfus sayımlarının her 10 yıllık diliminde aynı artma oranını yürütmek mümkün olsaydı bugün yurdumuzda okuma-yazma bilmeyen tek kişinin kalmaması gerekirdi.

Bugün, Atatürk'ün 100. doğum yılında yeniden okuma-yazma seferberliğinin başlatılması arada kaybolan mesafeyi kapamak bakımın-

TABLO : 1

Sayım YILI	NÜFUS Milyon	Okuma		Yazma	BİLEN Genel	
		ERKEK	KADIN			KADIN
1927	13,6	% 48 6,6 mily.	% 52 7 Milyon	% 17,4 1,15 Mily.	% 4,7 0,33 Mily.	% 10,6
1935	16,1	% 49 7,9 Mily.	% 51 8,2 Mily.	% 29 2,3 Mily.	% 9,8 0,8 Mily.	% 19,2
ARTIŞ	2,5 M.	1,3 Mily.	1,2 Mily.	2 kat	2,5 kat	—

dan çok isabetli bir girişimdir. Dileğimiz bu canlanışın titizlikle sürdürülmesi ve bunda Türk aydın kesiminin ve her kurumun kendine düşen vazifeyi seve seve bir amaca yönelik bilinç içinde yürütmesidir.

Eğitimin nimetlerinden yararlanma geniş tabana mal edilmedikçe, hiç bir alanda gerçek bir kalkınmanın mümkün olamayacağı bugün artık çok iyi anlaşılmıştır.

Atatürk bu gerçeği, bundan 53 yıl önce daha 1928 lerde çok açık bir şekilde görmüş ve Türk ulusuna Harf Devrimi ile yaygın eğitim yolunu açmıştır.

Sadece bu yönü ile Atatürk'ün eğitim görüşü ve eğitime verdiği değer gün geçtikçe çok daha iyi anlaşılacaktır.

Bu uzun konuşmamı bir cümle ile özetlemek gerekirse, şöyle söyleyebilirim:

«Atatürk'ün büyük bir kurtarıcı olma niteliği, akılcı, bilime dayalı sağlam bir eğitim görüşü ve eğitime verdiği önemle, asırlar süresince karanlıkta olan bir toplumu gün ışığına çıkarma yolunda yaptığı kurtarıcılıktır.»

Sözlerimi, saygı ve minnetle anarak onun bir vecizesi ile bitireyim.
«Hayatta en hakiki mürşid İLİMDİR.»

Yararlanılan eserler :

- 1— Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (Cilt : I, II)
- 2— Atatürk Devrimi ve Yorumları (Prof. Dr. B. Akarsu) T.D.K. Yayını.
- 3— Atatürk'ün Söylev ve Demeçlerinin bugünkü dile aktarılması Türk Dil Kurumu yayını. Vasfi Bingöl.

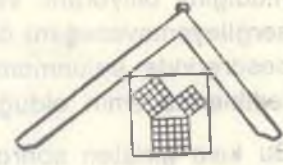
ekonominin üstünlüğü görüşü hâkimdir.

2. Atatürk'ün ekonomi politikası, karma ekonomi sistemine dayanır. Atatürk'ün sentezci gücünün bir gereği olan karma ekonomi sistemi, kendi ifadesiyle «...ferdî mesai veya sermayenin bugün için yetmediği veya gidemediği işlerde, milli müdafaanın gerektirdiği hususlarda, milli emniyeti ve umumi menfaati temin etmek, ferdî mesai ve sermayenin çeşitlenip büyümesini kolaylaştırmak için devlet iş başına geçecektir.» Atatürk'ün taraftar olduğu devletçilik, esnek, ılımlı ve «zaruret olmadıkça piyasalara karışılmıyacağını» teyid eden bir devletçiliktir.

3. Atatürk'ün ekonomi politikası, plânlı ve programlı bir kalkınma modeline dayanır. Atatürk'ün, işleri ve başarıyı hiç bir şekilde tesadüflere bırakmayan; her şeyi, en ince teferrütüne kadar ciddi bir plân ve programa bağlayan yapı ve özelliğinin de bir gereği olan bu model, 1930 tarihli Birinci Beş Yıllık Sanayi Plânı ile 1936 yılında hazırlanan İkinci Beş Yıllık Sanayi Plânının olduğu kadar 1963 yılından itibaren başlıyan yeni plânlı kalkınma döneminin de temellerini oluşturmuştur.

4. Atatürk'ün ekonomi politikası, Türk ekonomisini dışa açmayı hedef alan bir özellik taşır. Atatürk'ün bu özelliği: «Gözlerimizi kapayıp, herkesten ayrı ve dünyadan uzak yaşadığımızı düşünemeyiz. Ülkemizi bir sınır içine alıp dünya ile ilgisiz yaşamayız. İleri ve uygar bir ulus olarak çağdaş uygarlık alanı ortasında yaşayacağız. Bu yaşam da ancak bilgi ve teknikle olur. Bilgi ve teknik nerede ise, oradan alacağız. Ve milletin her bir insanının kafasına koyacağız» ve «Yabancı sermayeye düşman olduğumuz sanılmasın. Memleketimiz genişdir. Çok sermayeye ihtiyacımız vardır. Kanunlarımıza aykırı olmamak kaydıyla yabancı sermayeye güvence tanımaya hazırız» şeklindeki sözleriyle açıklamıştır.

5. Atatürk'ün ekonomi politikası, hızlı, dengeli ve istikrar içerisinde kalkınmayı hedef alan milli bir ekonomi görüşüne dayanır. Atatürk'ün bu politikasının başarılı sonuçlarını, 1923-1938 yılları arasında gerçekleştirilmiş olan yıllık % 4-6 oranındaki kalkınma hızında görmek mümkündür. Bu politika sonucu, enflâsyonsuz, istikrar içinde bir kalkınmanın olumlu sonuçları alınmış; Türk lirası, uzun yıllar içinde ve dışarda itibarını korumuştur.

İnsan Atatürk

Reşat D. TESAL

Hukuk felsefesi alanında, özellikle hukukun 3 ana kaynağı üzerinde yaptığı verimli araştırmaları ün sağlamış bir hocam, (Herşeyin söylenmiş olmasına üzülmeysin, gerçeklerin aydınlığa kavuşturulmasının daha nice yönleri vardır) derdi. Ben de konuşmama bu teselli ile başlamak istiyorum. Atatürk konusunda, özellikle şu son zamanlarda, pek çok şey söylenmekte, büyük adamın çeşitli yönlerini inceleyen sempozyumlar düzenlenerek yapıtlar yayınlanmaktadır. Onun 100. doğum yılı vesilesile girilen bu yoğun çalışmalar, ülkemiz sınırlarını çoktan aşmış, dünya çapında bir yaygınlık kazanmıştır. Bu nedenle, fazlasıyla hak edilmiş bu kıvanç verici araştırmalara neyi eklemek, büyük Atamızın hangi yönünü söz konusu etmek gerekeceği hususunda insan, ilk bakışta, doğrusu tereddüt geçirir gibi oluyor. Ancak, hocamın yukarıda sözünü ettiğim öğütünü destek yaparak Ata'nın insan yönünden bahsetmeyi deneyeceğim. Bu alanda takdir ölçüsünü isabetle özel formasyonda bir kimse ol-

madığımı biliyorum. Ve bu sebeple bilimsel dozu yüksek gerçekler sergileyemeyeceğimi önceden belirtmek isterim. Bu konuda yazmak cesaretinde bulunmamın tek dayanağı okuyanların hakkımda beslediklerine emin olduğum hoşgörü ve sevgiden ibarettir.

Bu kısa girişten sonra konuya geçeyim.

Ben Atatürk'ü, yurda kavuştuğum 1925 yılından sonra görmek, hatıta bazı mutlu vesilelerle kendisini yakından tanımak imkânını buldum. Ancak, bu tarihten önce de ona ait anılarım, daha doğru bir deyimle hayallerim vardı ve bunlar, yaşımın küçüklüğüne rağmen, daha az renkli, daha az güçlü değillerdi. Tersine, Kurtuluş Savaşının gelişme safhalarını büyük bir heyecanla izlediğimiz ve barınmak zorunda bulunduğumuz yabancı ülkede, onu çocuk havsalama sıgmayacak kadar büyük ve güçlü hayal eder, okulda ve evde, gizlice sağlanan Türk gazetelerindeki resimlerinde kendisini bir peygamber kutsallığı içinde, âdetâ taparcasına seyrederek dururdum.

Yurda geldikten sonra Ata'yı ilk kez, izci olarak katıldığım Ankara'daki bir Cumhuriyet bayramı töreninde gördüm. Tribünde, etrafımı çevreleyen Türk ve yabancı Devletler erkânı arasında bir heykel gibi duruyor, insanlığın bütün vakarı ile ve sevgi dolu bakışlarla biz Türk çocuklarını selâmlıyordu. Zaten onun bütün güveni bu Türk çocuklarına idi. Gerçekten Atatürk'ün gözünde Türk insanı, halk ve gençlikti. Kurtuluş savaşını Anadolu halkı, Türk Köylüsü, Türk gençleri kazanmamış mıydı? Ata şimdi de, tâ Fatih devrindenberi denenen, fakat her seferinde irticânı ihaneti ile baltalanan hümanizma hareketine, uygar insanlığa kavuşma devrimlerine, bu Türk çocuklarına güvenerek girişecekti. Ve netekim de böyle oldu. Uygarlık adımları, bu desteğe dayanılarak birbir atıldı. Ve büyük Ata, yaratılan yeni Türkiye'yi, bütün eserleri ve demokratik idaresi ile Türk gençliğine emanet etti.

İleri yaşına rağmen kendini hâlâ kutsal emanetin sahibi gençlerden sayan, aynı heyecan ve ateşi sürdüren ben Kardeşiniz, Ata'nın dil devrimi çalışmalarını yakından izlemek mutluluğuna da ermiştir. Bu konuda Dolmabahçe Sarayında yaşadığım unutulmaz iki hatıram vardır. Bunlar büyük Önderin, diğer inkilâplarda olduğu gibi, dil devrimini de ne kadar yakından izlediğinin, dâvaya ne büyük inançla sarıldığının güçlü delilleridir. Ve, ömrünün büyük bölümünü savaşların kan ve barut kokulu haşin havası içinde geçiren bir Ko-

mutanın, bu tür ağır koşullardan rahatça sıyrılarak böylesine hümanist hareketlere bu derece büyük başarı ile intibak edişine hayret etmemek elden gelmiyor. Ancak bu sırrın da çözümü yolu vardır. Dikkatle incelendikte, Mustafa Kemal'in askerlik hayatında da insanlıktan hiçbir suretle ayrılmadığı, düşmanı hezimetten hezime götürürken de, çoğu komutanlar gibi aşırılığa asla gitmediği, askerlik tarihine de gerçek insan, hümanist savaşçı olarak geçtiği tereddütsüz söylenebilir. Gerçekten de O, savaşı daima bir yurdu savunma çaresi olarak öngörmüş, hiçbir zaman istilâcı, maceracı bir asker olmamış, dehasını kan döküp kavimlere boyunduruk vurmaktan değil, yurdda olduğu kadar Cihanda da barışı sağlamaya adanmıştır.

İnsanlığı Kemale, en iyiye, en doğruya ve en uygarla ulaştırmayı amaçlayan Masonluk, yalnız Türkiye de değil, bütün cihanda hümanizmayı savunmuş büyük insan diye anılan Atamıza bu bakımdan muhakkak ki en derin yakınlık ve bağlılığı duymaktadır.

Hepimizin izinde olduğumuz andını tekrar ederek O'na, Evrenin Ulu Mimarından rahmetler, bıraktığı eserlere ölmelikler dilerim.

muştun bu tür dış köşelerden yapılarak boyanmış bir yapıdır. Bu tür yapılar, genellikle camilerin girişlerinde veya diğer önemli binalarda kullanılır. Bu tür yapılar, genellikle camilerin girişlerinde veya diğer önemli binalarda kullanılır. Bu tür yapılar, genellikle camilerin girişlerinde veya diğer önemli binalarda kullanılır.

İstanbul'da bulunan bu tür yapılar, genellikle camilerin girişlerinde veya diğer önemli binalarda kullanılır. Bu tür yapılar, genellikle camilerin girişlerinde veya diğer önemli binalarda kullanılır. Bu tür yapılar, genellikle camilerin girişlerinde veya diğer önemli binalarda kullanılır.

Atatürk ve Vecizeleri

Her zaman içinde yaşadığımız ortamı takip ederiz. Oysa Evrenin her zaman içinde yaşadığımız ortamı takip ederiz. Oysa Evrenin her zaman içinde yaşadığımız ortamı takip ederiz. Oysa Evrenin her zaman içinde yaşadığımız ortamı takip ederiz.

Nesim GÜVENİŞ

Atatürk'ün hayatını hepimiz biliriz. Okul sıralarında, zaferlerini, hatıralarını, fikirlerini, devrimlerini, hülâsa, Türkiye için bütün yaptıklarını okuduk, öğrendik. Hatta aramızda, savaş günlerini değilse bile, devrim günlerini yaşamış kardeşlerimiz vardır. Buna rağmen, bu dâhî insanın, bütün niyetlerinde iyiyi düşünen, iyiliğin, kardeşliğin, yalnız bu topraklarda değil, bütün dünyada hüküm sürmesi isteğini «YURTTA SULH, CİHANDA SULH» vecizesiyle aşılacak isteyen bu müstesna insanın, bizim masonik esprimizin paralelinde bulunan fikirleri üzerine

eğilmek cesaretini yersiz bulmadım.

Bu fikirler her yönü ile o kadar geniş, o kadar engin ki, Atatürk'ün bir kısım sözlerini aynen nakletmeyi ve daha geniş tefsirini siz münevver kardeşlerime bırakmayı uygun buldum. Atatürk yalnız bir hareket adamı değil, aynı zamanda bir fikir adamıydı. Mustafa Kemal henüz 14-16 yaşlarındayken şiir ve hitabete merak salmış, kısa zamanda Fransızca'yı da öğrenerek genç yaşta Rousseau, Voltaire, Auguste Comte, Montesquieu gibi düşünürleri tetkik etmiş ve bu şekilde, cehalet, ta-

assup ve türlü tahrikler içinde bulunan halkın ortasında, kendi aklını Batının parlak ve ilerici fikirlerine daima açık tutmuştur. Bunun neticesi olarak, askerî ve siyasî sahalardaki başarılarından sonra, idarede, hukukta, kültürde, san'atta ve günlük hayatta, halkı ortaçağ karanlığı içinde tutan kurumları, hükümleri ve alışkanlıkları kaldırmış, yerine çağdaş medeniyetin, akla, kültüre ve ilme dayalı prensiplerini getirmek istemiştir.

Atatürk kültür için şunları söyler: «Kültür, okumak, anlamak, görebilmek, görebildiğinden manâ çıkarmak, intibah almak, düşünmek, zekâyı terbiye etmektir.

Kültür, tabiatın yüksek feyzleriyle mes'ut olmaktır. Bu ifade içinde çok şey mündemictir. Temizlik, saflık, yükseklik, insanlık, ve benzeri, bunların hepsi insanlık vasıflarındandır. İşte kültür kelimesini mastar şekline soktuğumuz zaman, tabiatın insanlara verdiği yüksek vasıfları, kendi çocuklarına, hafidlerine ve âtislene vermesi demektir.»

Atatürk'ün bugün vecize haline gelmiş ve yine kültür hak-

kında, öğretmenlere hitaben yaptığı konuşmada söylediği bu sözlerdeki derin manayı takdir etmemek elden gelmez:

«Yalnız siz, kültür ordusu mensupları, bağlı olduğunuz ordunun kıymet ve kutsiyetini anlatmak için şunu söyleyeyim ki, sizler, ölen ve öldüren birinci orduya, niçin öldürüp niçin öldüğünü öğreten ikinci bir ordunun fertlerisiniz.»

Yine kültür hakkında, başka bir demecinde şöyle der Atatürk:

«Bir millet kültür ordusuna malik olmadıkça, muharebe meydanlarında ne kadar parlak zaferler elde ederse etsin, o zaferlerin sürekli netice vermesi ancak kültür ordusunun varlığına bağlıdır. Bu ikinci ordu olmadan, birinci ordunun verimli sonuçları kaybolur.»

Atatürk'ün, kültürün temel unsuru olarak gördüğü İLİM için söyledikleri, bugün çocuklarımızın dahi dimağlarına işlemiş sözlerdir. Onları tekrar edelim:

«Dünyada herşey için, maddiyat için, maneviyat için, hayat için, muvaffakiyet için, EN HAKİKİ MÜRŞİT İLİMDİR, FEN

dir. İlim ve fennin dışın-
da kılavuz aramak dalgın-
lıktır, bilgisizliktir, doğru
yoldan sapmaktır.»

Atatürk, her mefhumun ha-
kiki değerini anlamış bir in-
sandı. «İlim tercüme ile olmaz,
tetkikle olur!» diyen Atatürk,
etrafındaki ilim adamlarına da
şöyle demişti:

«İlim ve bilhassa sosyal il-
lim sahasına dâhil işlerde
ben kumanda vermem. Bu
alanda isterim ki bana bil-
ginler doğru yol göstere-
sinler. Onun için siz kendi il-
minize, kültürünüze güve-
niyorsanız, bana söyleyi-
niz. Sosyal ilmin güzel
yönlerini gösteriniz, ben
takip edeyim.»

Türk milletini daha yüksek,
daha güçlü ve müreffeh bir
hayat düzenine kavuşturmak
için, çağdaş uygarlık seviyesi-
ne çıkmayı şart görüyordu A-
tatürk :

«Medeniyetin coşkun se-
li karşısında mukavemet
boşunadır ve o, gafil ve
itaatsizler hakkında çok
amansızdır. Dağları de-
len, göklerde uçan, göze
görünmeyen zerrelerden
yıldızlara kadar her şeyi
gören, aydınlatan tetkik
eden medeniyetin kudret

ve yüksekliği karşısında,
ortaçağa ait zihniyetlerle,
iptidai uydurma hikâyelerle
yürümeye çalışan
milletler mahvolmağa ve-
ya hiç olmazsa esir ve
aşağı olmağa mahkûm-
durlar.»

«Memleketler muhtelif-
tir, fakat medeniyet bir-
dir ve bir milletin gelişme-
si için de bu yegâne me-
deniyete iştirak etmesi
lazımdır.»

Bu uygarlık seviyesine çıkmak
için yalnız ilim, yalnız kültür
kâfi gelirmiydi? Bunları değer-
lendirmek ve yaymak için her
şeyden önce Fikir Hürriyeti ge-
rekirdi:

«GENÇLER! diye haykırır
Atatürk. Cesaretimizi de-
vam ve takviye ettiren
sizsiniz. Siz, almakta ol-
duğunuz eğitim ve kültür
ile insanlık meziyetinin,
vatan sevgisinin, FİKİR
HÜRRİYETİNİN en kıy-
metli sembolü olacaksınız.»

«Hürriyet olmayan bir
memlekette ölüm ve çö-
küntü vardır. Her ilerle-
menin ve kurtuluşun ana-
sı Hürriyettir.»

Bu konudaki diğer tanınmış bir
vecizesi de şudur :

«Egemenlik, hiçbir mâna, hiçbir şekil ve hiçbir renkte ve işaretle ortaklık kabul etmez!

Ömrü boyunca her türlü beşerî zaaf ve entrikalardan, sinsi menfaatlerden uzak kalan Atatürk, düşmanlara karşı dahi mertçe hareket etmiş, hakikati görüp ona ulaşmak için çalışmayı kendine şiar edinmişti:

«İnkilâp güneş kadar parlak, güneş kadar sıcak ve güneş kadar bizden uzaktır. İstikametimi daima o güneşe bakarak tayin eder ve öylece ilerlerim. İlerlerim, parlaklığı ve sıcaklığı ilerlememe müsaade edinceye kadar ilerlerim. Tekrar ilerlemeğe devam etmek üzere dururum, tekrar o güneşe bakarak istikamet alırım.»

Hakikat aşığı bu büyük adam bir demecinde şöyle der :

«Genç fikirli demek, doğruyu gören ve anlayan hakiki fikirli demektir. Milletin hakim emelleri, görüş noktası budur. Hepimiz ona uymaya mecburuz.

Arkadaşlar, yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkilâplar için nurun ve münevverin yoluna gideceğiz.

Hedef ve hünerimiz, cahil kütleyi de nurlandırarak yolumuzda yürütmek ve onu aydınlığa çıkarmaktır.»

Atatürk çok konuşan değil, kısa ve anlamlı konuşan, ikna kabiliyeti olan bir hatiptir. Fransızca ve İngilizceye çevrilmiş bazı demeçleri dünyada hitabet eserleri olarak gösterilir. Bu çeviriler bilhassa Hindistan, Pakistan ve Endonezya gibi geri kalmış memleketleri çok etkilemiş, bu milletlerin istiklâl hareketlerinde Atatürk örnek alınmıştır.

Atatürk çok sevdiği halkın karşısında irticalen konuşur ve her sözü bir vecize mahiyetinde olurdu. Her olayı, her durumu hakikatin ışığı altında mütalea ettiği cihetle, Atatürk'ün vecizeleri daima uyarıcı ve yol gösterici olmuştur. Her zaman için geçerli olan bu sözlerden, yalnız bildiklerimizi dahi burda sıralamağa vaktimiz müsaade etmediğine göre, ilginç bulduğumuz muhtelif konular hakkındaki bazı isabetli tarif ve düşüncelerini zikretmekle yetinelim.

Toplum hakkında :

«İnsanlar ve insanlardan meydana gelen topluluklar herşeyden evvel bütün fertleriyle doğru bir

zihniyete sahip olmalıdırlar. Zihniyeti zayıf, cürük, hasta olan bir toplumun bütün çalışması boşadır.

Münevverler gidecekleri muhitlerde başlı başına bir alem yaratabilirler. Memleketin yalnız bir yerinde değil, beş on yerinde birer ilim merkezi, nur merkezi, irfan merkezi yapmalıyız, millet bahtiyar olsun.»

Kaba kuvvet hakkında :

«Kılıç kullanan kol yorulur, nihayet kılıcı kınına koyar ve belki kılıç o kında küflenmeye, paslanmaya mahkûm olur. Fakat sapan kullanan kol gün geçtikçe daha ziyade kuvvetlenir ve daha çok kuvvetlendikçe daha çok toprağa malik ve sahip olur.

Kılıç ile zafer kazananlar, sapanla zafer kazananlara mağlûp olmaya ve bunun sonucu yerlerini onlara bırakmaya mecburdurlar.»

Zaferin manâsı hakkında :

«Hiçbir zafer gaye değildir. Zafer ancak kendisinden daha büyük olan bir gayeyi elde etmek için gereken

en belli başlı vasıtaadır. Gaye, fikirdir. Zafer, bir fikrin elde edilmesine hizmeti nisbetinde kıymet ifade eder.

Bir fikrin elde edilmesine dayanmayan bir zafer devamlı olamaz. O boş bir gayettir.

İktisat hakkında ne düşünür Atatürk?

«Ekonomi demek, herşey demektir. Yaşamak için, mes'ut olmak için, insan varlığı için ne lazımsa onların hepsi demektir. Ziraat demektir, çalışma demektir, herşey demektir. Siyasî varlık makinasında, devlet, fikir ve ekonomik hayat mekanizmaları birbirine bağlı ve birbirine tabidirler.

Siyasî, askerî zaferler ne kadar büyük olursa olsunlar, ekonomik zaferlerle taçlandırılmazsa, husule gelen zaferler devamlı olamaz, az zamanda sönür.

Atatürk, tüccarı da şöyle tarif eder :

«Tüccar, milletin emeği ve üretimi kıymetlendirilmek için, eline ve zekâsına güvenilen ve bu güvene liyakat göstermesi gereken adamdır.»

Edebiyata meraklı Atatürk genellikle san'at hakkında şöyle düşünür :

«Bir milleti yaşatmak için bir takım temeller lazımdır ve bilirsiniz ki, bu temellerin en mühimlerinden biri san'attır. Bir millet san'at ve sanatkârdan mahrumsa tam bir hayata malik olamaz. Böyle bir millet bir ayağı topal, bir kolu çolak, sakat ve hastalıklı bir kimse gibidir. Hattâ kastettiğim manayı bu söz de, ifadeye kâfi değildir. Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş olur.»

Bir diğer demecinde de :

«İnsanlar olgunlaşmak için bazı şeylere muhtaktır. Bir millet ki resim yapmaz, bir millet ki heykel yapmaz, bir millet ki tekniğin gerektirdiği şeyleri yapmaz; itiraf etmeli ki o milletim ilerleme yolunda yeri yoktur...»

Atatürk, san'atkârın üstün vasıflarını belirtmek için etrafındakilere şöyle der :

«Efendiler... Hepiniz mebus olabilirsiniz, vekil olabilirsiniz, hattâ reisicumhur olabilirsiniz, fakat bir sanatkâr olamazsınız.»

Atatürk ressamı, heykeltıraşı,

musikişinası ayrı ayrı tarif etmiştir. Şairi de şöyle tarif eder :

«İnsanlarda bir takım ince, yüksek ve temiz duygular vardır ki, insan onlarla yaşar. İşte o ince, yüksek, derin ve temiz duyguları en ziyade duyabilen ve diğer insanlara duyurabilen şairdir.»

Atatürk kendi dehasını kabul etmediği halde, dâhîyi de şöyle tarif etmiştir :

«Dâhî odur ki, ileride herkesin takdir ve kabul edeceği şeyleri ilk ortaya koyduğu vakit, herkes onlara delilik der.»

Kardeşlerim; bizlere daha yüzlerce vecize bırakmış olan, sosyal sahalarda kâbusların yerine nur koymuş, siyasî sahalarda azim ve iradesiyle kararlarını başarıya götürmüş, hayat olaylarını üstünkörü değil, müsbet ilimlerle tahlil etmiş, iyinin ve güzelin âşığı bu müstesna insanı anarken, sözlerimi yine kendisinin İNSANLIK hakkındaki bir vecizesiyle bitirmek isterim :

«İnsanları mes'ut edecek yegâne vasıta, onları birbirine yaklaştırarak, onlara birbirlerini sevdirecek karşılıklı maddî ve manevî ihtiyaçlarını temine yarayan hareket ve enerjidir.»

Atatürk'ün Türk Masonlarına Gösterdiği İlgî, Teveccüh ve İtimat

Behzat MİNEZ

Atatürk yılını yaşıyoruz. Her Dernek, her Kuruluş gayesi ile; asker, sivil olsun her iş sahibi mesleği ile Atatürk ve Atatürkcülük arasında bir bağ kurmağa, Atatürk'ü daha iyi anlamağa ve anlatmağa âdeta yarış halinde çalışmaktadır.

Biz masonların da Atatürk'ün icraatı ile, umdeleri ile yakın münasebetlerimiz vardır.

Bir Ulusu esaretten kurtaran, inkilâplar yaparak yükselten, taassupla mücadele eden, Lâikliği tesis eden, esir uluslara istiklâllerini kazanmak için ışık tutan, örnek olan Atatürk biz masonlar için de çok büyük ve ideal bir insandır.

Benim burada göstereceğim çaba, ona olan yakınlığımızı, bağlarımızı tesbit etmek için olacaktır.

Atamızın Türk masonları ile ilgisi meşrutiyet hareketleri ile başlar. Mithat Paşa'nın, Namık Kemal'in, Ziya Paşa'nın, Talât Paşa'nın, Ziya Gökalp'in mason olduklarını biliyordu. Sivil, Askerî birçok mason arkadaşları vardı. Bu sebeple masonluğa teveccüh ve itimadı büyüktü. Zamanının değişmeyen İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Kâzım Özalp, birçok mebuslar, Riyaseti Cumhuriyet Kalemî mahsus müdürü Kikmet Bayur, (bilahara Maarif vekili olan zat) birer masondu.

Atatürk bunların hepsini biliyordu. Çok sevdiği askerî doktor General M. Kemal Öke (ölümü anında baş ucunda hazin hazin ağlıyan ve Ata'nın gözlerini kapatan vefakâr dost) ve yine yakın arkadaşı Askerî mühendis Ankara'nın ilk şehir plânı yapılırken Belediye Başkanı ve bilahara Bayındırlık Bakanı olan Süleyman Asaf İlbay masonlardı.

Atatürk'ün bu yakınlarından masonluk hakkında aldığı bilgiler vardı. Kendisi herhalde cepheden cepheye koştuğundan olacak, çok takdir ettiği bu Müesseseye katılmamıştı. Bununla beraber Atatürk Mason teşekkülü için çok büyük iltifatlarda bulundu.

Anlaşıyor ki o zamanlar Mason cemiyeti, bu gün mütelâa edildiği gibi, zengin Derneklerin en başında hatta aralarında bile sayılmıyordu. Buraları vatanını, milletini ve insanlığı seven, aydın kültürlü, mütevazî kişilerin hür lâik bir inançla toplandığı yerlerdi.

Atatürk'ün Ankara'ya gelen ve mason olan yabancı hükümet ricalini, mason localarında ziyaret ettiği vaki idi.

«Yurtta Sulh, Cihanda Sulh» diyen Atatürk böylece bütün dünyaya ve insanlığa ışık tutuyordu. Bu ise dün ve bu gün bütün dünya masonlarının bir ideali değil midir?

Cumhuriyetin ilânından sonra ve inkilâp yıllarında Ankara'da, İstanbul'da, İzmir'de, Manisa'da, Gaziantep'te, Samsun'da, Bursa'da birçok mason locaları açıldı.

Böylece görüyoruz ki cumhuriyet devri, özellikle inkilâpların yapıldığı seneler masonluğumuzun manen ve maddeten bir gelişme ve genişleme devri olmuştur.

Anlaşıyor ki Atatürk masonluğu, insanî bir müessese olduğu kadar, millî bir müessese olarak da kabul ediyordu. Esasen masonlukta da kabul edilen düstur ve gerçek budur.

Aile sevgisi + Millet sevgisi + İnsan sevgisi. Bunlar birbirlerini takip eden ve destekleyen üç rabita değil midir?. Biri olmadan diğeri olmaz, neşvü nema bulamaz. Bu sosyolojik bir etaptır, merhaledir. Türk masonları da Atatürk'ün devrimlerini, Türk ulusunu yükseltmek hususundaki hamlelerini candan benimsemekte en başta gelen aydınlardı.

Şu halde Atatürk mason localarını niçin kapattı?. Sorusuna gelince, gerçeğe asla uymıyan bu iddia çok defalar siyasî maksat ve oyunlarla, masonluk aleyhinde konuşanlar tarafından ortaya atılmaktadır. Bu devri yaşayan kardeşlerinizden biri olarak emniyetle ifade ederim ki Atatürk mason localarını kapatmamıştır. Bu iddia, yukarıda arzettiğim vechile Atatürk'ün masonluğa gösterdiği ilgi, tevaccüh ve itimatla asla bağdaşamaz.

Hakikat şudur : Türk masonları kendileri, kendi kararları ile faaliyetlerini tatil etmişlerdir. Aklımda kalan o zamanki masonca deyimeye göre «Bir zaman için hali nevme girmişler» yani uykuya geçmişlerdir. Bilindiği üzere Kemalizmin en önemli esaslarından biri kuvvetlerin tevhidî, birleştirilmesi idi. Atatürk rejiminin yaratıcısı olarak buna candan inanıyordu. Memleketin ilerleyişini Birlikte görüyordu. Onun «Hepimiz birimiz, Birimiz hepimiz için» vecizesi aynı zamanda masonik bir düsturdur. Bu, Atatürk'ün masonca düşündüğünü de bize anlatır.

İşte bu inanışla, yani kuvvetlerin birleştirilmesi prensibi içerisinde Atatürk; gayelerini, çalışmalarını beğendiği, takdir ettiği birçok Dernekleri bir çatı altında, bir gayenin çeşitli yönleri olarak toplamak istiyordu. Bunda bir düşüncesi daha vardı: Yetişmiş Türk aydınlarına, Çok sevdiği Türk gençliğini yanlış bir ideolojiye saptarmaları için emanet etmektî. Bu maksatla Halkevlerini kurdu. Takdir ettiği Derneklerin başında Türk ocakları, Kadınlar birliği vardı. Bunlar tatili faaliyet ederek Halkevlerine katıldılar. Bu durum ve hareket muvacehesinde kanunen bir dernekten başka birşey olmıyan Mason Derneği de faaliyetini kendiliğinden tatil etti. Bir Müddet için (Hali nevme) girdi. Bu kararda hiç şüphesiz o zamanlar Atatürk'e yakın mason ileri gelenlerinin de rolü olmuştu.

Şu halde Atatürk, Mason localarını kapattı demek, gerçeği tahrifle onun aziz ruhunu rahatsız etmek ve Türk Masonluğunu da küçük

düşürmek olur. Bu yanlış İddialara asla müsaade etmiyelim. Dışarı-
da da, içimizde de bilmiyenlere bu gerçeği anlatalım.

Yazımızı Atamızın Mason ilkelerine uyan şu iki güzel deyişi ile Bi-
tirmek istiyoruz.

Atatürk demişti ki :

- «Bütün dünya milletleri aşağı yukarı akraba olmuşlardır, ve ol-
makla meşguldürler. Bu itibarla insan mensup olduğu milletin
varlığını ve saadetini düşündüğü kadar, bütün dünya milletleri-
nin huzur ve refahını düşünmeli ve kendi milletinin saadetine
ne kadar kıymet verirse bütün dünya milletlerinin saadetine
hizmet etmeye elinden geldiği kadar çalışmalıdır. Hakiki insan-
lık budur.»

20/3/1937, Rumen Hariciye nazırı ANTONESCO ile konuşmasın-
dan

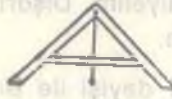
- «Türkler bütün medeni milletlerin dostlarıdır. Medeniyetler çe-
şitlidir. Ama medeniyet birdir, ve bir milletin ilerlemesi için de
bu biricik medeniyete iştirak etmesi lâzımdır.»

PAZAR TUĞLADI

devlet adamlarının kişisel zaaf-
ları olduğu gibi hatırlanmıyorsa
bu çok farklı bir bakış açıdır.
Bununla birlikte, Atatürk'ün
emperyosat ilişkileri yüzün-
den ülkemizi ve milletimizi terbiye
ye attığını biliyoruz. Oysa ATA-
TÜRK'ün fikirleri bizim için y-
timlik üzere olan kendi milletimiz
yeniden terbiyeye kavuştur-
muşlardır. Atatürk'ün kişisel olarak
bu çok büyük katkıları vardır ki
yanılmak da zaaf göstermek de
değildir. ATATÜRK'ün kişiliği
ni, görüldüğü önemli işlerle, yarat-

Türkçeye en çok sadık ed-
ler, hakkında sayısız makale-
ler, kitaplar, filmler yayınlan-
mıştır. Kemal ATATÜRK'ün
Bir Türk ulusunun O'na karşı
sattığına inancının çok büyük
somut bir kanıtıdır.

Her birinci Türk yurttaşının
gönülünde yer etmiş olan ATA-
TÜRK'ün kişiliği ortaya konuldu-
ğu zaman, bazı dışgörüşlü cev-
retlere O'nun kişisel zaafları, ir-
tidatları ve yanlışlarından da
söz edilir. Her büyük ulusun ka-
drolu etkileyen kumandanları.

Atatürk'ün Askerî, Siyasî ve Devrimci Kişiliği

Pars TUĞLACI

Türkiye'de en çok sözü edilen, hakkında sayısız makaleler, kitaplar, şiirler yazılan Mustafa Kemal ATATÜRK'tür. Bu, Türk ulusunun O'na karşı sarsılmaz inancının açık belirtisi somut bir kanıttır.

Her bilinçli Türk yurttaşının gönlünde yer etmiş olan ATATÜRK'ün kişiliği ortaya konulduğu zaman, bazı dargörüşlü çevrelerce O'nun kişisel zaafı, ihtirasları ve yanlışlarından da söz edilir. Her büyük ulusun kaderini etkileyen kumandanların,

devlet adamlarının kişisel zaafı olduğu gibi hataları olmuştur pek tabii. Nitekim **Napoléon Bonaparte**'ın dinmek bilmez, emperyalist ihtirasları yüzünden ülkesini ve milletini tehlikeye attığını biliyoruz. Oysa ATATÜRK'ün ihtirasları yaşamını yitirmek üzere olan kendi milletini yeniden hayatiyete kavuşturmuştur. İhtiraslar kişisel olmaksızın çok toplumun çıkarına olduğu sürece yararlıdır. Kaldı ki yanılmak da, zaaf göstermek de beşerîdir. ATATÜRK asıl kişiliğini, gördüğü önemli işlerle, yarat-

tiği paha biçilmez eserlerle kanıtlamıştır.

ATATÜRK, görünüşte narin, ince yapılı olduğu halde çok kuvvetli ve dayanıklı bir bünyeye sahipti. Çalışma ve yorgunluğa dayanma yeteneği olağanüstü idi. Sakarya vuruşmasında üç kaburga kemiği kırık olarak bir koltuğa mihlanmış ve hemen hiç uyumadan 22 gün 22 gece vuruşmayı yönetmiştir. 1927'de okuduğu Büyük Nutuk'u hazırlarken de dosyalar içinde aylarca sabahladığı olmuştur. Uzun saatler konuşmasını, münakaşayı sevdiği için yorulmadan fikir teatisinde bulunabilmesi, uzviyetinin, özellikle sinir sisteminin ve dimağının kuvvetine delâlet eder.

ATATÜRK'ün çalışma tarzının bir önemli yönü, kendine özgü bir danışma yolu seçmiş olmasıdır. Hemen her akşam bulunduğu yer neresi olursa olsun, devlet adamları, edip, şair ve ilim mensupları ile bazı yakın arkadaşlarını çağırarak toplantılar düzenlerdi. Sofraları uzun sürer, herkesi konuşturur ve hiç hoşuna gitmeyecek fikirleri dahi sonuna kadar sabırla dinlerdi. Yapmak istediğini önce, bazan işin esasını pek belli etmeden ve nazarı bir şey üzerinde konuşuyormuş gibi, sofrada söz konusu ederdi. İçki ağızları

daha kolay açtığı için leh veya aleyhte söyleyenler olurdu, konuşanların özel düşünce ve inançlarını bildiğinden söylediklerini ona göre değerlendirirdi. Bazı arkadaşlarıyla ve halkla temaslarında, köylü ve kentli her türlü iş gücü sahipleriyle konuşurken yine pek belli etmeden tasarısının uyandıracacağı tepkiler üzerinde bilgi ve duygu edinirdi. Yalnız aldığı karşılıklardan değil, konuştuğu adamın yüzünden ve kımlıtlarından da sonuçlar çıkarırdı. Böylelikle tasarladığı devrimin veya her hangi önemli işin nasıl bir tepki göreceğini, ne ölçüde kolaylık veya güçlükle karşılaşacağını anlamış olur ve ona göre davranırdı. Dehası onu olağanüstü ve başka kimsenin yüklenmeyeceği işleri görmeye iterken, O, çok esaslı psikolojik ve sosyal yoklama ve incelemelere girişmeden önemli hiç bir adım atmazdı. Böyle davranmakla da, geriye doğru adım atmak zorunda kalmadan en şaşılacak devrimleri ve ileriye atılışları gerçekleştirmiştir. Uzun tartışmaların bir faydası da görülecek işin uygulanmasıyla görevlendirilecek olanların onun bütün yönlerine nüfuz etmelerini sağlamaktı. Tartışmalar aynı zamanda kararlaştırılan işe bir çok yanıt sağlamaya da yarardı. Onun bir göreneği de, yapmayı

düşündüğü işin en aşırı ve en yumuşak biçimlerini ve onlar arasındaki türlü basamakları gözden geçirmek, hatta derinden derine incelemektir, böylelikle girişilecek işin bütün yönleri aydınlatılmış, imkânlar ve imkânsızlıklar belirmiş, en uygun yolun seçilmesi kolaylaşmış olurdu.

Keskin ve adamına göre çok etkili ve inandırıcı tartışma yolları vardı. ATATÜRK'ün Ankara'da daha çok, ilk devirlerde, henüz nüfuzu pek kökleşmemiş iken tasarladığı bazı işleri bir takım tartışmalar sonucunda başka birine, o kimseyi tasarının kendi öz düşüncesi olduğuna içten inandırarak ileri sürdü ve gerekirse onu desteklemekle yetinirdi. Bazen de tasarladıklarını onlara muhalif olan birine öVERTMEĞİ ŞAŞILACAK BİÇİMDE BECERİRDİ.

Ondaki azim ve irade de olağüstü idi. Yenemeyeceği hiç bir güçlük, devremeyeceği hiç bir engel yoktu. Her engeli sabır, tedbir veya zor ile yenerdi. İradesinin insana şaşkınlık verecek bir eğilip bükülme yeteneği vardı. Zaman zaman Meclis ve arkadaşları, ya onun karşısınca geçmişler ya da onunla uyuşmamışlardır. Hepsini ve herşeyi idare etmiştir. Mecliste takrirlerin oya konmadan önce reis ta-

rafından açıklama yapılması âdet olduğu zamanlarda, ATATÜRK'ün açıklaması öyle olurdu ki; takririn kabul mu, yoksa red mi edilmesini istediği anlaşılırdı. Bir defasında böyle takrirlerden birini oya koymuş, beklediğinin aksi çıkınca : — Lütfen ellerinizi indirir misiniz? Galiba iyi izah edemedim diyerek yeniden red kararı istediğini hissettirerek izah etmişti. Büyük devrim devrinin başlangıcında hiçbir şeyi oluruna ve tesadüfe bırakmak niyetinde olmadığı belli idi. O, ortaya çıkması muhtemel konu, sorun ve olayları çok önceden tahmin edip onlar üzerinde derinden derine dimağını işletir, en kötü ihtimallere kadar her şeyi gözönünde bulundurarak gereken tedbirleri kararlaştırır ve durumun ilerdeki gelişme derecelerine göre bunları kafasında sıralardı. Amaçları iyice tesbit ederdi, kafasında hiç dağınıklığa yer vermezdi ve hiç bir olay onu boş bulmazdı. Ne yaptığını, nasıl yapacağını, kimlere ne yaptıracağını, kimleri nasıl ve nerede kullanacağını bilirdi. Karar sahibiydi, kararları açıktı. Ve bir defa karar verdikten sonra, onu tatbik ettirmek için kişillği çok etkiliydi. Bir prensibi de hayatta daima başarılı olmaktı. O, şu fikri illeri sürerdi: Bir insanın bir işte bir kere muvaffakiyeti, bütün dünyayı hayran edebilir.

Fakat zaman bu işi tarihe mal edince, yalnız bir kere yaptığı işle övünecek durumda kalan bu insan, tarihe karışmış demektir.

Hümanistti. «... Artık insanlık mefhumu vicdanlarımızı tasfiye ve hislerimizi ulvileştirmeye yardım edecek kadar yükselmiştir. Vaziyetleri ve onların icablarını medenî insan fikriyle ve yüksek vicdan aydınlığı ile müşahade ve mütalâa edersek, şu neticelere varırız: İnsanları mesut edeceğim diye onları bir birine boğazlatmak, gayri insani ve son derece teessüfe şayan bir sistemdir. İnsanları mesut edecek yegâne vasıta, onlara birbirini sevdirmek, karşılıklı maddi ve manevi ihtiyaçlarını temine yarayan hareket ve enerjidir. Cihan sulhü içinde beşeriyetin hakiki saadeti, ancak bu yüksek ideal yolcularının çoğalmasıyla mümkün olacaktır» demiştir.

Yüksek çapta bir asker, büyük komutandı. Durumu çabuk kavrar, çabuk karar verir, kararını enerji ile uygular ve sorumluluktan çekinmezdi. Muharebe meydanında yürütmek istediği muharebe şeklini, tertipleri en uzak yerde bulunan askere kadar duyurur, onun üzerinde kendi iradesini ve azmini behemehal hissettirirdi. Yanında ve buy-

ruğu altındakilerin gönlünü almaya, onları elden geldiğince her bakımdan iyi bir durumda bulundurmaya, ihtiyaçlarıyla ilgilenmeye çok önem verirdi. Neşeli olmanın da büyük önemini bilirdi. Arıburnu'nda, **Cesaret Tepesi**» denen yerde, her gün öğle zamanı askerine bando ile yemek yedirir ve İngilizleri kıyıda dar bir yere mihladığı için, muzika sesini duyan gemileri, M. Kemal'e ateşle cevap verirdi. Yemek bitince bando kesilir, İngilizler de sırf hiddetlerinden açtıkları ateşe nihayet verilerdi. Böylelikle, O, hem kendi askerine neşeli yemek yedirtmekte, hem o sırada onları iyice korunulmuş bir yerde tuttuğu için top sesine her gün daha çok alıştıran deniz bombardımanının öyle korkulacak bir şey olmadığını göstermekte, hem de düşmanı sinirlendirmekteydi. ATATÜRK küçük rütbeli subaylığından başlayarak Türk ordularının Başkomutanlığında bulunduğu zamanlar dahil olmak üzere, bütün askerlik hayatında daima komuta ettiği kuvvetleri başarıya götürecektir. İhtimallerin en kesinini, her tehlikeyi göze alarak ve herşeye rağmen ihtiyar etmekte tereddüt etmemiştir. Hesapsız ve lüzumsuz «Bir tek Türk'ün hayatını tehlikeye sokmamak» davasından, ömrünün sonuna kadar, şaş-

mayan ATATÜRK, Gelibolu vuruşmasında «**Size ben taarruz emretmiyorum, ölmeyi emrediyom. Biz ölünceye kadar geçecek zaman zarfında yerimize başka kuvvetler ve kumandanlar kaim olabilir**» diyerek askerlerini düşman üzerine sürerek savaşın akışını değiştirmiştir. Başkaları için başarısızlık doğuracağı zannını veren cüretli kararlara teşebbüste çok kere en büyük sorumluluğu tek başına üzerine almaktan çekinmemiştir. Fakat bunda harikula-de bir cesaretle itinalı bir düşünme, hesaplama ve ihtiyatın hissesi büyüktür. O'nun askerlik dehası bu iki zıt kabiliyeti birleştirmesindedir.

O'nun önem verdiği yönlerden biri de her bir başarıyı, her bir büyük işi kendine değil Türk ulusuna atfetmektir. Her ne yapmışsa «**Türk ulusundan aldığı ilhamla**» yaptığını söylemekten zevk alırdı.

ATATÜRK, bütün bu vasıfları ve hareketleriyle ülküsünü gerçekleştirme yolunda dünya tarihinde benzeri nadir görülebilen diplomatlardan biri olmuştur. Onda inandırma kuvveti, kişiliğinin çekici etkisi, yalnız dostlarını değil, düşmanlarını bile kendine hayran etmesinde, hatta bağlayabilmesinde açık olarak görü-

lür. Karar aldıktan sonraki hareketlerinde iradeli ve azimli görünüşüne rağmen sonucu elde etmekte gösterdiği zekâ ve intibak kabiliyeti, O'nun diplomatlıktaki başarısının ve üstünlüğünün delilidir. Muharebede maharetli bir komutanın taktiklerini, ATATÜRK'ün dış ve iç siyaset meselelerini halletmesinde bütün inceliğiyle görmemek kabul değildir. Bu mücadeleci ve harb meydanlarının doğuşücü insanından «**Yurtta sulh, cihanda sulh**» düsturunu işitebilmek için, O'nun ruhunda ne kadar asil ve anlayışlı bir duygu, zekâsında ne kadar uzağı gören bir kudret bulunmalıdır?

ATATÜRK, her şeyiyle büyük bir insandı. Çanakkale savaşı sırasında «**Türkler uygar toplum değildir, onlara karşı zehirli gaz kullanmak insanlık dışı sayılmaz**» diyen Churchille, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda «**Atatürk sağ olsaydı, dünyanın manza ası başka türlü olurdu**» demişti. İnsanların görüşünü bu denli değiştirmişti ATATÜRK.

ATATÜRK'ün önce Türk ulusu, sonra da Doğu ve Batının bütün uygar dünya ulusları kamuoyundaki diğer bir yeri ve ilgi çeken durumu, siyasi olduğu kadar, sosyal, ekonomik ve özellikle düşünsel devrimlerin öncüsü olmasıdır.

Atatürkçülük İlkeleri Işığında Ekonomik Kalkınma

Orhan BULDAÇ

Ülkemizde, özellikle son yıllardaki tartışmaların kapsamı, ATA-TÜRKÇÜ düşüncelerin ideolojik tartışmaların gerisine itildiği izlenimi veriyorsa da, bunalımlardan hep Atatürkçü düşünce ve yöntemlerle çıktığı gerçeği, kısa zamanda Atatürkçü düşüncenin tartışma gündeminde ön plana geçeceği inancımı takviye etmektedir.

Atatürkçü düşünce ve eylemin dayandığı temel ilke olan «Demokratik ve Laik düzen içerisinde millî değerlere sahip devrimci bir yöntemle, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak çabası»; Devletimizin bağımsızlığı, ulusal kalkınma, barışık ve dengeli bir düzenin kurulması ve özgürlüklerin geliştirilmesi şeklinde özetlenebilecek sorunlarımızın çözümünde etkinliğini ve geçerliliğini devam ettirecektir.

Atatürkçülük ilkeleri ışığında Ekonomik Kalkınma konusunu daha anlaşılır ifade edebilmek için, öncelikle, ülkemizde Ekonomik düşün-

çenin geçirdiği evrimin kısa bir özetini yapmak, Atatürk dönemi öncesi'nin ekonomik yapısını kısaca yorumlamak ve Atatürk döneminin ekonomik uğraşlarını gözden geçirdikten sonra, Atatürk ilkelerine dayalı, ekonomik kalkınma modeli üzerinde durmak dileğindediriz.

Ekonomik düşüncenin Türk Toplumundaki gelişimi, bugünün sorunlarına ve tartışmalarına ışık tutacak bir nitelik taşımaktadır. Ekonomi düşüncesi, Osmanlı düzeninin devleti güçlü tutmak ilkesi çerçevesinde, Devletin siyasal çıkarlarının bir aracı olarak görülmüş; her şeyin üstünde hazine gelirlerini sağlam tutmak, iç ve dış ticareti hazine çıkarlarına göre yürütmek Ekonomik düşüncenin, çağlar boyu, esasını teşkil etmiştir. Bu düşünce şöyle ifade ediliyordu «Lâ mülk, illâ bi'rriçâl; wa lâ ricâl illâ bi'sseyf; wâ seyf illâ bi'lmal; wa tâ mâl illâ bi'lmal; wa lâ illâ bi'rriyâ wa la raiyya illâ bi'l'adl». Anlamı şöyle «Ordusuz Devet olmaz, ordu için savaş araçları gerek, bu ise maliyeye dayanır, malî gücün kaynağı toplumdur; onun için toplumu olduğu düzende tutmak şarttır».

Bu görüş, belli süre devlet gücünün kaynağı olmakla beraber, değişen koşullara uygun politikalar saptamak olanağını kaçırdığı gibi, bunalımlardan bu görüşe dönmek tedbir olarak hep tekrar edilmiş; modern ekonomi çağının başında bile ekonomik düşünce ortaya cı-kamamış ve hatta ekonomi terim olarak bile kullanılmamıştır.

Sanayi devriminin Osmanlı kapılarını zorlaması sonucu, 19. yüzyılın başında, gazetelerde ekonomik yazılar, haber şeklinde yazılmaya başlanmıştır.

İlk ekonomi kitabı, Ermeniler tarafından himaye usulü yerine serbesti usulünü öven nitelikte olarak 1852'de yayınlanmıştır. Ekonomi anlamında «Tedbir-i Menzil» terimi kullanılmıştır. 1859 da Ermeni Sahak Efendi «İlm-i tedbir-i Menzil» kitabını yazınca terim kullanılır hale gelmiş; sonraları ilm-i Emval-i Mülk; 1869 da Mehmet Mithat Efendi yaptığı bir tercümeyle Fen-ni İdare adını vermesi sonucu bu ifade kullanılmıştır. Bu dönemde, yoksulluğu, akıl ve ahlâk düşüklüğü, fesat ve azgınlıkla izah eden görüşler, careyi, eğitim, ahlâk ve tutumluluk ve emniyet sandığı gibi kurumlarda görmüşlerdir. Ekonomi, sonra, 1880-1890 larda İlm-i Servet, Fen-i Servet olarak ifade edilmiştir. Bu yıllarda Cavîd Bey'in yazdığı «İlm-i İktisat» adlı kitabı ile İktisat sözcüğü kazanılmıştır. Bu kitapların tümü Liberal Ekonomi düşüncelerini yansıtan kitaplardır. Ahmet Mithat Efendi «E-

«konami Politik» adlı kitabında ilk defa Serbesti doktrinin yerine hi-maye rejimini savunan ve çağdaşlarından ayrı görüşlere yer vermesi ile dikkat çekmiştir.

1900 lerden sonra bir Harp Okulu Ekonomi Hocası olan Akyiğit zade Musa'nın, İktisat kitabında, ulusal ekonominde bahsetmesi kayda değer bir düşün farkıdır.

Meşrutiyet döneminde yabancı sermayenin mali ve ekonomik ha-yata hakim olması sonucuna varan gelişme ve görüşleri; Prens Sa-bahattin'in Adem-i Merkeziyet ve özel teşebbüscülüğü; İttihat ve Terakkinin Cavit bey tarafından ifade edilen «Devlet, borçlandırıl-madıkca kalkınmaz» görüşü ve nihayet Ziya Gökalp'in Mefkûreci görüş çerçevesindeki «İktisatta Türkcülük» görüşleri ekonomi dü-şününün Atatürk dönemine kadar geçirdiği önemli aşamalar olmuştur. Kısaca ifadeye çalıştığımız gibi, Atatürk'e, yani Cumhuriyete ulaşın-caya dek geçen zamanda, Cumhuriyetin oturduğu ekonomik düşün-ce birikiminde tutarlılık ve çok önem verilecek bir görüş tesbit et-mek olanağı yoktur.

Cumhuriyet öncesinde ekonomik kuruluşlar ve tüm ekonomik iliş-kiler ilkel bir düzeyde olmak yanında tüm ulaşım, enerji ve finans şebekesi yabancı tekelinde bulunuyordu. Atatürkçü Politika, Mi-sak-ı Milli ile tayin edilmiş, Lozan'la tescil edilmiş Türk toprakları ü-zerinde sosyal, kültürel ve etnik yapısı tahriklere müsait, üretim faktörü olarak emeği niteliksiz, sermaye ve müteşebbisi yetersiz, toprağı verimlilikten uzak, alt yapı ve ekonomik kurumları milli ol-mayan ve de yetersiz bir yapıda izlenen politikadır. İşte tüm Atatürk-cü eylemleri ve düşünceleri yorumlarken ve de değerlendirirken göz-den uzak tutmamak gereken esas nokta budur. Bu yapıda Atatürk düşüncesi ve eylemi, ulusumuz ve insanlık adına parlayan ve sön-meyecek bir meş'aledir.

Bu yapının iyi anlaşılması sağdan ve soldan Atatürk'e Atatürkçülüğe yöneltilen tenkitleri karşılayacak niteliktedir. Atatürkçülük, şu ilke-lere dayalı olarak eylemini sürdürmüştür ve Atatürkçü düşünce bu ilkeler çerçevesinde gelişecektir. Bu ilkelere uymayan düşüncelerle Atatürkçülüğü suçlamak olanağı yoktur.

Atatürk düşüncesi :

1. Anti-emperyalist yani istiklâlcidir.

2. Yabancı imtiyazlara karşıdır; Ekonomik bağımsızlıktan yanadır,
3. Millî egemenlik esastır, şahıs, zümre ve sınıf hakimiyeti kabul edilemez,
4. Rejimi millidir, uyduluk olanaksızdır,
5. Toprak bütünlüğüne dayanan vatan anlayışı esastır. Vatan ve Millet bütünlüğü tartışılmaz,
6. Hürriyetçilik, barışçılık ve müsbet bilimcilik çağdaş olmanın şartıdır,
7. Türk Milletini, Cumhuriyet rejimi içerisinde millî değerlere sahip olarak çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmak, ulusal amaçtır.

Atatürk'ün kurtuluş hareketi dahil her yaptığında bu ilkelerin derin izleri olduğu gibi Atatürkçülük adına yapılan her eylemde ve her düşüncede bu ilkelerin etkinliğini aramak zorunludur.

Şimdi kısaca, Atatürk döneminin ekonomik faaliyetlerini gözden geçirmek istiyorum. 9 Eylül 1922 de Türk Ordularının İzmir'e girişi sırasında haklı bir coşkuya kapılmış olanlara Atatürk'ün dediği şudur: «İşimiz yeni başlıyor» ve ilâve ediyor «Askeri zaferler ne kadar büyük olursa olsun iktisadi zaferlerle taçlandırılmazlarsa payidar olamazlar.»

Lozan'dan önce ilk işi konferansçı uluslara cevap olmak üzere Şubat 1923'de İzmir İktisat Kongresini toplamak olmuştur. Varılan kararlar şöyle özetlenebilir. «Ülkemiz ekonomik bağımsızlığını sağlamak üzere ekonomimizi geliştirmek ve güçlendirmek gereklidir. Ülke ekonomisini varolan ham maddelere dayalı ve ülkeye özgü ulusal bir sanayi meydana getirerek kalkındırmak. Bunun için gerekli sermayeyi bulmak, demiryolu ve karayolu ile ülkeyi geliştirmek, tarım gelirlerini yükseltmek; özel sermaye ve devletin ahenk içerisinde ekonomik kalkınmaya yönelmesini sağlamak»

İmtiyaz tekelinin ekonomiye etkisine son vermek üzere Millileştirme çalışmaları hızla başladı. 1923 de var olan 3220 km lik demiryolu şebekesi üzerindeki Alman, Fransız ve İngiliz hakları 350 milyon Frank ödenerek geri alındı. Osmanlı borçları 84 milyon TL tutarında altın olarak saptandı ve 1944'e kadar ödendi.

Lozan'da 1929 yılına kadar kalması öngörülen ve dış ticaret açığına sebep olan düşük gümrük tarifeleri 1929 da kaldırılarak dış ticaret açığı kapatıldı.

«Memleketin gerçek efend'si olan ve refah ve zenginliği herkesden çok hakeden köylüden Aşar Vergisi, 1925 te, kaldırıldı. Köylünün bütçedeki payı %40 tan % 10 a düştü. Köylünün refahını artırmak için devlet ve maliye arazilerinin bir bölümü topraksız köylüye dağıtıldı. 1937 Kasım ayında Meclis konuşmasında toprak reformu önerildi.

Sermaye girişimini desteklemek üzere 1924'te İş Bankası kuruldu. 1927 de Sanayiye Teşvik Kanunu ile özel girişim için himaye ve teşvik tedbirleri getirdi. Çıkarılan yasalarla ticari faaliyetlerde Türk yönetici ve memur kullanma zorunluluğu getirildi ve bazı el sanatları yabancılara yasaklandı. Ticarete İngiliz ve Amerikan, madende Fransız-İtalyan, kent enerjisinde Belçika, sanayi girişiminde İngiliz, ve Bankacılık alanında Alman ve Fransız sermayelerine ait ve tekel görünümündeki 142 milyon TL lik yabancı sermaye yatırımları 1923-1933 yılları arasında millileştirilerek yabancı tekeline son verildi. Tüm kömür madenleri 1940 da devletin oldu. 1933'de Banknot çıkarma hakkı Osmanlı Bankasından alınarak Merkez Bankasına verildi.

Atatürk, Devletçiliği «Sosyalist teoricienin ortaya koyduğu düşünce aktarması değildir» diyerek ulusal bir yöntem olarak benimsedi. Bu yöntem geri kalmış ülkelerin kalkınmalarında sağlıklı bir yol olarak dışta büyük ilgi ve destek gördü.

1932-1934 yıllarında Sovyetlerle kredi anlaşması imzalanarak 10 milyon dolar kredi sağlandı. 1932 ve 1935 yıllarında kurulan Sümerbank, Etibank ile İş Bankası kaynaklarından enerji, madencilik, tekstil, cam ve imalat sanayiinde büyük yatırımlar yapıldı.

1934 de uygulamaya konulan Birinci Beş Yıllık Sanayi Programı ile, 43,9 milyon TL tutarında sanayi yatırımı öngörüldü. Nazilli ve Kayseri tekstil fabrikaları, kâğıt, cam ve çimento tesisleri ve Karabük'te demir-çelik fabrikaları tesis edildi.

1940 yılına kadar yeniden 2600 km demiryolu yapıldı.

1939 larda artık 1933 e göre çok olumlu sayılacak sonuçlar alındı. Pamuklu mallar 3805 tondan 10200 tona, çimento 11900 tondan 23900

tona, şeker 65000 tondan 94000 tona, çıkarıldı. 1923 lerde Bankalar-
da 13 milyon TL. varken 1938 de bu rakam 227 milyon TL. na çıktı.

1936 yılında İş Kanunu çıkartılarak çalışma hayatının tâbi olduğu e-
saslar saptandı ve çalışanlar lehine hükümler getirildi. Diğer kanun-
larla ticari hayatın bağlı olacağı hukuki çerçeve tayin edildi.

Bütün bu açıklamalardan; Atatürkçü ekonomi politikanın asıl ama-
cının bağımsız ve kalkınmış bir Türkiye yaratmak olduğu sonucunu
çıkabiliriz. Atatürk'çü kalkınmada özel sektörcülük ve devlet giri-
şimciliği, esaslı bir araç olarak alınmış; birbirlerini tamamlayan bize
özgü ve özellikle geri kalmış ülkeler için etkili bir yöntem olarak
uygulanmıştır.

Atatürkçü düşüncede, çağdaş düzeye ulaştırmak istediği bağımsız ve
özgür Türkiye ülküsünde, Milletimizin refah ve mutluluğu ve genç
kuşaklara emanet edilen ilkeleri, çağdaş Cumhuriyet rejiminin güc-
lendirilmesi, önemli yer tutar. Milletimiz ve tüm insanlık için sömü-
rden uzak ve özgür yaşamayı amaçlayan Atatürkçü düşünceye
uygun Ekonomik Kalkınma modelinde, sosyal barış ve ekonomik
dengeyi ön planda tutmak zorunluluğu vardır. Atatürk'çü ekonomik
politikanın hedefi, ekonomik gelişmeyi sağlamak yanında, kişinin
siyasal ve ekonomik hürriyetlerini kullanmasına engel olan sorun-
ları, sosyal bir çatışmaya meydan vermeden çözümlenmeye yönelik
olmalıdır. Kalkınma çabalarımızda bu öze yabancı unsurları arındır-
dığımız ve demokratik düzeni güçlendirdiğimiz ölçüde, Atatürkçü
eyleme yaklaşabileceğimiz kanısındayım.

Yazımı, düşünce ve eylemine ulusal minnettarlığımızın en güzel ifa
desi olan veciz bir seslenişle tamamlamak istiyorum :

«Devletimizin banisi, Milletimizin fedekâr ve sadık Hadimi, insanlık
idealinin aşık ve mümtaz siması; Eşsiz Kahraman Atatürk, Vatan
Sana Minnettardır.

Kıbrıs'ta Atatürk devrimleri gün-günden artarak uygulanmaktadır. Atatürk devrimleri, Kıbrıs'ta uygulanarak, Kıbrıs'ta Atatürk devrimleri uygulanmaktadır. Atatürk devrimleri, Kıbrıs'ta uygulanarak, Kıbrıs'ta Atatürk devrimleri uygulanmaktadır.

Atatürk devrimleri, Kıbrıs'ta uygulanarak, Kıbrıs'ta Atatürk devrimleri uygulanmaktadır. Atatürk devrimleri, Kıbrıs'ta uygulanarak, Kıbrıs'ta Atatürk devrimleri uygulanmaktadır.

Atatürk devrimleri, Kıbrıs'ta uygulanarak, Kıbrıs'ta Atatürk devrimleri uygulanmaktadır. Atatürk devrimleri, Kıbrıs'ta uygulanarak, Kıbrıs'ta Atatürk devrimleri uygulanmaktadır.

Atatürkçü Görüş Işığında Eğitim Sorunu

Bu geniş kapsamlı ve Türkiye'nin belkide en önemli sorununa ne ölçüde yaklaşabileceğim...? Hoşgörünüze sığınarak, yapabildiğim çalışma ve incelemeleri, izninizle sizlere aktaracağım.

Atatürk, Türkiyeyi Batı'nın ileri ulusları düzeyine çıkarmak için gerillik ve hurufeler üzerine kurulu toplum ve düzeni değiştirmek zorunluluğunu anlamış, bunu devrimleri ile gerçekleştirmeye çalışmıştır.

Atatürk devrimleri, Türkiye'nin belkide en önemli sorununa ne ölçüde yaklaşabileceğim...? Hoşgörünüze sığınarak, yapabildiğim çalışma ve incelemeleri, izninizle sizlere aktaracağım.

Atatürk devrimleri, Türkiye'nin belkide en önemli sorununa ne ölçüde yaklaşabileceğim...? Hoşgörünüze sığınarak, yapabildiğim çalışma ve incelemeleri, izninizle sizlere aktaracağım.

Atatürk devrimleri, Türkiye'nin belkide en önemli sorununa ne ölçüde yaklaşabileceğim...? Hoşgörünüze sığınarak, yapabildiğim çalışma ve incelemeleri, izninizle sizlere aktaracağım.

Atatürk devrimleri, Türkiye'nin belkide en önemli sorununa ne ölçüde yaklaşabileceğim...? Hoşgörünüze sığınarak, yapabildiğim çalışma ve incelemeleri, izninizle sizlere aktaracağım.

Selâmî CÖMERDOĞLU

Atatürk ilkelerinin, Atatürk devrimlerinin, tümü, birbiri ile yakın ilişkili ve birbirlerini tamamlayan niteliktedir. O, ülkenin gerçeklerini çok iyi gördüğünden, kendine özgü ilkelerle, oylara yaklaşmıştır.

Biliyorduki.. (Kafa değişmedikçe, başlığın değişmesi birşey ifade etmeyecek.)

İlk iş eski düzenin, kaynaklarının kurutulması idi. Yeni mektepten, Yeni Gençlik yetiştirilmeli idi.

Öğretim birliği içinde, devletin ve hükümetin bütün organları, nı, yönetecek yeni bir kadro yaratılmalıydı ve Cumhuriyet bu gençliğe emanet edilmeliydi. İlk adım müsbet ilme dayanan okullardan geçerek, irticain önüne geçebilmek meselesi idi.

Ülkenin kalkınması ve ilerlemesi için, önce harf ve yazı devrimi ile irticain kaynaklarından yoksun bırakılması şarttı.

Türkiye için amaçlara varmakta gecikmek, varmamak kadar tehlikeli idi. Bunun için (Bu iş ya üç ayda olur, yahut hiç olmaz diyordu.) Türklük ve Türkiye yalnız askerî zaferlerle değil devrimlerle ve kalkınma ile kazanılacaktı.

İleri eğitim düzeyine gelebilmek için, zaman kaybetmeden harf ve yazı devrimini gerçekleştirmeye çalışılıyordu. Bu devrimleri gerçekleştirecek gönüllü öğretmen ordusunun, baş öğretmeni de kendisi oldu. Yeni yazı, dil devrimini de arkasından sürükledi. Yeni yazı ve onun zorunlu kıldığı dil devrimi, şüphesiz eğitim olayının en büyük dayanağı olmuştur.

Devrimleri iyi kavrayaydık amaçlarından saptırmasaydık, asla şüphe edilmesinki, okuma yazma bilmeyen tek Cumhuriyet çocuğu kalmazdı.

Kalkınmak için, Atatürk devrimleri birer okuldur. Bu okulun adı «Kemalizm» dir. Kemalizm lâf değildir. Anayasamızın benliğine de girmiş bu ilkelerde, Türk milletinin, bugünkü durumu ve istikbalı saklıdır.

Ne yazık ki halâ, sözde Atatürkçülük görünüşü altında yeni sahtekârlıklar ve devrimleri amaçlarından saptırmalar gözümüzün önüne seriliyor.

Onun, Cumhuriyete temel olan ve o günkü şartlarda oluşturabildiği eğitim kurumlarını biliyoruz.

Bu uzantı içersinde, Atatürkçü görüşle kurulmuş ve faydaları inkâr edilemeyecek, ayrıca, daha iyiye, daha doğruya gitmeleri için gayret gösterilecek Millet mekteplerini, Halk evlerini kapattık. Halkın, özellikle kırsal bölge halkının tümünden kalkınmasını sağlayacak, Köy Enstitülerini de yıktık.

Halbuki ilerici her kurum, korunmaya, ıslâha lâyıktır.

Atatürk, «Devrimleri kuvvetli tutabilmek için, gericiliğin ortadan kaldırılmasını zorunlu kılmıştır.

O, eğitim ve okulun doktrine edilmesi fikrine, iltifat etmeyen sayılı liderlerden biridir. Atatürk, eğitimin devamlı olduğuna ve

doğumdan ölüme kadar devam ettiğine inanmıştı. Eğitimi, «İnsan hayatında bir faydaya, faydalı olan bir işe araç kabul etmişti». (Eğitimin üretim için olduğunu) biliyordu ve diyordu ki (Bu memleketin, asıl sahibi ve toplumumuzun esas unsuru Köylü'dür. İşte bu köylüdür ki bu güne kadar eğitimden mahrum bırakılmıştır. İzleyeceğimiz eğitim politikasının temeli, köylünün cehâletten kurtarılması olacaktır. Bir taraftan cehâletin giderilmesi ile uğraşırken, bir taraftan da çocuklarımızı toplumsal ve ekonomik hayatlarında verimli, başarılı kılabilmek için, gerekli olan bilgiyi, ve maharetleri, iş içinde ve iş vasıtasıyla vermek, eğitim metodumuzun temelini teşkil etmelidir.) Bu sözleri ile ifadesini bulan, Atatürk'ün eğitim felsefesi çağımızın eğitim felsefesinin bu gün ulaşabildiği noktadır.

Çağımızın eğitim felsefesi de (Yaşamak için üretim, üretim için bilgi ve bilgi için eğitim) değildir?

Eğitim kurumlarında öğretilenlerin, Sosyal ve Ekonomik bir sonucu olmalıdır. Ferdin ve toplumun ekonomik gelişmesine, etkisi bulunmayan bilgilerin faydası yoktur. Hatta zararları vardır.

Atatürk daha 1 Mart 1923'de

Millet Meclisini açış nutkunda, «İstihşâl ve imâlatı artırıcı unsurlar yetiştirmek, Türk eğitiminin temel ödevi olmalıdır» direktif ve ilkesini söylemişti.

Şimdi, Atatürk'ün 54 yıl önce ortaya attığı bu fikir ve direktifin neresindeyiz.

Atatürk devrimlerinin, bu en önemlisinde de korkunç tavizler verilerek geriye gidişler olmuş ve olmaktadır. Gene Atatürk'ün sözleri ile (Yeni Türkiye devleti bir halk devletidir, halkın devletidir) Öyle ise halk ileriye dönük, çağ koşullarına ve çağın felsefesine göre eğitilirse, ileri devletler düzeyine çıkabilir.

Bunun içindir ki, toplumsal yapımızı, çağımızın koşulları içine sığdırmak gereğini anlamayanlara veya anlamak istemeyenlere (gerici) deniliyor.

Gerici istesede, istemesede Atatürk devrimleri amaçlarına ulaştırılacaktır. Bunun için, «Cumhuriyet, fikren, ilmen, bedenen kuvvetli ve yüksek seviyeli muhafızlar istemektedir.» Atatürk, Hıristiyanlıkta olduğu gibi İslâmiyette ruhbanlık, yani din adamlığı sınıfının bulunduğunu kabul etmemiştir.

Ocak 1923'de şunları söylemiştir. «İslâmiyette, papazlık yoktur. Hepimiz eşitiz. Dinimizin

hükümlerini, hepimiz eşit olarak öğrenmeğe mecburuz. Her ferdinini, imanını, öğrenmek için bir yere muhtacdır. Orası da okuldur.»

Atatürk'ün böylece yerleştirmeye çalıştığı fikir, akılcı ve insançı değerler sistemi açısından, orta çağ düşüncesinin reddi ve lâik düşüncenin kabulüdür. Laik düşüncenin egemen olduğu toplumda ise, din, siyasete, sanata, düşünce ve fikre, eğitime karışmadığı gibi, ferdin toplumla olan ilişkilerine de etkili olamaz, olmamalıdır.

Cahil din adamlarının, topluma olan zararlarını önlemek amacı ile kurulmuş olan, İmam Hatip Okullarını da siyasal iktidarlar, amaçlarından saptırmışlardır. Bu okullardan mezun olan imam ve din adamlarının, başka mesleklere geçiş yollarını açarak, bu eğitim kurumlarının yozlaşmasına, anlamsız hâle gelmelerine neden olmuşlardır. Bu girişimler, temeli laiklik olan Atatürk devrimleri ile hiç bir zaman bağdaşamaz.

Bir toplumun düşünce dengesi, öğretmendir. O suçlandı mı, bilinsin ki o toplumun düşünce dengesinde bir hastalık vardır.

Çağlar boyu, bilgileri, köylüye kentliye aşıl原因an tek etken öğretmen olmuştur. Öğretmen, ye-

ni Türkiye'nin oluşumunda, Atatürk'ün en yakın yardımcısı idi. Atatürk'ün gözünde öğretmen, suçlanan bir insan değil, toplumları suçlardan arındıran bir öncü idi.

Eğitimimizin temel direği olan öğretmen, üretim yapacak beyni, üretme durumundadır. Bu eğitim kadrolarının yetiştirilmelerinde, Türkiye'de ciddi bir plân, titizlik ve saygı yoktur. Bu anlayış ve bu şartlarda, maddi manevi sıkıntılar içerisinde bırakılan, bu kadronun verimli olması şüphelidir. Gereken önlemler alınarak yetenekli ve yeterli miktarda, öğretmenlerin yetiştirilmesi zorunludur.

Eğitim sorunu, sosyo-ekonomik açıdan ayrı olarak ele alınmayacağına göre, eğitim plânlanması için yapılacak ilk iş, dışı muhtaç - yani bağımlı olmadan halkın belirli bir hayat seviyesine ulaşmasını sağlayacak, bir (Kalkınma Plânı) hazırlanmasıdır.

Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik ve siyasal yapısında hiç bir değişiklik olmadan (Eğitim reformu) da yapılamaz.

Eğitimden beklenen, amaçlanan, tüm toplumun üretgenliğinin sağlanmasıdır. Bu nedenle, dış ülkelerin Türk eğitimine ilgi ve etkileri vardır. Bunu tesbit

etmek için, o ülkelerin ekonomik yapılarını ve ekonomi politikalarını iyi bilmek incelemek gereklidir.

İleri sanayi ülkeleri, Türkiye'nin sanayi gelişimini kontrol altında tutmakta, Türkiye'de, kendilerinden bağımsız bir sanayinin kurulmasını, gelişmesini istememekte, bununla bağlantılı olarak eğitim politikamızın kendi arzu ettikleri seviye ve yolda tutulmasına çalışmaktadırlar.

Halbuki, 16 Temmuz 1921'de Ulusal hükümetin ilk eğitim kongresini açan Atatürk,

(Şimdiye değin izlenen öğretim ve eğitim metodlarının ulusumuzun tarihsel gerileyişlerinde en önemli etken olduğu kanısındayım. Onun için bir ulusal eğitim programından söz açarken, eski devrin boş inançlarından, yarıdıştan taşıdığımız niteliklerle hiç bir ilgisi olmayan yabancı fikirlerden, doğudan ve batıdan gelen bütün etkilerden tamamen uzak, ulusal ve tarihsel karakterimize uygun bir eğitim kastediyorum. Silahı ile olduğu gibi, kafasıylada savaşmak zorunda olan ulusumuzun birincisinde gösterdiği gücü, ikincisinde de göstereceğine asla şüphem yoktur.) demişti.

Bugün, eğitimimizdeki dış etkilerin iki zararlı sonuç verdiğini

söyliyebiliriz. Birinci zararlı sonuç, Türk ekonomisini dış ülkelere bağımlı noktada tutmasıdır. İkincisi, dış ülkeler de çalışmaya uygun ve mecbur beyin ihracını kolaylaştırmaktır. Yani, dış ülkelerin etki ve önerileri ile, o dış ülkelere adapte olma kolaylığı doğmaktadır. Bu da, beyin ve insan göçümüzü, o ileri ülkelerin çıkarına uygun şekilde artırmaktadır.

Her yönden ileri ülkeler, geri ülkelerin, kendilerini, en az bir etap geriden takip etmelerini, gene çıkarları açısından, değişmez niyetleri olarak kabul etmişler ve değerlendirmişlerdir.

Bütün bunlardan sonra, eğitim sorunlarımızı, kabataslakta olsa, incelediğimizde, tam çözümler getirilemediğini görüyoruz.

— İlk, orta, lise tahsilleri ile kalanlar, sokağa işsiz veya devlet kapısında hiç bilmediği konularla uğraşan zoraki memur topluluklarını, meydana getirmektedirler.

— Gerçekten, topluma yol gösteren ve örnek bilim ve ihtisas elemanları yetiştiren kurumlar olması gereken üniversitelerden de, ya diplomalı, ünvanlı işsiz veya sosyo-ekonomik ihtiyaçlardan uzak, pratik eğitimleri olmayan, üretgenliğe uzun yıllar

sonra geçebilen topluluklar oluşmaktadır.

— Çok iyi örnekleri zaman zaman görülmüş ve üretgenliğe dönüşü kısa sürede veren, sanat okulları, tekniker okulları ve diğer meslek okullarının bugün ya sayıları azalmış veya siyasal iktidarların hata ve amaçlarından saptırıcı tavizleri ile, yetersiz hale gelmiş olduklarını görüyoruz. Bunlar istenmeyen arzu duyulmayan eğitim kurumları haline dönüşmüşlerdir.

Siyasal iktidarlar genel eğitim sorunlarımız için, çeşitli dönemlerde çeşitli çözümler aramışlardır.

Bu amaçla Millî Eğitim Şuraları toplanmaktadır. Ancak bu şuralardan bugüne kadar, Türkiye millî eğitim politikasına gerçeklere uygun bir açıklık, metod ve uygulama getirilemedi. Kısa ca eğitimimizde amaç belirsizdir. Bunda siyasal etkenler büyük rol oynamaktadır. Türkiye'de eğitim politikası Millî Eğitim Bakanlarının siyasal düşünceleri doğrultusuna dahi götürülebilmektedir. Tekrarlıyalım, sebebi Türkiye'nin henüz sosyo-ekonomik yapısına uygun ve dayalı eğitim plânının olmamasıdır.

Eğitimin amacı, geniş anlamda

bir üretilimdir. Bu üretimin Türkiye'nin olanakları içinde, bağımsız yani dışa muhtaç olmadan Atatürk'cü görüşle gerçekleştirilmesidir. Bunun böyle olduğunu 22 Eylül 1924'de Samsun'da Atatürk şöyle ifade etmiştir. «En önemli, en esaslı nokta eğitim meselesidir. Eğitilimdir ki, bir ulusu ya özgür, bağımsız, şanlı, yüksek bir toplum halinde yaşatır, ya da, bir ulusu köleliğe ve yoksulluğa sürükler. Yeni Türkiye Cumhuriyetinin, yeni kuşağa vereceği eğitim, ulusal eğitim olacaktır. Ulusal eğitim esas olduktan sonra, onun dilini, metodunu, araçlarını da ulusal yapma zorunluluğu tartışma konusu olmaz.»

Bağımsızlık savaşımızda, Atatürk'e ölüm fermanı çıkaranlar, aynı fermanı onun devrimleri için de, çıkarmak gayretindedirler. Halâ, üretgen bilgi veren tüm yöntemlerden uzağız. Bu nedenle bir öğretim dalı, kapitalden büyük pay koparttığı ölçüde değer kazanıyor. Gençlik, oyuna gelmeden bu büyük mücadelenin ancak kafayla verileceğine inanacaktır. Büyük erdemlere beyin gücü ile varıldığı için bilincini yaşıyacaktır. Türkiye bu gerçeğin doğum sancılarını içersindedir. Er geç sonuç alınacaktır. O zaman, düşün-

miyenler, düşünenler üzerinde egemen olamayacaklardır. Çünkü çağ, sadece bilgili olmayı değil, bilgileri yorumlamayı onu üretgenliğe dönüştürmeyi gerektiriyor.

Ülke sorunları ile eğitim arasında bağlantı kuramıyan fakatın, çağımız açısından işe yaramadığı bir gerçektir.

Eğitimin bu anlamdaki ışığı, kafalarda yansıdımı, insanın insanı sömürmesi ortadan kalkacaktır. Bu da, ancak ülkenin ger-

çeklerine uygun seçilmiş, siyasi çıkarlardan arınmış ekonomi ve eğitim politikası ile olacaktır.

Bu kısa araştırmamı, Atatürk'ün aşağıdaki sözleri ile bitirmek istiyorum.

(Bilelim ki, kazandığımız muvaffakiyet, milletin kuvvetini birleştirmesinden ileri gelmiştir. Eğer aynı muvaffakiyetleri, zaferleri, ilerde de kazanmak istiyorsak aynı esasa dayanalım aynı yolda yürüyelim.)

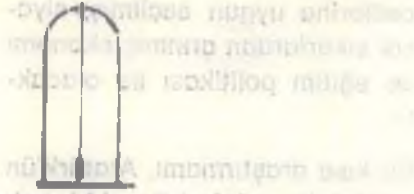
Atatürkçülük, İstiklak ve Masraflık Üzerine

Ünvan Yazarı

Bu gün Günden Akademiye kıyılmıyın kodur uzanan ve her şeyi yukarı
2000 km. olan geniş bir kuşak içinde, azmanmıyacak kodur çok
Türke konuşan topluluklar vardır Türk topluluğu Çin kıyısından

FAYDALANILAN KAYNAKLAR :

- Kültür ve Eğitim Sorunları : A. Binyazan
- Halk Eğitim Bültenleri :
- Atatürkçülük nedir : (Varlık Yayınları)
- Eğitim üretim içindir. : H. Karadeniz
- Atatürkçülük ilkeleri : İ. Akay
- 5 Yıllık kalkınma Plânları :
- Eğitim Şuraları raporları :
- Köy Enstitüleri - devrimli Eğitim : M. Başaran

«...Osmanlı Türkleri, derebeylik yönetiminden bıkan Avrupa halkınca bir kurtarıcı gibi karşılandı. Ordusu ile, kültürü ile, uygarlığı ile büyük bir güce erişti..» Roma - Germen İmparatorluğunun İstanbul elçisi Ogier Gisland Busbecq (Türk Mektupları) adlı eserinde aynen bu değerlendirmeyi yapıyor. Durum bu derecede mükemmeldi.

Derken duraklama ve gerileme devrine girdik. Araştırmacılara göre, bilimsel ve teknik alanda gerilememiz halifeliği üzerimize almamızın iki kuşak sonrasında başlar, Kadı Şeyh Bedrettin gibi bir aydın-

Atatürkçülük, Laiklik ve Masonluk Üzerine

Ünlü YUKARUÇ

in asılması, ilerici II. Genç Osman'ın öldürülmesi gibi olaylarda da yobazlık üst düzeyde erişir.

Gerçekten Avrupa'da düşünce özgürlüğünün başladığı sıralarda, biz, söylediğim nedenle, skolastik zihniyet dönemine girdik. Oysa, rönesans akımı Avrupa'da önce san'atla başlamış, bu ortam hümanizma dediğimiz eski Yunan ve Roma bilim ve san'atına yönelme hareketini getirmiş, bunu da dinde reform hareketleri izlemiştir. Almanya'da Luther, işi cennetten arazi sattırmağa vardırıran Papalığa karşı çıkıp reformu başlatırken, aynı yılda (1517 de) biz, halifeligi üzerimize aldık ve 400 yıl sürecek taassuba adeta gönüllü olarak kendimizi köle ettik.

Halifelik gelince ne oldu?

Bir kere arapça ve arap kültürü yaygınlaştı. Hilafetten önce Arap aleminde bir İmam Gazali, İslamiyette şeriatın kısıtlayıcı yargılarını alabildiğince genişletmiş, kadınları inanılmaz bir baskı altına almıştı. Bunun etkileri bize de yansdı. 1537 Fermanı ile dine karşı işlenen suçların kovuşturulması halkı dayanılmaz baskı altına aldı. Her şey dine göre biçimlendi. Ulemanın devlet işleri için verdiği fetvalarla da, din-devlet işleri birbirine iyice karıştı. Yabancı dinlere mensup olanların bu ortamda bizden kopmaları ve kutuplaşmaları doğaldı. Onların bu kopuşu bugün tüm dünyada Türklüğün yalnız kalmasına ve yüzyıllarca Avrupa'da yaşadığımız halde, batıdan uzak kalmamıza yol açtı. Yazar Saffet Örfi Betin'in (Atatürk İnkılabı) kitabında belirttiği gibi : uygarlık bilim demektir, bilim nesnellik demek olduğuna, nesnellik de teokrasi ile bağdaşamayacağına göre, bilim ve uygarlıkta geri kalmamız çok doğaldı.

Bu bakımdan, Türkiye'nin laik düzene geçişi, bence en büyük devrimdir. Zira İslamiyet diğer dinlerin tersine, dünya işlerinin düzenlenmesini de getirmiştir.

Laik sözü Latince LAICUS kökünden gelir, ruhbanlıkla ilgisi olmayan kimse, dine ilişmeyen düşünce, davranış ve kurum anlamına gelir. Kuşkusuz bu anlamların dinsizlik veya din düşmanlığı ile bir ilgisi yoktur. Bizde ise kelime, kökünden ayrı bir anlamda, din ve dünya işlerinin birbirinden ayrı tutulması olarak tanımlanmıştır.

İleri ülkelerde laiklik, dinde yeniden doğma çabalarından oluşmuş ve yaşamda yürürlüğe girdiğinden sözü edilmez olmuştur. Nedeni

de diğer dinlerin dünya işleri üzerinde kurallar ve yasalar getirmiş olmasıdır. Oysa Türkiye tam 400 yıl bir dinsel devlet hüviyetinde idi.

Prof. Waline'e göre : Laik devlet, yurttaşlarının dünyasal gereksemelerini savunmak ve korumakla yetinen, dinsel ve ruhani işlere karışmayan devlettir. Prof. Bülent Nuri Esen'e göre ise, laik devlet gerekirse dinsel işlere de karışmalıdır. Yani Roma Hukukundaki CUIUS REGIO RELIGIO (Hükümet eden dine de hükmeder) kuralının işleyeceği kanısındadır. Sanırım Atatürk bu fikirde idi.

Türkiye'de ilk laik görüşler I. Meşrutiyet öncesinde Musafa Fazıl Paşa, tarihçi Ahmet Cevdet Paşa ve Ali Suavi ile sesini duyurdu. Ne var ki etkileri kısıtlı oldu. Örneğin eğitim alanında, şeriate dayalı kurumların yanında batı kaynaklı olanlara da yer verilmeğe başlanması, hukuk alanında şer'iyeye mahkemelerinden başka nizamiye mahkemelerine de yönelme çabaları gibi...

Atatürk'ün Erzurum ve Sivas kongreleri öncesinde ileri sürdüğü şu fikirleri laikliğin ilk açığa vurulmasıdır diyebiliriz : Şöyle diyor Atatürk «...Ulusun bağımsızlığını, yine ulusun istemi ve kararı kurtaracaktır...» «...Ulusal kuvvetleri etmen, ulusal iradeyi egemen kılacağız...»

Hiç bir islam lideri laikliğe el atamamıştır.

Zira islamiyette, bir kere daha söyleyelim, hiç bir yaşam etkinliği yoktu ki oraya din kuralları el atmamış olsun. Bir de halkın son derece dinine bağlı olduğunu ve cehaletini düşününüz. Cumhuriyet öncesinde ve ilk yıllarında siyasal, ekonomik sorunlar ve gelişmeler konusunda hacısı, hocası, okumuşu, okumamışı, kısaca Ata'nın etrafında ve Büyük Millet Meclisinde bulunanlar, o günlerin coşkulu havasına tam bir birlik içinde ayak uydurmuşlardır. Ancak asırların yerleştirdiği din ve şeriat esaslarından ödün vermek, bu kalıptan sıyrılabilmek, bir kısım iyi niyet sahibi kimseler açısından dahi zor olmuştur. Nitekim 1 Kasım 1922 de saltanatın kaldırılması ve 3 Mart 1924 de hilafetin kaldırılması öncesinde BMM'nde şöyle bir olay geçer : Meclis başkanı Adnan bey, Vahdettin'in hal edilmiş olduğunu ve yeni bir halife seçileceğini beyan edince, meclisten (reye arz edin) sesleri yükselir. Bu sese Bitlis milletvekili Yusuf Ziya bey itiraz eder ve islami otoritenin milli iradeye üstün olduğunu, reye sunulamayacağını söyler. Yani fetvayı şerif milli iradeden üstündür. Atatürk

derhal söz alır, «Affedersiniz beyefendi» der, «bu memleketi yıkmak için de fetvalar verilmiştir, mesele behemehal Büyük Meclisin reyine vaz'edilmelidir». Oylama yapılır, sonu; müsbettir. Böylece milli iradenin dini iradeye üstünlüğü adeta tescil edilmiş olur. Bu olay laiklik akımında çok önemli bir adım olmuştur. Ve ulusal egemenlik, teokratik saltanata kesin olarak son vermiştir.

Şubat 1923 de Akhisar'da (B.zim dinimiz ulusumuza hakir, miskin, alçalmış olmayı öğütlemez) diyen Atatürk, dinin yalnızca dünya işlerine karışmayıp yansız kalmasını değil, devletin denetimi altında bulunmasını da istiyordu. Eski kıyafeti, medreseleri kaldırma, tarikatlara, tekkeleri kapama, ezanı Türkçe okutma, Kur'anı Türkçeleştirme vs. hareketleri dinin özü ile ilgili değildir. Kimsenin namaz kılip, orup tutmasına karışılmamıştır.

Atatürk'e göre, laiklik olmazsa çağdaşlaşma da olmaz. Ama bu fikirlerini açıklamakta bir zorluk çektiği de gerçektir. 1921 Anayasasında (şeriat hükümlerinin yürütülmesi) başlıklı 7. nci maddeyi ve 1924 Anayasasında aynı içerikli 26. nci maddeyi kaldırtamadı. Hatta 1924 Anayasasının 2. nci maddesindeki (Türkiye devletinin dini islam dinidir) hükmünün yer almasına da itiraz etmedi. Laik bir Anayasaya ulaşmak ancak 1937 de Atatürkcülüğün somut ilkelerinin Anayasaya konduğu değiştirilen 2. nci madde ile mümkün olabilmiştir. Buna göre, Türkiye Devleti cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve inkılapçidir.

Laikliğe geçişte Atatürk, çağdaşlaşma üzerine halkın ilgisini çekmeğe çalışmıştır demiştim. Dinimizde çalışmayanın insanlıkla ilgisinin olmadığını buyurulduğunu, çağdaş olanların bugüne kadar kâfir olmakla suçlandığını, oysa bu suçlamaların altında islam olanların hıristiyanlığa tutsak kılınması amacının yattığını söylüyordu. Olumlu bilgilere karşı hoca takımından yüzyıllardır süregelen tedirginliğe, hayatta en hakiki mürşit, yol gösterici bilimdir, diyerek karşı çıkıyordu.

Bizde bağnazlar, Kur'andaki (kuru, yaş, her şey Kur'anda vardır) ayetine bağlanmışlardır. Dolayısıyla tek ilim Kur'andır, ilahiyattır, ötesi abestir. Oysa bu doğru olsaydı (bilimi Çinde de olsa arayınız) hadisi gelir miydi? Laik düşüncenin her şeye rağmen aydın kafalarda dahi ne kadar zor yerleşebildiğini gösterebilmek için size bir acı örnek vereyim. Bakınız bu hadisin yorumuna kim itiraz ediyor : Anayasa Prof. İlhan Arsel, (Teokratik devlet anlayışından demokratik devlet anlayışına) adlı eserinde, arap peygamberi olarak tanımla-

ladığı islam peygamberinin bu sözündeki ilim sözcüğünün bugünkü anlamda müsbet ilim olmayıp, din ve Kur'an hükümlerinden ibaret bulunduğunu ileri sürmektedir. Oysa bütün peygamberler bilindir ki, belli bir ulusun değil, insanlığın peygamberidirler. Çinde de aranılıp bulunması gereken ilim, ise, Kur'an ilminden ibaret olsaydı, Kur'anın yayımlandığı Arabistanın dışına çıkılmasına ve Kur'anla ilgisi olmayan Çine gidilmesinin önerilmesine gerek kalmazdı. Kanımızca Prof. Arsel'in bu görüşünde, gerçeklere ve inandırıcı kanıtlara dayanmayan tamamen kişisel bir değerlendirme etken olmuştur.

Atatürk 1924 de Fransız yazar Maurice Perrot'ya şöyle der : (Türk ulusu dinine daha bağlı olmalıdır, yani bütün sadeliği ile dinine bağlı olmalıdır demek istiyorum. Gerçeğin kendisine nasıl inanıyorsam, dinime de öyle inanıyorum. Benim dinim bilince aykırı, ilerlemeğe engel hiç bir şey kapsamıyor. Oysa Türkiyeye bağımsızlığını veren Türk ulusunun içinde daha karışık, yapay, batıl inançlardan ibaret bir din daha vardır. Ama bu bilgisizler, bu düşkünler, sırası gelince, aydınlanacaktır. Onlar ışığa yaklaşamazlarsa, kendilerini yok olmağa mahkûm etmişler demektir. Biz onları kurtaracağız...)

18 Şubat 1929 tarihli konuşmasında ise şöyle der : (Devletin belli bir dini olamaz. Çünkü bir devlet içinde çeşitli dinlere bağlı insanlar barınır. BMM ve onun Anayasası kişilerin dinini tanımakta, onlara serbestçe ibadet hakkı vermektedir. Devletin idaresi altındaki unsurların vicdan hürriyetlerine, maddeten de olmasa, manen baskı yapmasını istemek aklen ve mantıken doğru olmaz. İşte bunun için laisizmi, yani din ile devlet işlerinin birbirinden ayrılmasını istedik.

Laiklikde yapılanları kısaca şöyle özetleyebiliriz :

Şeriatın dünya işlerini düzenleyen kesiminin toplumun yaşantısına olan etkisi kaldırılmak istenmiştir. Buna karşı inanç ve tapınma kesimleri korunmuştur. Yasalarda, hukukta, san'atta, öğretim ve eğitimde din etkisinden uzak kalınmış, başta Medeni Kanun olmak üzere yasaların yeniden derlenmesi gerekmiştir. Ezan ve Kur'an Türkçeleştirilmiştir. Öğretim Birleştirimi (Tevhidi tedrisat) yasası kabul edilince, din bilginleri yetiştirmek için ilahiyat fakülteleri, imam ve vaizler yetiştirmek için İmam Hatip Okulları açılması işi Milli Eğitim Bakanlığına bırakılmıştır. Zira Atatürk'e göre (dinin öğrenilmesi yeri okuldur). Kapanan medreseleri unutturmak ve yeni okulları açmak için bir ara zamanın geçmesi gerekiyordu. Bu süre geçtikten sonra

Istanbul'da ilahiyat fakültesi, bir kaç ilde de imam hatip okulları yavaş yavaş açılmıştır. Halkın dinsel eğitimi okullardan alınarak ailelere bırakılmıştır.

Şöyle bir değerlendirme yapalım :

Laiklik ilkesinin temel yapısı, hukuk düzenini, özellikle ve birinci derecede kamu hukukunu ilgilendirir. Devletin oluş şeklini ve işleyişini düzenleyen anayasal kuramlar laik düşünceden esinlenmekte ise, tüm hukuk düzeninin ona ayak uydurması doğaldır. Dolayısıyla, önce kamu hukuku, sonra da özel hukuk bu ilkenin etkisi altında kalacaktır. Nitekim, Anayasa ile birlikte Medeni Yasa, Ticaret Yasası, İcra ve İflas Yasası ve Medeni Usul Yasası gibi özel hukukun belli başlı yasalarına laik ilkeler yerleştirilmiş, ve bu düzenlemelere öyle büyük bir tepki gelmemiştir.

Öte yandan (Tevhidi tedricat kanunu, şapka kanunu, tekke ve zaviyelerle türbelerin seddine dair kanun, Türk harflerinin kabulüne dair kanun, efendi-bey-paşa gibi lakap ve unvanların kaldırılmasına dair kanun) gibi yasalar aynı rahatlık içinde kabul edilmemiştir. Nitekim 1961 Anayasasınının 153 ncü maddesi (Devrim Kanunlarının korunması) başlığı altında bu kanunların korunmasını Anayasa güvencesi altına almak zorunda kalmıştır.

Böylesine bir koruma önlemine karşın devrim yasalarının hükümleri gerçekten korunabilmiş midir? Üzülerek belirtmek gerekir ki, bu soruyu tam olumlu bir şekilde yanıtlamak zordur. Okul çağına bile gelmemiş çocukları din eğitimiye yöneltici kurslar, sokaklarda takke, sarık, şalvar, çarşaf gibi giysilerle dolaşanların gittikçe çoğalması, kolaylık sağladığından bahisle kimi aydınlarımız tarafından dahi arap harflerinin kullanılabilmesi, fanatik yobazların partilerin ve ülkenin idaresinde söz sahibi olmaları, Atatürk heykellerinin kırılması, oruç tutmayanlara bir çok yerde yemek verilmemesi, kız öğrencilerin çarşı pazar içinde dövülmesi, nurcu-süleymancı-ticani-uşşaki gibi bağnaz meczupların peşinde onbinlerin tekbir getirmesi ve daha neler neler...

Bu tür davranışlar, eskiye dönüş özleminin belirtileri olabileceği gibi, salt devrim yasa ve uygulamalarına beslenen bilinçsiz tepki gösterileri şeklinde de değerlendirilebilir.

Bundan çıkarılacak sonuç, hukuksal kurumları özel korumalarla ve zorlamalarla ayakta tutmanın kolay olmadığı, ama onları anlatarak,

benimseterek daha olumlu gelişme sağlanabileceğidir. Son günlerde başlatılan okuma yaz seferberliğinin bu amaca yönelik olduğunda kuşku yoktur.

Şimdi, VE MASONLUK LAİK BİR TOPLUMDUR diyerek kişisel düşüncelerimizi açıklayalım.

Hiç bir mason, localarda ne dinî ne politik kanaatlarını savunarak polemik yapmak hakkına, kesin olarak, sahip değildir. Üyeleri Allah'ın varlığına ve ruhun ölümsüzlüğüne inanmak koşulu ile, dinî inançlarında serbesttirler. Tolerans, eşitlik, kardeşlik, sevgi masonluğun temel ilkeleridir.

1723 Landmarklarında da görüleceği üzere, hür masonluk, üyelerinin vicdan, inanç ve düşünce hürriyetlerini kabul eder. Hür masonluk din, mezhep, ırk, dil, inanç ve sosyal durum farkını gözetmeksizin arasına hür, iyi ahlâklı, namuslu, şerefli ve aydın erkekleri alır. Hiç bir inanç ve ülküye bağlı olmayan septikleri sinesine kabul etmez.

Bunlar masonluğun laik ilkeleridir. Ve bizler, kimbilir kaçıyızdır, bu ilkelerden ışık alıyoruz.

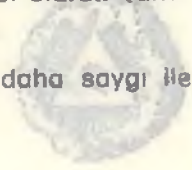
Düşünce özgürlüğüne karşı çıkması nedeni ile Papalık ile çatışan masonluk, bir ara afroz edilmişse de, sonunda akli selimin üstüne geldiğini biliyoruz. Ne var ki bunun sonucu olarak islâm aleminde de masonlar dinsiz olarak tanımlanmak istenmiştir.

Masonluk ilkeleri esasında islâmiyetle paralellik arzeder. Onunla büyük bir yakınlık gösterir. Masonluğun akla ve bilgiye baş yeri veren, Allah ile kul arasına aracı tanımayan, eşitlik, hürriyet ve adalet ilkelerinin tatbikini ve halka indirilip yayılmasını telkin eden felsefesinin varlığı, dinler arasında ayrıcalık yapmaması, bütün dindarları Evrenin Ulu Mimarı ülküsünde birleştirmesi, kardeşliği esas alması, kıyamet gününe ve ölüm sonrası hayata inanması, taassubu reddetmesi gibi...

Nitekim Türkiye lâik değilken de Türkiye'de masonluk vardı. Aramıza büyük din adamları da katılmıştı. Masonluk üzerindeki baskıların son derece arttığı II. Abdülhamit zamanında dahi masonluk yasak edilmiş değildi. Ama, laik Türkiye'de masonluk 16 yıl uykuya terk edilmiştir. Bu talihsiz olayın oldukça uzun olan tarihsel ve sosyal nedenleri üzerinde durmayacağım. Ama bu olayın Türk Masonluğunun

kendi iradesi ile ve Aziz Atatürk'e bir şükran gösterisi olarak vukubulduğunu vurgulamadan da geçemiyeceğim.

Büyük Atatürk'ün erişilmez kişiliği önünde bir kere daha saygı ile eğilirim.

Atatürk'ün Kardeşlik, Eğitim, Öğreticilik Anlayışına Üzerine

Yazarın İLKBAĞI

Kaynak eserler

1. Söylev - Hıfzı Veldet Velidedeoğlu
2. Atatürkçülük - İş Bankası yayını, Celal Erkan, 1974
3. İslam Ansiklopedisi, sayı: 10, Atatürk bölümü
4. Türkiye Cumhuriyetinde laiklik - Prof. Bülent Daver, 1955
5. Atatürkten düşünceler - Prof. Enver Ziya Karal
6. Atatürk inkılabı - Saffet Örfi Betin
7. Masonluk üzerine - Dernek yayını 1976
8. Masonluk - Necdet Egeran 1966
9. Teokratik devlet anlayışından demokratik devlet anlayışına, Prof. İlhan Arsel
10. Toplumumuz açısından laikliğin değerlendirilmesi, Yargıtay Dergisi, sayı: 1981/1-2, Cahit Nalbantoğlu
11. Türkiyede laiklik, Çetin Özek, 1962

Atatürk'ün Kardeşlik, Eşitlik, Özgürlük Anlayışı Üzerine

Yaşar İLKSAVAŞ

Yüce önderimiz Atatürk için bugüne dek hemen her şey yazıldı, söylendi. Bizim bu kısa çalışmamız da tüm bu yazılan ve söylenenlerle kendi yazdıklarının ışığı altında Ata'yı ve fikirlerini kardeşlik, eşitlik ve özgürlük açısından ele almayı amaçlamakta. Başka bir deyişle, burada, Atatürk'ün insanlık ve bu kavramdan bağımsız düşünemeyecek özgürlük anlayışını irdelemeye çalışacağız.

İnsanlık yaşantısı nedir? diye bir soru soracak olsak, insanlık yaşantısı düşüncelerin bir eylemi, bir hal değişimidir, diye yanıtlayabiliriz bu soruyu. Bu nedenle de düşünürlerin insanlık yaşantısı içindeki yeri ve etkisi çok önemlidir. Mevlâna'nın, Yunus'un ve benzeri düşünür yazarların felsefe ile ilgili yapıtlarının günümüzde de basılır, okunur olması, anlaşılmaya uğraşılır olması, Shakespeare ve

Moliere'in hâlâ yeni yeni yorumlarla sahnelenmesi bu alanda bilgi sunucudur. İktisadi ve sosyal doktrinler sürekli tartışılır, biri öbürünün yerini alır, biri öbürünün antitezini oluştururken, temelini insandan, insan sevgisinden alan maneviyatçı görüşler sürekli yorumlanarak yeni boyutlara ulaşmaktadır. Atatürkçülük felsefesi de insanı temel aldığı, buradan yola çıkarak ulus ve devlet sevgisine dayandığından hiç eskimeyen, çağına göre yeniden yeniden yorumlanabilen yol gösterici bir dünya görüşüdür.

Yunus Emre «Anın görklü nazarı gönlümüz aynasıdır», diye yücelttiği Mevlâna Celâleddin'e Mesnevi'ye duyduğu hayranlığı belirtirken :

— Yalnız çok uzun yazmışsın,
Ben olsam :

Ete kemiğe büründüm

Yunus diye göründüm, derdim,
Olur biterdi, diye takıldığı söylenir.

Atatürk de, sanki Yunus'un bu sözlerini doğrulamak istercesine, Mevlâna'nın şu dördlüğünü beş kelimelik bir cümleye indirgemmiştir :

Şu akıp giden kum seline bak
Ne durması var, ne dinlenmesi

Bak nasıl birdenbire bozuluyor
Dünya

Nasıl atıyor bir başka Dünyanın temelini, diyen Mevlâna'ya Atatürk «Bu dünya yenibaştan kurulmalıdır», diyerek katılmaktadır. Ata'nın Mevlânadan esinlenip esinlenmediğini bilmiyorum kuşkusuz, ama her ikisinin de arzuladığı dünya, insanın insanca, hakça bir düzen, sevgi birliği içinde yaşayabileceği bir dünyadır. Bu kesin. Prof. Afet İnan «Mustafa Kemal Atatürkten Yazdıklarım» adlı yapıtında Atatürkten duymuş olduğu değişler arasında şunlara da yer vermektedir :

«İnsanlar birbirine bağlıdır.

İlim, cemiyetlerin büyüklüğünün sınırlarını insanlara açmıştır.

Bu sır, insanların birbirlerine olan bağlıdır.

Bütün insanlar bir ictimai vücudun azalarıdır. Ve birbirlerine bağlıdır. Bir de insanlar ölümlerin harsi varisi olduklarından insanlar aralarındaki bağlar her zaman ve her mekâna şamil-dir.»

Söylevinde şöyle demektedir Atatürk : «Türk toplumu, batı uygarlığının kendi kalkınmasında gerekli olan yanlarını, kendi toplumsal yapısını, çağdaş bir ulusa yakışacak biçimde onar-

mak amacıyla, Batı zoruyla değil, kendi bağımsızlığının gereklerine göre uygulamadıkça yenicâğ dünyasında bir ulus olarak var olamaz.» Bir başlangıç olarak bu görüş, Atatürk'ün başlatacağı hümanizmanın habercisidir. Bu deyiş, Ata'nın başlatmak istediği kültürel değişimin, bağımlı ve bağınaz bir geçmişten, yeni, bağımsız bir düzene geçiş sırasında yaratılmak istenen kültürel değişimin genel koşullarını belirtmektedir. Atatürk kuşağının hümanistlerine göre «Dünyada, kendine özgü bir sanat ve düşünce sistemi kurabilen uluslar, hümanizmanın aracılığıyla kendini bulan, kendini yeniden yaratan uluslardır. Yani Atatürkçü hümanizma bir örnek taklidi değil, bir arayış sistemidir. Bu arayış sistemi dogmaların ve bağınazlıkların ötesinde insana yöneliktir.» İnsana insanlığını, uluslara ulusal bilinci öğreten, kazandıran bir hümanizmadır bu. Ve bu hümanizmanın bir koşulu da toplumu çağdaş kılarak güçlendirmektir.

Atatürk, Batı'ya yönelmemiz gerektiğini söylerken, bu alanda çalışmalara girişip düşündüğü devrimleri gerçekleştirirken gözlerinin önünde hep hümanist bir Batı imajı vardır. «Atatürkçülüğün anladığı Batı, insan sevgisi-

ne dayanan, uygar, özgürlük düşüncelerini yaratan, insanlığa aydınlık getiren, insanlığa yararlı olan Batı'dır», diye yazıyor İsmet Zeki Eyüboğlu. Atatürk bir asker, bir devlet adamı, bir devrimci olarak, sömürgeci, kan dökücü, başkalarının bağımsızlığına gözdikici Batı'nın karşısındaydı. Batı derken uygarlığın, çağdaş buluşların, aydınlığın kaynağı olan düşünce ortamı anlaşılıyor.

Tuğrul İnal Türk Dili Dergisi'ndeki bir yazısında «İnsanoğlunun ister türk olsun, ister doğulu ya da batılı olsun, ortaya çıktığı tarihten günümüze dek olan ortak özelliği nedir? sorusunu soruyor ve buna da şu yanıtı getiriyor :

Bu özellik bulunursa, o zaman insanoğlunu ve toplumu ölçebileceğimiz ölçütü (norm'u) bulmuş oluruz. Bu ölçüt Thales'ten Sokrates'e, Descartes'a, oradan Atatürk'e uzanan, evreni, doğayı, insanı ve toplumu us yoluyla çözmeye çalışan, kültürle usun yakınlığını unutmayan evrensel ve özgün (orjinal) bir düşünce biçimidir. Sokrates'in «us yoluyla gerçeğe ulaşmanın mümkün olduğu» görüşüyle Descartes'ın «düşünüyorum, öyleyse varım» düşüncesini Atatürk «Hayatta en hakiki mürşit ilimdir» biçiminde ve aynı anlamda

kullanmıştır. Böylece Atatürk, aklın ve bilimin güdümleyici gücünü Descartes'tan geçerek, eskil düşünceye bağlanarak, yeni bir kültür yaratma eylemine başlamış olan türk olusunu yönlendirecek dinamizmin yollarını göstermek ister.

Atatürk'ün insanlık anlayışı «sosyal devlet» kavramında da kendini göstermektedir. Sosyal devlet niteliğinden anlaşılan şey şudur ki, devletin amaçlarından biri de kişiye insanlık onuruna yararır bir yaşam sağlayacak tedbirleri almaktır. Burada Bahri Savcı'ya kulak verelim :

Atatürk deneyimi insanlığın düşünürünü olan sosyal görüş üzerine de dayanır. Onun da bir özel yorumunu yapar.

Bu sosyal görüş liberal görüşün zaten son amaç ve değer olarak nitelediği insanın; çağının koşulları içinde bir gerçek ve onurlu bütünlüğe kavuşmasını sağlayan bir görüştür. Bu görüş, insanın bütünlüğünü bozan ve onu topluma-ailesine-kendisine yabancılaştıran sinai devrimlerin maddesel ve ruhsal ipotekleri karşısında, insanı kişilikli bir varlık haline getirecektir.

Bu görüş, insanı bozucu ve yabancılaştırmacı baş öge olan sömürüden kurtaracaktır. İnsanı

adilleşmiş ilişkiler içine sokacaktır. Atatürk deneyimi, bunun türk koşulları olmak üzere -yani türk koşullarına göre insanı türlü maddesel ve ruhsal ipoteklerden kurtarmak üzere halkçılığı, mülkiyete sosyal bir anlam kazandırılmışlığı içermektedir. Atatürk deneyimi, bir diktasız önderlik içinde uluslaşmak, demokrasileşmek, sosyalleşmek diyebileceğimiz nitelikleri ile, türk ulusunun ve mazlum ulusların kendilerini kurma yollarının çağcıl bir örneğidir.

Batı'da insanlık aşığı bazı düşünürlerin ve yazarların ve hatta din adamlarının uzun çalışmaları sayesinde egemenliğin Tanrı'dan değil, toplumdan çıkma güç olduğu ve toplumun iradesinin ürünü olarak toplum tarafından ve toplum yararına kullanılmak gerektiği, din ve devlet ayırımının, her şeyden önce bu nedenle zorunlu olduğu fikri yerleşmiş, bu da genellikle cumhuri devlet sistemlerine yol açmıştır.

Fransız devriminin ünlü kişisi Robespierre «Peki, demokratik veya halkçı yönetimin temel ilkesi, yani onu destekleyen ve harekete getiren ilke nedir?» diye sorduğu soruyu yine kendisi «Erdemdir...» diye yanıtlar.

Evet, cumhuriyet de, bir anlam-

da, erdemli olmak demektir. Erdemli olmak, kendi çıkarıyla toplum çıkarı karşı karşıya geldiği zaman toplumun, yani başkalarının çıkarına öncülük tanımak demektir. Ruhunda insan sevgisi, insana saygı, adalet duygusu bulunan kişilerin yönetime dir cumhuriyet.

Bahri Savcı «Atatürk'e saygı» yazısında «Atatürk'ün sosyal devrimi özellikle egemenliğin insansı bir niteliğe kavuşmasında, insansı bir kaynağa döndürülmesinde, insan hak ve özgürlükleri ilkesi ile çevrili kullanılmasında belirir», diye yazmaktadır.

Buraya kadar olan yazımızda Atatürk'ün ilke ve görüşlerinin iki şeye dayandığını görmekteyiz. Aklın ışığı altında yola çıkmak ve insanın kendinden ve diğer insanlardan gelen güçle bu yolda ilerlemek. Atatürk felsefesinin bir bölümü, tıpkı masonluğun çıraklık derecesinde olduğu gibi, insana kendini tanımasını önermekte, bunun gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bir insanın, ulusun ve devletin kendine, insanlığa güveni, varlığını ve kendini tanıması anlamlı olduğundan çok daha önemlidir. Kendini tanımak ve kendine güvenmek yalnız kişisel değil ulusal alanda da özgürlük ve

bağımsızlığın, uygarlık yolunda ilerlemenin en önemli gereklerinin başında gelmektedir.

«Eğer kendiniz gibi bir insana boyun eğecek olursanız andolsun ki, siz bu takdirde, mutlaka hüsrana düşenlerdensiniz», diye yazmaktadır «El Müminun» suresi. Atatürk de, insanın yalnızca kendi kuvvetine güvenmesi gerektiğini «Eğer şunun bunun teveccühünden kuvvet almaya tenezzül ederseniz, halinizi bilmem... fakat geleceğiniz çürük olur» sözleriyle ortaya koymakta, söylevinin bir başka yerindeyse «İnsanları istediği gibi kullanan kuvvet düşünceleridir, ve bu düşünceleri kişilendirerek yayan da insandır», diye eklemektedir.

İnsanın bu düşünceleri yayabilmesi için belli bir olgunluğa erişmiş olması, düşünceleri hakikatin ışığı altında değerlendirebilecek bir kültüre sahip bulunması ve bu değerlendirmede ortaya çıkacak gerçekten hiçbir şekilde korkmaması gerekmektedir. Birinci derece ritüelimizden birkaç cümle :

— Biz hakikatı ararız ve kendimizi olgunlaştırmaya çalışırız.

— Olgunlaşabilmek için en başta gelen şey, açık yürekli olmak ve hakikatten korkmamaktır.

Ve hakikat konusunda Atatürk'ten birkaç söz :

— Hakikati konuşmaktan korkmayın.

— Vaziyeti muhakeme ederken ve tedbir düşünürken, acı da olsa hakikati görmekten bir an geri kalmamak lazımdır.

Buraya kadar olan yazımızda Atatürk'ün çalışmalarında aklın ışığı altında görülen hakikatten ve bu yolda ilerlemek için destek alınan kuvvetten söz ettik.

Akıl ve kuvveti süsleyen güzellik de sanatta ortaya çıkmaktadır. Atatürk'ün kendi deyişiyle «Sanat güzelliğin ifadesidir». Onun bilimi ve tekniği, gerçek uyarıcı göstermesinin, görmesinin ve bunlardan yararlanmasının, sanata değer vermesinin, sanatı güzelliğin ifadesi olarak tanımlamasının önemi açıktır.

Atatürk'ün «Sanatkâr cemiyette uzun cehd ve gayretlerden sonra alında ışığı ilk hissedenden insandır», demesi boşuna değildir. Bir insanın, ulusun ve insanlığın mutlu olması, her geçen gün gerçek bilgisini arttırması ve bilgisini sürekli yaşantıya uygulamasıyla mümkündür. Ayrıca bu uygulamanın güzel, yani sanatlı olması gereklidir. Bu bakımdan mutluluk insanlığın elindedir ve gerçek öğrenime

bağlıdır.» İnsanlar, diyor Atatürk, daima yüksek, necip ve mukaddes hedeflere yürümelidirler. Bu hareket tarzıdır ki, insan olanın vicdanını, dimağını, bütün insanlık mefhumunu tatmin eder. Bu tarzda yürüyenler ne kadar fedakârlık yaparlarsa o kadar yükselirler.»

Sanat nasıl yalnızca insanlara özgü bir şey, insan yetenek ve duygusuyla ilgili bir olguyduysa, insanı insan yapan bir başka duygu da aşktır. «Aşk öyle bir yalımdır ki» diyor Mevlâna» parladı mı sevgiliden başka ne varsa hepsini yakar.» Burada şu an için önemli olan aşk kavramının tanımlanmasıdır. Bunun ilahi ya da insani, bedensel ya da duygusal aşk olması önemli değildir. Çünkü, hem men hemen, aynı sözleri millet aşkı için söylemiştir Atatürk. «O millet aşkıdır ki, herşeye rağmen sinemizde sönmez bir kuvvet, metanet ve ateş menbaidir...» diyen Atatürk'teki aşk konusunda Mahiç Sümanın şu sözlerine kulak verelim: «Atatürk'ün aşkılığı, düşünürlüğü'nün gereği ve onu başarılı yapan çok önemli bir oluşumdur. Aşk akıl içinde tanımlamak biraz güçtür. Fakat insanın duygusunu açan, berrak düşüncesini oluşturan, engellerden yıldırmayan, sevdiğini hiç yer-

dirtmeyen, adeta insanı bir başka evrene alan oluşum, hal değişimi olarak anlatabiliriz. Sevgi ve aşkın bilimi felsefe, dile getirilişi sanattır.»

Atatürk'ün insan ve insanlık hakkındaki görüşleri ve hümanizması hakkında Yayup Kadri Karaosmanoğlu'nun «Atatürk» kitabında yazdıkları Ata'nın hoşgörüsünü, kalıplaşmış ve bağnaz düşünceye karşı oluşunu ortaya koyması açısından da önemlidir.

«Atatürk, siyaset sahasında ve milli meselelerde olduğu kadar, ferdi ve hususi hayata, insanla kâinat, insanla insan arasındaki münasebetlere dair ve kendine mahsus bir telâkki sahibiydi. Aşka, dostluğa, evlenmeye ifete, namusa, vefaya ve bunların aksi fezahatlere dair muayyen fikirleri vardı. Bu bahisleri hep kendi hayatından veya kendi gördüğü hadiselerden çıkardığı meselelerle izah etmesini severdi, ve umumi hükümlere varırken onları düştürleştirip doktrinleştirmekten kaçınırdı. Bu, birçok şark fikir adamları gibi, kafası sentez yapma hassasından mahrum olduğu için değil, son derece geniş fikirli ve geniş görüşlü olmasındandı. Ruhu ve fikri birtakım dar kalıplar içine sokmak ve iradeyi âdet, görenek ve ah-

laki düstur diye birtakım kalıplaşmış, paslaşmış kayıtlarla haksız yere kötürümleştirmek, hülâsa fertlerin hürriyetini herhangi bir zor ve tazyikle örselemek, onun engin vicdanının kabul etmeyeceği bir adaletsizlik ve mantıksızlıktı.

Atatürk'ün asil yüreği —pas tutmayan madenler gibi— kin nedir, hiç bilmemiştir. Devlet, millet ve inkılap davalarındaki husumetleri ne kadar sert ve derinse, kendi şahsı ve hususi hayatiyle ilgili meselelerdeki hiddetleri o derece hafif ve geçiciydi.

Zarurete düşenlerin imdadına yetişmek, tanıdıkları kimselerden hasta olanların tedavisine yardım etmek, hattâ bazı ailevi geçimsizliklerden mustarip ahbablarının maddi ve manevi müşküllerini halle çalışmak hemen her günlük meşgalelerini teşkil ederdi.

Atatürk'ün bu alicenaplığını birçok devlet reislerinin veya prens ve hükümdarlarının etraflarında bulunan kimselere karşı zoraki bir tarzda gösterdikleri resmi ve basmakalıp nezaketten ayırmak lâzımgelir.

Her hareketi mantiki bir muhakemenin, uzun hesap kitapların neticesi olan ve mutlak bir politik sebebe dayanan

Mustafa Kemal, dostluk ve insanlık sahasında yalnız kalbinin sesini dinlerdi ve imdadına koştuğu kimsenin ıstırabı üstüne bir ana baba şefkatiyle eğilirdi.»

Atatürk'ün insanlık anlayışı ortaya koyduğu liberalist görüşte de kendini göstermektedir. Atatürk'ün liberal görüşü; bu görüşten ne anlamak gerektiğini kavramak için Bahri Savcı'nın «Atatürk Deneyimi» yazısına bir göz atalım:

Liberal görüşün ne olduğu üzerine çok şey söylenebilir, bu, herşeyden önce siyasal bir kavramdır. Kuramsal açıdan insan kişiliğini temel alır bu kavram...

Ona göre insan, kendileğin bir değeridir, en üstün değeridir. Son Amaçtır. Herşey bu insan insana yöneliktir. İnsana katılan bir şeyin değeri vardır ancak. Devlet de, siyasal sistem de, toplum da insan içindir.

Bu insan istek'den, isteği bil-lurleştirecek iradeden, iradenin dışarılaşmasından doğan «sorumluluğu yüklenmekten» kuruludur. O böylece kendini kurar, inşa eder.

Bir başka deyimle insan, kendi isteklerini kendi iradesiyle ve

bu iradenin doğrultusunda sızacak kendi sorumluluğu altında gerçekleştirme hususunda doğal hakka, yani olanağa kavuşmaya bağlıdır. İnsan yüksek bir öz olan iradeyle donatılmıştır. Bu iradeyle, kendini en iyi yolda kurmak, inşa etmek üzere gerekli ölçülerde ve alanlarda yetişmek ister. İsteklerini de kendi sorumluluğu altında kendileğin gerçekleştirme olanağı, hakkı vardır kendisinin...

İnsanın iradesi, kendisine, insan olmak niteliği dolayısıyla yapışıktır. Bu nedenle ondan çözülemez. Bu çözülemezliğin temelindeki nedeni de, İnsan iradesinin bağımsız, yani serbest, yani özgür olmasıdır. Ve insan böyle özgür bir irade ile, kendini nerede, ne yol ile, nasıl, ne ölçüde kurmak (inşa etmek istiyorsa) orada, o yol ile, o biçimde ve ölçüde, o yoğunlukta kurabilmelidir. Devlet de, siyasal sistem de, toplum da, iradenin, kendi doğasında var olan bu özgürlük niteliği ile dışarılaşabilip, insanı kurma nesnelelerini, koşullarını sağlamak içindir.

Ama bu serbestliğin, olanaklılığın, bütün bu herşeyin insanda birleşmesinin bir de gereği, sonucu vardır: Sorumluluk... Atatürk sorumluluğun önemini «So-

rumluluk ölümden de ağırdır» sözleriyle ortaya koymuştur.

Bu, kendi salt özgürlüğünün bütün yönelimlerinden, eylemlerinden çıkacak sonucun yalnızca kendi omuzlarında olması anlamındadır. Kendini insanın bütün olumluluklarının sonucu gibi, bütün olumsuzlukların yükünü de kendinde toplaması anlamındadır.

İşte liberal görüş, insanı insan olmak dolayısıyla son cevher sayan, bu nedenle her şeyi ona doğru akıtan, bu son cevherin objektif olarak, yani herhangi bir tür ve cins düşünülmeden bütün insanlar için sağlanmış olan olanaklar ile kendi isteği gibi kurması hakkını temel alan ve fakat, bunun sorumluluğunu da gene bu cevherin kendi omuzları üzerine yükleyen bir anlayışı deyimler.

Vedat Günyol da yazdığı yazılarda Atatürk'ün hümanizmasına sık sık değinen yazarlardan biridir. 1963 yılında yazdığı «Türk'ün Mutluluğu Atatürk» başlıklı yazısında aynı konulara değinmiştir. Atatürk'ün çalışmaları nasıl insan mutluluğuna yönelmişse, yaptığı devrimler, gösterdiği tüm çabalar da insan mutluluğuna yöneliktir.

«Şeflerin ödevi hayatı sevinç ve istekle karşılamak hususunda uluslarına yol göstermektir» diyordu Atatürk ölümünden bir yıl önce, yabancı bir devletin dışişleri bakanına. Tarihimizde ilk defa gerçekten halka yönelmiş, köylüsüyle elele kurtuluşunun, mutluluğunun destanını yazmış bir devlet adamımızın dünyaya seslenişiydi bu», diye yazıyor Vedat Günyol.

«İmparatorluklar kurmuş bunca devlet adamları uluslarına ne getirmişti yağmalar talanlar, sönmüş ocaklar, kinler, her iki yanda göz yaşları ahlar vahlar pahasına kazanılan topraklarla kendi şan şeref edebiyatları, fetih gururları dışında? Anadolu halkına, köylüsüne ne kazandırmıştı bunca fetihler istilâlar «hanedan» gururu, şan, şeref tutkuları dışında, hayatı sevinç ve istekle karşılamak için ne yol göstermişlerdi uluslarına?

«Bir Atatürk gösterdi halkına köylüsüne hayatı sevinç ve istekle karşılamanın, insan gibi yaşamanın yolunu. Çünkü bir halk çocuğu, bir halk adamıydı Atatürk. Gücünü zorbalıktan, tanrısal desteklerden değil halkın güveninden sevgisinden alıyordu. Halktan gelmiş, halka yönelmişti.

Atatürk Türk ulusunun mutluluğunu kendi mutluluğundan ayırmıyordu. O da her insan gibi mutlu olmak istiyordu elbet. Ama bir başkumandan, bir devlet şefi olarak, tek başına mutlu olamayacağını biliyordu. Oysa, tarih bize saraylarına kapanıp halkının köylüsünün dışında mutlu olmaya çalışan nice devlet şefi örneği veriyordu. Atatürk, halkıyla köylüsüyle birlikte mutlu olmak istiyordu. Köylüsü aç, halkı mutsuz yaşıırken kendinin mutlu olamayacağını biliyordu. Bunca rütbeleri, sırmaları şanları şerefleri bırakıp Kurtuluş Savaşına koşmasını nasıl açıklayabiliriz yoksa? Bu savaş Türkün mutluluğuna açılan ilk kapıydı. Ana yurdu kurtulduktan sonra Türke yaşamı sevinç ve istekle karşılamanın yolunu göstermek gerekti. Bu yol batı uygarlığına giden yoldu.

«Türkiyenin dramı, batı uygarlığı dışında kalmış bütün gerl ülkeler gibi, «ölmesini bilmiyen şeylerle yaşamasını bilmiyenler arasındaki amansız çatışma» daydı. Ölmesini bilmiyen şeyler, Türkiye'yi batı dünyasından en az bir iki yüzyıl geride bıraktıran kör inançlar, yobazlıklar, olumlu bilgi düşmanlığıydı. Yaşamalarını bilmiyenlerse, tâ Mahmut II'tan bu yana başlıyan

ama en iyi niyetli aydınlarımızın bile ölesiye bağlanıp yaşatamadıkları, yaşatmakta direnemedikleri batı uygarlığını yapan bilim kafasıydı.

«Atatürk bu çatışmada ölmesini bilmiyen şeylere karşı yaşaması gerekeni yaşatmaya çalışmış ve bunda büyük ölçüde başarıya ulaşmış tek devlet adamımızdır. Devrimleri tam yaptığına inanacak kadar saf değildi Atatürk. «Benim yaptığım işler birbirine bağlı ve gerekli şeylerdir. Bana yaptıklarımın değil yapacaklarımdan sözedin» derken, devrimlerin tam olmadığını anlatmak istiyordu. Biliyordu ki devrimleri yetersizdi. Ama bu yetersizliklerin yine devrimlerle giderileceğini, devrimlerin yine devrimlerle ayakta kalabileceğini de biliyordu. Onun için de Atatürk devrimlerini ulusun en dinç, en dinamik bölüğüne, gençliğe emanet etmişti.

«Atatürk Türk ulusuna hayatı sevinçle karşılamanın yani mutluluğun yolunu göstermiştir. Bu yolda yürümek, bu uğurda ölesiye savaşmak, devrimleri devrimlerle beslemek Türk aydınına düşen en büyük bir görevdir.»

Kısaca özetlemek gerekirse Atatürk'ün insanca bir düzen, in-

sanca bir yaşam sağlamak için giriştiği devrimlerinde akıl yol göstermekte, kuvvet işlerini yürütmede yardımcı olarakta, güzellik de bu alandaki tüm çalışmalarını süslemektedir. Atatürk Türk ulusunun uygarlık yolunda ilerlemesine gayret ederken bir yanda kültür düzeyini yükseltmeye çalışmakta, bir yanda da bağnaz düşünceyle savaşarak devrimlerinin hızla gerçekleşmesine gayret göstermekteydi. Uygarlık çok önemli bir sorundu Atatürk için. Enver Ziya Karal «Ona göre uygarlık sorunu bağımsızlık savaşının temel nedenlerinden- dir», diye yazmaktadır «Batı'nın Tüklere karşı haçlı seferlerinden bu yana, sürdürmüş olduğu bir düşmanlığın son aşamasında, öldürücü bir silâh olarak kullanılmıştır. Şöyle ki haçlı savaşlarından Fransız büyük devrimine kadar, Batı devletleri dinci bir propaganda ile Türkleri aşağılatmak ve küçültmek istemişlerdir. Fransız devriminden Birinci Cihan savaşına kadar, Osmanlı İmparatorluğunu parçalamak için ulusçuluk ilkesini araç gibi kullanmışlardır. İmparatorluğun yıkılması üzerine, Türk topraklarını paylaşmaya sıra gelince, bu kez, uygarlık propagandası ile bu paylaşmayı dünya kamuoyu önünde haklı göstermeye kalkış-

mışlardır. Bu yolda yoğun bir yayım ile Türklerin uygar olmadıkları, tarihte hiç bir uygar eser yaratmadıkları, Batı uygarlığına daima yabancı kalmak istedikleri öne sürülmüştür. Propaganda, Türklerin kendi kendilerini yönetmek yeteneklerinden yoksun olduğu, dolayısıyla bağımsız bir devlet halinde yaşamaya hakları bulunmadığı noktasında düğümlenmiştir.»

İşte bu nedenledir ki, Atatürk için Bağımsızlık savaşının kesin zaferi, düşman ordularını yurt topraklarından Türk düşmanlığını da beyinlerinden silmek ile kazanılabildi. Bunun hayati bir önemi vardı. Ata'nın «Dünyada her kavmin varlığı, değeri, hak ve özgürlüğü ve bağımsızlığı, malik olduğu ve yapacağı eserlerle orantılıdır.» «Uygarlık yolunda yürümek ve başarılı olmak hayat koşulu- dur». «Uygarlığın yüce gücü karşısında, ortaçağ kuralları, ilkel boş insanlarla yürümeye çalışan uluslar, yok olmaya, hiç olmazsa tutsak ve aşağılık olmaya hüküm giymişlerdir.», sözleri bu yoldaki görüşlerini ortaya koymasını yönünden anlamlıdır. Atatürk uygarlık deyince yalnız teknik, yalnız nesnel veya yal-

niz moral ilerlemeyi anlamıyordu. Kültürü de uygarlıkla kopmaz bağlar içinde görmekteydi. «Kültür dediğimiz zaman bir insan toplumunun, devlet hayatında, düşünce hayatında, ekonomi hayatında yapabileceğinin toplamını anlıyoruz ki, uygarlık da bundan başka bir şey değildir.» Ona göre uygarlık, sözü edilen bu konularda insanlığın ortak çalışmaları sonunda sağlanan başarıların tümü idi. Uygar insan akıl, mantık ve zekâ ile hareket edendir. Uygar insanın düşüncesinde açıklık, doğruluk, duygularında da başkalarını kendine yakın görme ve onlara sempati besleme ilkeleri vardır. Atatürk bu düşüncesini: «Hayatta en hakiki mürşit ilimdir» ilkesiyle belirlemiştir. Bu sözyle Atatürk, hayatta din ve sanat gibi mürşitlerin de bulunduğunu ileri sürenlere karşı ilme bir öncelik tanımıştır. Çünkü özgür ve evrensel olan tek gerçek ilimdir.

İnsanın yaşamı, mutluluğu; gelişmesi için özgürlük şöyle böyle bir şey değil, boğaz tokluğunun, sırt peklığının de üstünde bir gereksinimdir. «Ölümler Evinde Anılar» adlı ünlü eserinde «yaşama koşullarının ağırlığı, özgürlüğün verdiği zevk yanında hiç kalır» diyen yazar, aynı kitabın bir başka yerinde

de şu satırları yazmaktadır; «kimi zaman da başımı duvara dayayarak, uzun uzun böylece kalır, dalgın, doymayan bakışlarla kalemizin surlarında yeşeren otlara, uzaklarda göğün gitgide koyulaşan maviliğine daldım. Böylelikle huzursuzluğum, iç sıkıntım, günden güne artıyor, cezaevimizden o oranda tiksiniyordum.» Yemek, içmek, barınmak elbette gereklidir insanlar için. Ama asla yeterli değildir. İnsanın içinden geldiği, düşündüğü duyduğu gibi yapmaya, davranmaya da gereksinimi (ihtiyacı) vardır. Özgürlük bir gereksinimdir yani. İnsanlık da ancak özgürlük içinde yücelir. Somut, güvenceli, adalete dayanan bir özgürlük içinde.

«Atatürkçü dünya görüşü, dünyada ulusların ayrı ayrı bağımsızlığına, ulus yapısı içinde kişilerin özgürlüğü ve mutluluğu düşüncesine dayanır. Zorbalığın da, bağınazlığın da tutsaklığın da her türlüünü reddeder. Bununla birlikte onun istediği özgürlük, bir açlar, aylaklar özgürlüğü elbette değildir. Emeğin, çalışmanın, yeteneğin hakkını, yerini, kesinkes aldığı bir özgürlüktür.

O'nun ulusal egemenlik, halkçılık, devrimcilik, devletçilik, us-

çuluk, ulusçuluk, layiklik, barışçılık, çok partili demokrasi, tam bağımsızlık gibi ilkeleri, devlet yaşamında bu insanı düşüncenin gerçekleştirme yöntemidirler.» Kemalist dünya görüşünün, bilimin ışığı, usun önderliği altında öne sürülen yöntemlerdir bunlar.

Atatürkçülük bir anlamda çağdaşlaşma demektir. Bu çağdaşlaşmanın temelinde de özgürlük ve eşitlik yatmaktadır. Pek geniş anlamlı bir kavramdır özgürlük. Özgürlük, yaşamı çağdaş bilimin verilerine göre kurup sürdürebilmek, geliştirebilmek için gerekli serbestlik cevheridir, eylem olanağıdır, öneri ve katkı elverişliliğidir. Özgürlük olursa bilimi arama olanağı da vardır. Bilim olursa, yaşamı onun verilerine göre çağdaşlaştırma olanağı doğar. Bu serbestlik cevheri, bu eylem olanağı, bu öneri ve katkı getirme ortamı varolursa; kişi, birey olarak; toplum, toplumsal grup olarak, köhneden, hurafeden, eskiden arınıp olumludan, layikten, ussalıktan gelen yeniye, bilimsele, usa dayalı çağdaşlığa kavuşur.

Özgürlük, insanın hem kendi yazgısını kurma serbestliğidir, hem de, toplumdan kendi insan özüne, cevherine, niteliğine her yönden saygı görme, bu

saygının gereklerinin yerine getirilmesini bekleme ve isteme hakkıdır.

Özgürlüğün bir başka tanımını yapmak gerekirse, özgürlük, insanın kendini, kendi gücü ile, kendi sorumluluğu altında kurma serbestliğidir. Aynı zamanda, siyasal sistemden, toplumdan, devletten, kendi insan bütünlüğünün saygınlığına yanıt isteme, karşılık isteme serbestliğidir.

Atatürk'ün düşünceleri ve kişiliği konusunda bize en geniş kapsamlı bilgiyi veren «Söylev»idir. Ulusunun içinde bulunduğu koşulları gerek toplumun bireylerinden, gerek devlet yetkililerinden gerçekçi bir bakış açısı ve güçlü bir öngörü ile değerleyen Atatürk, yeni Türk devletinin temellerini ilkin kendi kişiliğinde ortaya koymuştur. Kendi onuru, bağımsızlığı, tutsaklığı reddeden kişiliğiyle özdeşleştirirken aşağıdaki inanç dolu sözleri kullanmaktadır!

«Temel ilke, Türk ulusunun onurlu ve şerefli bir ulus olarak yaşamasıdır. Bu ancak tam bağımsız olmakla sağlanabilir. Ne kadar zengin ve gönençli olursa olsun, bağımsızlıktan yoksun bir ulus, uygar insanlık karşısında uşak durumunda kalmaktan kendini kurtaramaz. Yabancı bir devletin koruyucu-

luğunu istemek insanlık niteliklerinden yoksunluğu güçsüzlüğü ve beceriksizliği açığa vurmaktan başka bir şey değildir. Gerçekten, bu aşağılık duruma düşmemiş olanların, isteyerek başlarına yabancı bir yönetici getirmeleri hiç düşünülemez.

Oysa, Türk'ün onuru ve yetenekleri çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir ulus tutsak yaşamaktansa yok olsun, daha iyidir.

Öyleyse, ya bağımsızlık ya ölüm.»

«Bağımsızlığı için ölümü göze alan ulus, insanlık onur ve şerefine gereği olan her özveriye başvurduğunu düşünerek avunur ve elbette, tutsaklık zincirini kendi elleriyle boynuna geçiren uyusuk, onursuz bir ulusa bakınca, dost ve düşman gözündeki yeri çok başka olur.»

Burada Atatürk'ün özellikle dikkati çeken kişilik özelliği bağımsızlık olmaktadır. Öyleki, bağımlı yaşamaktansa ölmeyi yeğlemektedir. Aslında Osmanlı devlet düzeninde, genç yaşta ordunun üst rütbelerini edinmiş, bir bakıma kişisel yaşamında bağımsızlığı elde etmiş bir kişinin kendisini ulusun düştüğü durum içinde tutsak hissetmesi, topluma karşı ne kadar duyarlı bir kişiliğe sahip olduğunun ka-

nıtını açıkça ortaya koymaktadır. Böyle güçlü bir toplumsal kişilikle başlatacağı savaşın «kurtuluş» adını alması doğal bulunacaktır. Ancak bu savaş coşkusunu hemen ulusa aktarmak gerekir mi? İşte bu noktada, bağımsızlık tutkusunu topluma aktarmada kişiliğinin akıllı ve istem gücüne dayanıp, söz konusu tutkuyu ussallaştırma, bunun için de kişiliğindeki büyük sabır ögesinden yararlanma yoluna gittiğini görmekteyiz, şöyle ki:

«Türk ata yurduna ve Türk'ün bağımsızlığına saldıranlar kimler olursa olsun, onlara bütün ulusça silahlı olarak karşı çıkmak ve onlarla savaşmak gerekiyordu. Bu önemli kararın bütün gereklerini ve isterlerini ilk gününde açıklamak ve söylemek, elbette yerinde olamazdı. Uygulamayı birtakım evrelere ayırmak ve olaylardan yararlanarak ulusun duygu ve düşünceleri üzerinde işlemek ve adım adım ilerleyerek amaca ulaşmaya çalışmak gerekiyordu. Nitekim öyle olmuştur. Ancak dokuz yılda yaptıklarımız bir mantıkoğ gözıyla düşünülürse, ilk günden bugüne dek izlediğimiz genel gidişin, ilk kararın çizdiği çizgiden ve yöneldiği amaktan hiç ayrılmamış olduğu kendiliğinden anlaşılır.»

«İleride olabilecek üzerinde çok konuşmak, giriştiğimiz gerçek ve maddi savaşa boş kuruntular niteliği verebilirdi; dış tehlikenin yakın etkileri karşısında üzüntü duyanlardan, geleneklerine, düşünme yeteneklerine, ruhsal durumlarına uymayanların ve olabilir değişikliklerden ürkeceklerin ilk anda direnmelerine yol açabilirdi. Başarı için pratik ve güvenilir yol, her evreyi vakti geldikçe uygulamaktı. Ulusun gelişmesi ve yükselmesi için esenlik yolu bu idi. Ben de böyle yaptım.»

Bu anlatımlarında Atatürk'ün kişiliğinde, toplumun içinde bulunduğu koşullara göre taşıdığı değerlere saygılı, ulusa getireceği değişik ortamda direnecek olanların varlığını henüz başlangıçta bilecek kertede gerçekçiliğinden kaynaklanan bir hoşgörü ögesi olduğunu izlemekteyiz.

Atatürk'ün en fazla önem verdiği sorun tam bağımsızlıktı. Söylevin büyük bir bölümünde dış düşmanlara karşı verdiği mücadeleyi, ve tam bağımsız yeni bir Türkiye'nin nasıl doğduğunu anlatmaktadır. Ona göre tam bağımsızlığı kazanmanın yolu ulusun kendine güvenmesidir. İşte bu görüşlerini ortaya koyan bir kaç cümlesi :

«Eski Osmanlı İmparatorluğundan yeni bir Türkiye devleti doğmuştur. Bunu tanımak gerekir. Bu yeni Türkiye, her bağımsız ulus gibi haklarını tanıyacaktır.» «Tam bağımsızlık bizim bugün üzerimize aldığımız görevin özüdür. Bu görev, bütün ulusa ve tarihe karşı yüklenilmiştir.» «Bu günün yaşama koşulları içinde, bir birey için olduğu gibi bir ulus için de gücünü ve yeteneğini iş ile gösterip kanıtlamadıkça kendisine önem verilmesini ve saygı gösterilmesini beklemek boşunadır. Güçten ve yetenekten yoksun olanlara yüz verilmez. İnsanlık, eşitlik, yiğitlik gereklerini, bütün bu niteliklerin kendilerinde bulunduğunu gösterenler isteyebilir.»

«Siyasa alanında birçok oyunlar görülür. Ama kutsal bir ülkenün belirtisi olan Cumhuriyet yönetimine karşı, yenileşmeye karşı, bilgisizlik, bağımsızlık ve her türlü düşmanlık ayağa kalktığı zaman; özellikle ilerici ve cumhuriyetçi olanların yeri gerçek ilerici ve cumhuriyetçi olanların yanındır; yoksa gericilerin umut ve çalışma kaynağı olan yer değil.»

Laik kişiliğini akılcılık ve gerçekçilik özellikleriyle güçlendirirken, devrimciliğini sürekli uy-

gar düşünceden geliştirebilmiştir.

Atatürk, kendi kişiliğinin ayrılmaz öğelerini gerek onların öz anlamları, gerek çeşitli olay ve toplumsal koşullar açısından açıklamalarını zaman zaman yapma gereksinmesini duymuştur. Örneğin kişiliğindeki bağımsızlık öğesini, ulus açısından şöyle açıklamıştır:

«Tam bağımsızlık demek, elbette siyasa, maliye, iktisat, adalet, askerlik, kültür... gibi her alanda tam bağımsızlık ve tam özgürlük demektir. Bu saydıklarımın herhangi birinde bağımsızlıktan yoksunluk, ulusun ve ülkenin gerçek anlamıyla bütün bağımsızlığından yoksunluğu demektir.»

Yine aynı tutumdan olmak üzere, ulusçu kişiliğiyle siyasacı kişiliğinin etkileşimi sonucu ortaya koyduğu ulusal siyasa kavramını ise şu şekilde belirtmiştir :

«Ulusumuzun, güçlü, mutlu ve sağlam bir düzen içinde yaşa-

yabilmesi için, devletin bütünüyle ulusal bir siyasa gütmesi ve bu siyasanın iç örgütlerimize tam uyumlu ve dayalı olması gereklidir. Ulusal siyasa demekle anlatmak istediğim şudur : Ulusal sınırlarımız içinde, her şeyden önce kendi gücümüze dayanarak varlığımızı koruyup ulusun ve yurdun gerçek mutluluğuna ve bayındırlığına çalışmak; gelişigüzel, ulaşılamayacak istekler peşinde ulusu uğraştırmamak ve zarara sokmamak; uygarlık dünyasının uygarca ve insanca davranışını ve karşılıklı dostluğunu beklemektir.»

Atatürk'ün kişiliği ve görüşlerini eşitlik, kardeşlik, insanlık ve özgürlük açısından değerlendirmeye, elimden geldiğince tanıtmaya çalıştım. Bu çalışmamda özellikle onun hümanizması, insana güvenmesi, bağımsızlıkla savaşması, bağımsızlık ve özgürlük savaşı vermesi, sabrı ve hoşgörüsü, gerçekçiliği üzerinde, kısa kısa da olsa, durmaya gayret ettim. Eğer bu yolda biraz katkı olabildiyse ne mutlu bana.

Atatürk'ün «Kültür ve Sanat» Anlayışı

Sallm Rıza KIRKPINAR

Atatürk, kültür'ü şöyle tanımlar:

«Kültür, okumak, anlamak görebilmek, görebildiğinden mânâ çıkarmak, intibah almak, düşünmek, zekâyı terbiye etmektir, yine insan enerji ile ve fakat tabiatın ona iltifat edildikçe tükenmez yardımı ile yükselen, genişleyen insan zekâsı, sınırsız kavrayış anlamında İnsan'ım diyen bir nitelik kazanır. İnsan, hareket ve faaliyetin, yani dinamizmin ifadesidir. Bu, böyle olunca kültür, insanlık vasfında İnsan olabilmek için en esaslı unsurdur» Bu, nasıl bir kültürdür: «Eski devrim hurafelerinden, fikri vasıflarımızla hiçbir ilgisi olmayan fikirlerden, Doğudan ve Batıdan tüm etkilerden büsbütün uzak milli seciye ve tarihimize uygun bir kültür...» «Milli dehâmızın gelişmesi ancak böyle bir kültürle sağlanabilir. Gelişi güzel yabancı bir kültürü alamayız. Gerçek kültür milli seciye ile gelişebilir» «İnsanların hayatına, faaliyetine hâkim olan kuvvet, yaratma ve icat kabiliyetidir.»

Devrimlerini yaparken Atatürk, sanat gücümüzün artmasını, ihmal

edilmiş sanatımızın yeniden ele alınmasını, bu alandaki gücümüzün tanınmasını yürekten ister. O, her şeyi bütün inceliği ile sezmiş; olayları, güçlükleri içinde izlemiş, her biri üzerinde düşünmüş, her birini yargılamıştır. Onların derin anlamlarını anlamış ve kavramış, bu anlayıştan çıkacak sonuçları da sözlerine katarak onları sanat biçiminde ortaya koymuştur. Bu da kuşkusuz kültürsüz başarılamazdı. Bundan ötürü Mustafa Kemal Atatürk kültürlü idi.

10 cu yıl nutkunda ulusumuzu, «**Çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarmak**» gibi temel düşüncelerini sıralarken kültür ve sanat sorunlarını da ihmal etmemiş, onları ön planda ele almıştır. —

Çankaya'daki Cumhurbaşkanlığı köşkünün üst katındaki kitaplığında askerlik, hukuk, tarih alanlarında Fransızca, Almanca ve Türkçe kitapları arasında çok sayıda sanat ve edebiyat eserleri de vardı.

Bunları zaman zaman özel toplantılarda getirir, okur, okutur ve dinlerdi. Dolmabahçe'den Yalova'ya getirdiği kitaplar arasında (Homeros, Paul Burget, Victor Hugo, Alfred de Musset v.b.)lerin eserleri de vardı. Son günlerinde, ölüm döşeğinde bile, roman, gezi ve tarih eserleri okutur ve dinlerdi.

Söylev ve Demeçlerinden şu cümlelerin altını çizmek gerekir:

«Hiçbir zafer, amaç değildir. Zafer, ancak kendisinden daha büyük olan bir amaç elde etmek için gereken en belli başlı bir araçtır. Amaç, fikirdir. Zaten, bir fikrin elde edilmesine hizmeti oranında değer taşır. Bir fikre dayanamayan zafer, yaşayamaz. O, boş bir gayrettir. Her büyük meydan savaşından, bir büyük zaferin kazanılmasından sonra yeni bir Dünya doğmalıdır. Yoksa başlı başına zafer, boşa gitmiş bir çabadır» «Yüzyılların taşıdığı derin idâri ihmâlin devlet yapısındaki yaralarını onarmayı amaçlayan emeklerin en büyüğünü hiç kuşkusuz kültür yolunda harcamamız gerekir.» »Ulusumuzun siyâsal, sosyal yaşamında, fikrî eğitiminde kılavuzumuz kültür ve teknik olacaktır. Okul sayesinde, okulun verdiği kültür sayesinde ki Türk milli sanatı, Türk ekonomisi, Türk şiir, edebiyat ve müziği bütün güzellikleri ile gelişecektir.»

Atatürk üzerine yazılan biyografi ve manografilerin hemen hepsinde O'nun kültür, sanat, şiir ve edebiyatla uğraşmasının köklerini Manastır'da okulda tanıdığı o günlerin ünlü hatip ve şairi Ömer Naci ile arkadaşlığında görüyoruz. Anılarında diyor ki: «**Şiir ve edebiyat diye**

bir sanat olduğuna o zaman inandım ve o yolda çalışmaya başladım. Şiir bana câzip göründü.... Hocamın şiir yazma hususunda yasaklarmalarına rağmen, şiir sevgisi, güzel konuşmak ve yazmak istekleri sürdü... Dinlenme zamanlarında, yazı ekzersizleri ve konuşmalar yapardım...»

Okul sıralarında Namık Kemal, özellikle Tevfik Fikret'in şiirlerini okur, ezberler ve çekinmeden sık sık tekrarları. Sonraları büyük komutan olarak Çanakkale dönüşünde Fikret'in Âşiyânı'nı bir ziyaretinde, ziyaret defterine Mustafa Kemal imzasıyla yazdığı Perestîşkârân-ı Fikret = Fikret'in hayranı, sözleri çok ilginçtir.

Çok eskiden var olan eleştirme yetenği de gittikçe gelişir: 1927 de Büyük Nutuk'unu hazırlarken aynı titizliği ve eleştiriciliğini izleriz. Arkadaşlarına, yazdığı, büyük Nutuk'un bir çok paragraflarını Dolmabahçe'de okuduğunu, onların düşüncelerini aldığını ve tartıştığını bize belgeler kanıtlamaktadır.

Harp Okulu öğrencisi iken yazıp, Şanlı Ordu gazetesinde yayınladığı (Bir köhne kadid parçası, bir çehre-i menhûs/Zulmetler içinde mütereddit-mütelâsi..) Tevfik Fikret üslubundaki şiiri (Bir gün Rumeli dağları envâra boyandı / Hürriyetin enfâsi ile herkes uyandı..) diye biter. Nitekim, Atatürk, 1915 de ölen büyük şâir Fikret'in : (Fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür bir şâirin) dizesini Türk gençliğine sık sık tekrarladığını biliyoruz. İzmir Kız Öğretmen Okulu'nda Türk kadını üzerinde konuşurken; «Her halde kadın, kültürlü ve yüksek ruhlu olmalıdır» dedikten sonra Fikret'in şu dizesini de sözlerine ekler:

«Elbet sefil olursa kadın alçalır beşer...»

Atatürk, Edebiyat kavramı üzerinde şöyle tanım yapar: «Söz ve mânâyı, yani insan dimağında yer eden her türlü bilgiyi, insan karakterinin en büyük duygularını, bunları dinleyenleri veya okuyanları çok ilgilendirecek surette söylemek ve yazmak sanatı...» 1927 büyük Nutuk'u bu edebiyat anlayışına tümü ile uygun bir şaheserdir: «Ey Türk gençliği, birinci vazifen Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir. Mevcudiyetinin ve istikbâlinin yegâne temeli budur; bu temel senin en kıymetli hazinendir» cümlelerinde özlülük, yüreklilik bugün de yaşanmıyor mu? O'nun bütün söylevlerinde bu özdeyiş, bu heyecan sürer, gider. Hepsi edebiyat-hitâbet sanatının en güzel örneklerindedir. Gençliğin dilinden düşmeyen, gençliğe güç veren ruh ve ateş bunun bir sanat eseri ol-

masından ileri gelmiyor mu? İleriyi gören, emânetinin kendinden sonra aynı inançla korunacağına inanan Atatürk, gençliğe gereken yolu da böylece göstermişti.

Türk Dili'nin arınmasına inandıktan sonra Atatürk, düşünceleri uğruna bütün zevk ve alışkanlıklarını bıraktığı gibi, sevdiği ve kullandığı **N. Kemal** ve **T. Fikret** üslubunu da bırakmış, arı ve sade dile dönmüştür. O'na göre dilimizin Türkçeleşmesi gerekliydi. Dilimiz öylesine arapça ve acemce ile karışmıştı ki bir türlü gelişemiyordu. Türkçe uzun yıllardan beri sadeleşme ihtiyacını duymuştu. 1911 lerde, Selânik'te **Ömer Seyfettin**'in başlattığı Yeni-Lisan akımı da bu etkileneden tümüyle kurtulamamıştı. Bunun için Harf ve Dil devrimleri gerekli idi. Atatürk'ün amacı, yaşayışımızı Batı anlayışına yöneltmek, Türk toplumunu Batı uygar toplumları düzeyine çıkarmaktı. Yeni hayat ancak yeni bir dil ile korunabilir ve kurulabilirdi.

1928 Sarayburnu nutkunda diyordu ki: **«Bizim ahenkli, zengin dilimiz yeni Türk harfleri ile kendini gösterecektir. Yüzyıllardır kafamızı demir pençe içinde bulundurarak anlaşılmayan ve anlayamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak, bunu anlamak zorundayız. Buna kesinlikle eminim»** 1932 de giriştiği Dil devrimi için de: **«Ülkesini, yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır»** düşüncesinde idi. Bu inanışla, toptan bir davranışla bir sonuca varılmasını sağladı. Bir gün şöyle diyordu: **«Cumhurbaşkanı olmasaydım Maarif Vekili olurdum»** Yine diyordu ki: **«Gençliği yetiştiriniz. Onlara bilimi ve kültürün müsbet fikirlerini veriniz. İstiklâlin aydınlığına onlarla kavuşacaksınız. Hür fikirler tatbik mevkiine geçtiği zaman Türk milleti yükselecektir.»** Sözlerini öğretmenlere seslenerek bitirir : **«Yeni nesli, Cumhuriyetin fedâkâr öğretmenleri ve eğitimcileri; sizler yetiştireceksiniz. Yeni nesil, sizin eseriniz olacaktır.»**

Dört esaslı nokta : **«1) Türk çocuğunu doğuştan beraberinde getirdiği yeteneklere göre yetiştirmek. 2) İyi korunmuş zekâları açmak. 3) Türk çocuklarının kafalarına pozitif bilim ve teknik kavramlarını, yalnız teorik olarak değil, pratik alanda yerleştirmek. 4) Çocukların yeteneklerini, karakterlerindeki sağlamlıklarını sarsmadan, zorlamadan, olduğu gibi göstermeğe, söylemeğe alıştırmak...»** 1921 de **«Çocuklarımız ve gençlerimiz yetişirlerken, onlara bilhassa varlığı ile hakkı ile, birliği ile çelişen bütün yabancı unsurlarla savaşma gereğini ve fedakârca savunmayı telkin etmelidir»** diyordu.

Adana Nutkunda demişti ki: «Edebiyat, ister nesir, ister nazım olsun, tıpkı resim gibi, heykel gibi, özellikle müzik gibi güzel sanatlardan biridir» «Sanat, yaratıcılıkta insanın tabiata üstün gelmesidir.» «Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir.» Bu sözlerdeki içerik derinliği apaçık beliriyor: hayat damarlarından biri koparsa eğer, o varlık yaşayamaz artık... Atatürk, sanatı içinde duymasaydı, geleceğe uyandırma olan bu düşüncesini doğrudan doğruya söyleyecekti. Sözün değeri ne söylendiğinde değil, aynı zamanda nasıl söylendiğindedir. Atatürk, tüm konuşmaları ile tam bir sanatçı idi. Halka etki yapan da bu özlü, etkili konuşmalarıdır.

10 cu yıl söylevini de hatırlayalım : «Şunu da **ehemmiyetle tebârüz ettireyim ki, yüksek bir insan cemiyeti olan Türk milletinin tarihi bir vasfı da güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir..**»

Sevgi, yaratıcılığın kaynağıdır; sanatçılar bu kaynağa eğilmedikçe yetenekleri ne ölçüde olursa olsun gelişemezler; eserleri canlanamaz. Sanatı sevebilmek için onu her şeyden önce anlamak, anlamak için de onunla ilgilenmek gerekir. Henüz görmeğe alışmamış, kavramasını öğrenmemiş olan kişi, sanattan söz açılırsa, ona bilmediği bir dille konuşuyormuş gibi gelir. Dilini anlamadığımız bir şiir okunursa, bu şiiri sevebilir miyiz? Sanat, anlaşıldığı zaman ancak yürekleri doldurur; insanlara aşk, umut veren bir kaynak olur. Bu kaynakla, bu varlıkla insan, çevresinin darlığından kurtulur, küçüklükleri yener, iç hürriyete kavuşur, devrimler yapar. «**Bunun içindir ki milletimizin güzel sanatlara sevgisini her türlü vasıta ve tedbirlerle besliyerek geliştirmek milli ülkümüzdür**» Çünkü insanlar ancak sanatla birbirlerini bulurlar, birbirlerini severler, birbirlerini anlarlar. Ortak hayatlarına, duyularına, düşüncelerine böylece bir biçim verirler. Sanat, dış hayatı düzenlemek için çareler aradığı gibi, iç hayatı da ölçülü bir biçimde söylemek için bir araçtır. Şairin aracı, anadilindeki sözcüklerdir; ressamınki renklerdir, çizgilerdir, ışıklardır, mimar ve heykeltarihi ise taş, tunç, mermer, tahta ve demirle eserini yaratır. Hepsisi ellerindeki malzeme ile bir dünya yaratmaya çalışırlar.

Düşünceler, duygular geçicidir; insan da ölümlüdür. Uluslar da tarih boyunca göçüp gider. Her birinin düşüncesi, duygusu ancak yarattıkları sanat biçimlerinde yaşar..

Atatürk'ün hakkı var : «Bir millet, sanattan, sanatkârdan mahrum ise tam bir hayata mâlik olamaz.. Böyle bir millet, bir ayağı topal, bir kolu çolak, sakat bir kimse gibidir...» «Bir millet, sanata ehemmiyet vermedikçe büyük bir felâkete mahkûmdur. Bir çok unsurlar o felâketin derecesini fark etmez. Fark ettiği gün de ne kadar büyük bir faaliyetle çalışmak lâzım geldiğini tahmin edilemez...» «Sanatın ehemmiyetini takdir etmeli ve bu takdirin bugünün gereklerine göre gelişeceğini anlamalıyız» «Sanatkâr, toplumda uzun cabalardan sonra alında ışığı hisseden insandır.»

Bu düşüncelerden sonra elbette sanat ve sanatkâr desteklenecek, sanat alanında yeni yollar açılacaktı. İlk iş olarak 500 yıllık bir tarih yuvası olan Topkapı Sarayı, müze haline kondu (1924).. Aynı yılda **Etnoğrafya** müzesi açıldı. İki yıl sonra 1926 da **Konya**'da Eski eserler müzesi düzenlendi. O yıl, sany-i nefise mektebi **Güzel Sanatlar Akademisine** çevrildi.. Müzeler yanında sayıları yüzbinleri aşan kitapları, incelemelere sunan kitaplıklar kuruldu.. Başbakanlık arşivi de güçlü bir kaynak haline getirildi.

Tanzimat'tan bu yana Türkiyemizde resim yapılıyordu ama bir **Resim-Heykel** müzemiz yoktu. 1937 de İstanbul'da, «**Atatürk'ün emriyle 1937 de tesis edilmiştir**» sözü, kapısında yazılı, resim, heykel müzesi açıldı. 1935 de Atatürk heykeltçilere «**Sinan'ın heykelini yapınız**» emrini verdi.

Atatürk, özel olarak müzikle çok ilgili idi. Bu konuda şöyle diyor: «**Montesquieu'nün, bir milletin müzikteki eğilimine önem verilmese, o milleti ilerletmek mümkün değildir, sözünü okudum, beğendim.. Bunun için musikiye özen göstereceğiz.**» İzmir Kız Öğretmen Okulunda diyor ki: «**Hayatta müzik lâzım değildir; çünkü hayat musikidir. Müzikle alakadar olamayanlar insan sayılamaz. Eğer söz konusu hayat, insan hayatı ise musiki vardır; müziksiz hayat düşünülemez. Müzik, hayatın neşesi, ruhu, sevinci ve her şeyidir..**» Atatürk'e göre Doğu müzikli : «**Bizans'tan kalmadır. Bizim gerçek musikimiz Anadolu halkından işitilebilir..**» «**Artık Atatürk müzikli Türk'ün ruh ve duygusunu tatmine kâfi gelmez. Şimdi karşımızda medeni dünyanın musiksizi var...**» «**Musikiden beklediğimiz maddî, hissi, fikri uyanıklık ve çevikliğin takviyesi olduğuna şüphe yoktur...**» O, Doğu müziğini sevdiği ve değerlendirmesini bildiği halde, Batı müziğine yönelmesiyle, artık Doğu dünyası içinde değil, Batı dünyası içinde kendimizi bulmamızı istiyordu.

1934 de B.M.M. de diyordu ki : «Arkadaşlar, güzel sanatların hepsinde ulus gençliğinin ne türlü ilerletilmesini istediğinizi bilirim; bu yapılmaktadır. Ancak en önde götürülmesi gerekli olan Türk musikisidir. Bir ulusun yeni değişikliğinde ölçü, müzikte değişikliği alabilmesi, kavrayabilmesidir. Bugün dinlenen musiki yüz ağartacak değerden uzaktır. Bunu açıkça bilmeliyiz. Ulusal ince duyguları, düşünceleri anlatan yüksek deyişleri, söyleyişleri toplamak, onları bir an önce son müzik kurallarına göre işlemek gerekir. Ancak bu yolla Türk musikisi yükselebilir, evrensel musikide yerini bulabilir.»

Böylece Ankara'da Musiki Öğretmen Okulu kurulur ve konservatuvarın temeli atılmış olur. Gerçekten büyük bir emekle kısa bir zamanda uygar dünyanın iklimden İklime değişen seslerini dinlemeye başladık. Bir yanda **Bethowen**, öte yanda **Puccini** ve **Çaykovski**'lere kulaklarımız alıştı. **Adnan Saygun**'un **Yunus Emre**; **Nüvit Kodallı**'nın **Atatürk Oratoryoları**, bu düşünüşün verimleri oldu. Bir **İdil Biret**'in, bir **Suna Kan**'ın piyano ve keman resitallerini bütün uygar dünyaya duyurduk.

Atatürk'ün büyük isteklerinden biri de Opera'nın kurulmasıydı. Gerçi, 1840 dan bu yana İstanbul'da Avrupa truplarının getirdiği bir opera geleneği vardı; ama öz değildi. İlk yerli opera yine büyük sanatçı **Adnan Saygun**'a havale edildi: (**Özsoy**)... Bir **Leylâ Genser**, bir **Ferhat Onat** v.b. Avrupa sahnelerinde Türk Opera solisti olarak göründüler. **Kerem ile Aslı**, **Nasrettin Hoca** operaları.

Bir gerçektir ki Türk Tiyatrosu da Atatürk döneminde Konservatuvarın açılmasıyla yeni bir yön kazandı. Gerçi 1860 lardan beri bir Türk Tiyatrosu vardı. II. Meşrutiyetten sonra 1915 lerde **Darülbedayi** kurulmuş, Batının bazı özlü eserleri çevrilmeğe ve oynanmaya başlamıştı.

Atatürk, bir gün başta **Muhsin Ertuğrul** olmak üzere tiyatro sanatçılarını Marmara köşküne çağırır ve onlara şunları söyler : «Siz benim Ataşemillerlik günlerimden beri memleketimizde görmeyi cadnan özlediğim bir hayali gerçekleştirdiniz. Böylesine birbirine bağlı bir sanat topluluğunu kendi imkânlarınızla hazırlayıp bize getirdiniz, gösterdiniz; sizleri tebrik ederim..»

Yine sanat ve sanatkâr için söylediği sözler arasında : «Efendiler, hepimiz mebus olabilirsiniz; vekil olabilirsiniz hattâ Cumhurbaşkanı

elabilirsiniz, fakat sanatkâr olamazsınız, hayatlarını büyük bir sanata vakfeden bu sanatçıları sevelim..» O'nun bu anlayış tarzı ve böylece beliren tiyatro ilgisi, bugünkü düzeye ulaşan tiyatromuz için çok teşvik edici olmuştur. Herkesin kendi hayatını kendisi başardığını belirten şu özlü sözü de tekrara değer : «Herkes hayatta bir aktördür» Sanat'ın kalkınması için Atatürk, devletin yardımını da gerekli görür, ve der ki : «Güzel sanatların her şubesi için Büyük Millet Meclisi'nin göstereceği alâka ve emek, milletin hayati, medeni ve çalışkanlık veriminin artması için çok tesirlidir.

Atatürk, Türk toplumunu çağdaş uygarlık düzeyine çıkarmayı ülkü edindiğine göre; O, kültür ve uygarlığı birleştirir. Kültür, bu anlamda bilim, sanat ve hayat bütünlüğü olduğuna göre uygarlıkla birleşiyor demektir.. Böylece çok sevdiği ve etkilendiği büyük fikir adamı **Ziya Gökalp'**ı aşmış oluyor.

MECLİSİN VE MECLİSİNİN HİZMETİ ÇIKICI VE MADDİYETİ
OLMAYAN UZAKTIR. BİLİŞİM BİLİM VE GELİŞİMİ TERCİH EDİR
BİLİŞİMİ (MEDENİ, MEDENİ) MECLİSİNİN HAYATİ KUSULU ÇIKARIR
REKAZDE TABAKTARIR.

(Mustafa Kemal Paşa'nın 1 Mart 1931'de
Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ikinci top-
lamını yitimi açtığı konuşmasında)

MUHİTTİN BEYİN... TÂBİRİ VECHİLE CENNETTEN VATANIMIZA NİGEHBAN
OLAN MERHUM KEMAL DEMİŞTİR Kİ :

**VATANIN BAĞRINA DÜŞMAN DAYADI HANÇERİNİ
YOK MUDUR KURTARACAK BAHTI KARA MÂDERİNİ**

İŞTE BU KÜRSÜDEN BU MECLİSİ ÂLİNİN REİSİ REİSİ SIFATIYLA HEYETİ
ÂLİYENİZİ TEŞKİL EDEN BÜTÜN ÂZÂNIN HER BİRİ NÂMİNA VE BÜTÜN
MİLLET NÂMİNA DİYORUM Kİ :

**VATANIN BAĞRINA DÜŞMAN DAYASIN HANÇERİNİ
BULUNUR KURTARACAK BAHTI KARA MÂDERİNİ**

(Mustafa Kemâl Paşa'nın 13 Ocak 1921 de,
Birinci İnönü Muharebesi hakkında yaptığı
konuşmadan.)

MİMAR SİNAN

